

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

GRAD

B

778,533

PA

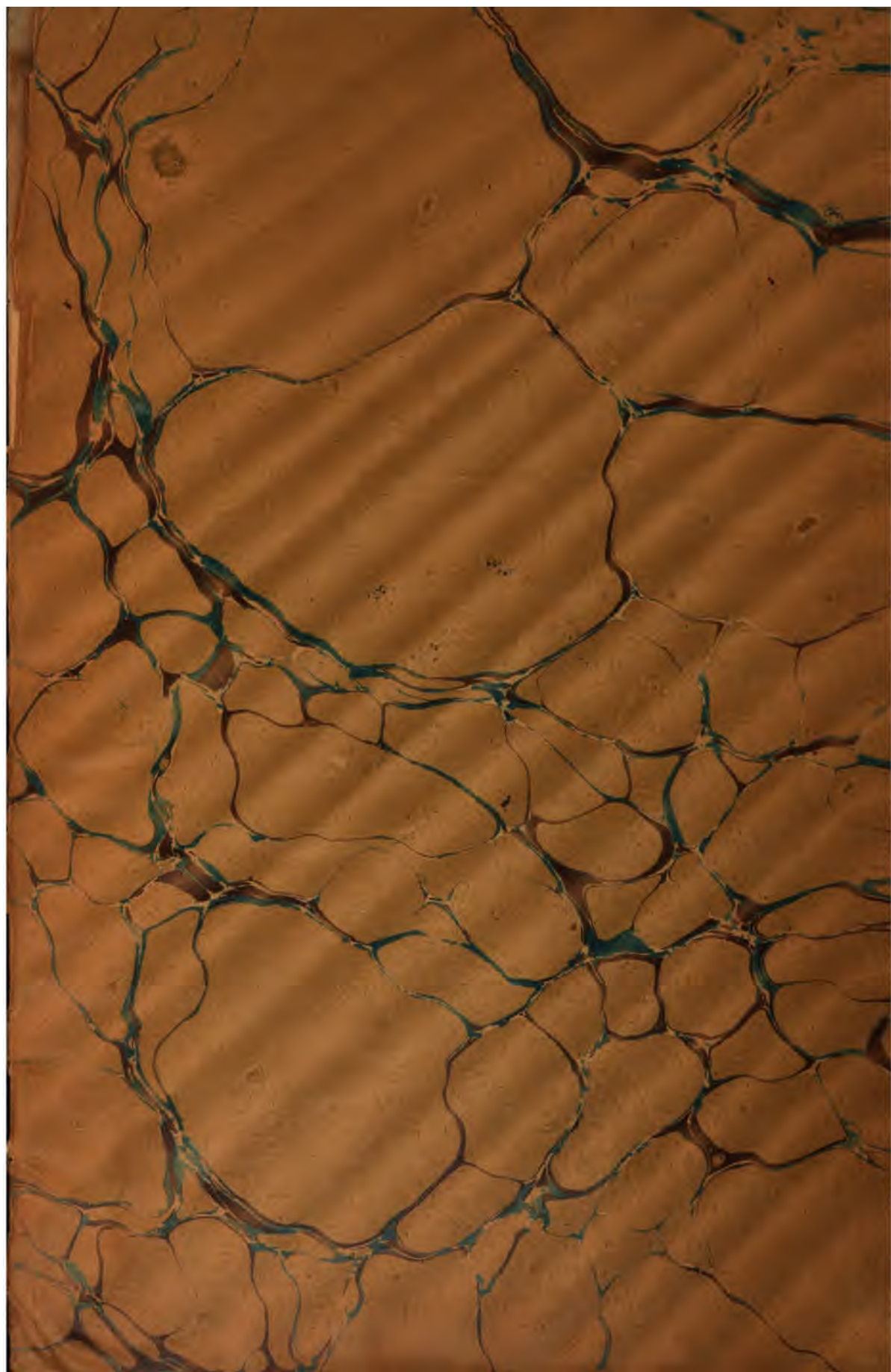
5185

.P76

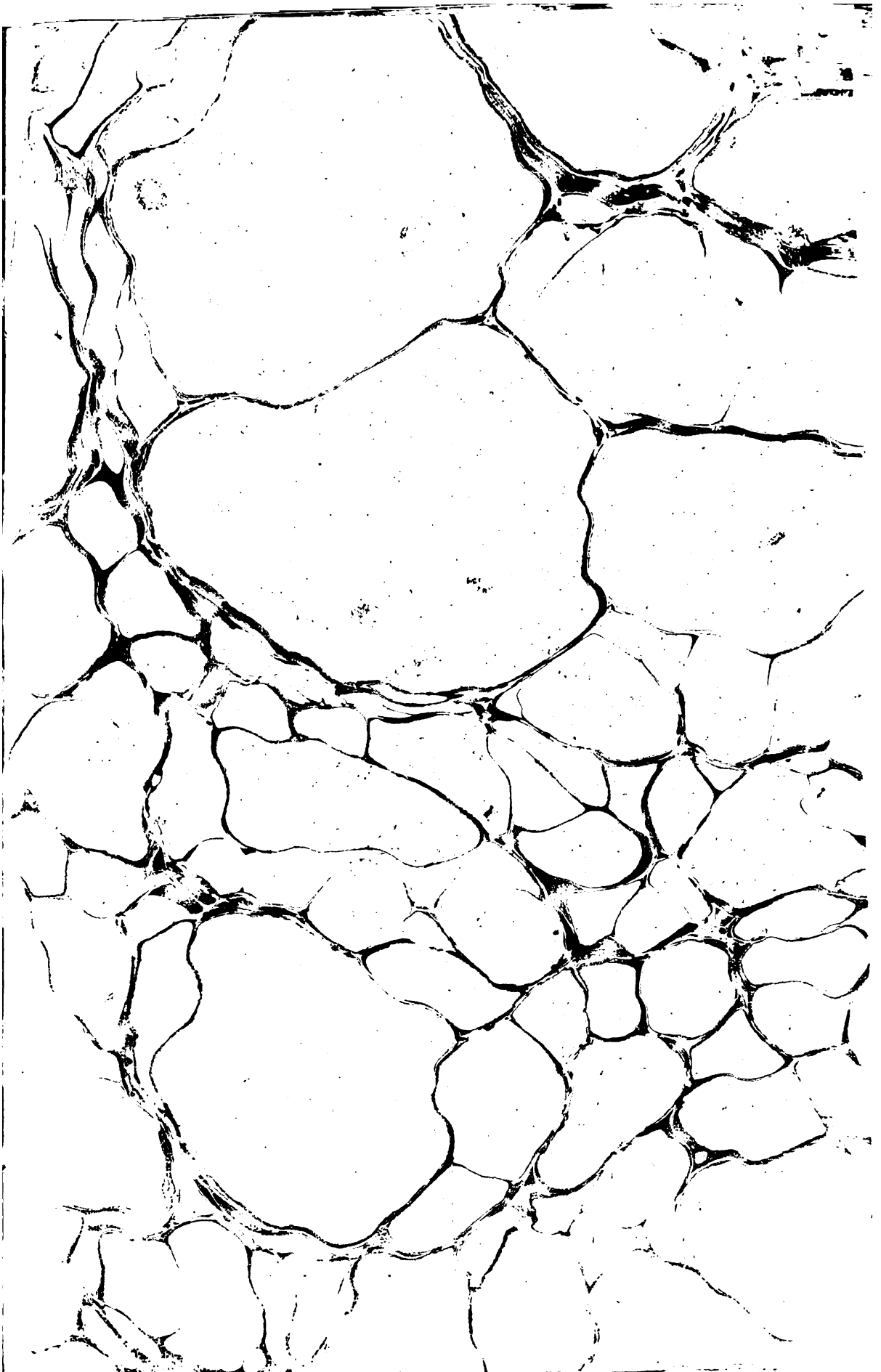
1885

BUHR

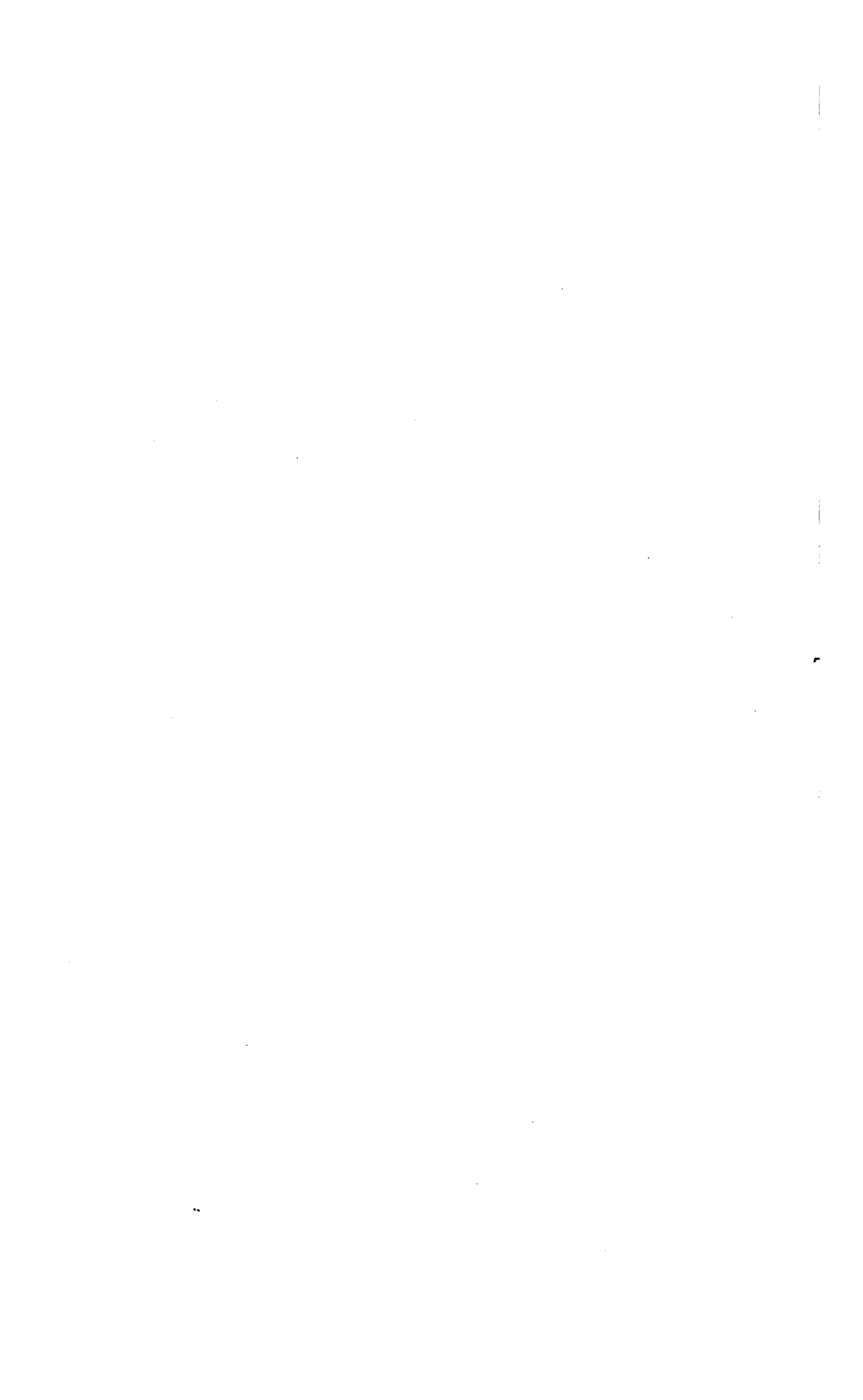

L

889.8
P77d

100-100

ΤΟ
το δημοτικόν ασμα
ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΑΣΜΑ

ΠΕΡΙ
του νεκρου αδελφου
ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

ΥΠΟ
Polites
Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ
ΕΚ ΤΟΥ
ΔΕΛΤΙΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1885

PA

5155

.P76

1885

Buhr

Picard

7537

Folk-lore

11-16-1922

gen.

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΑΣΜΑ

I

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

(*W. Wollner, Der Lenorenstoff in der slavischen Volkspoësie in Archiv für slavische Philologie. Berlin, 1882 t. VI σ. 239-269. — Jean Psichari, La Ballade de Léonore en Grèce. Extrait de la Revue de l'histoire des religions. Paris, 1884. E. Leroux. 8^ο σ. 40*).

Κοινότατον ἀνά πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ γνωστότατον εἶναι τὸ δημῶδες ἄσμα περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, τοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν ὑποσχέσεως ἐπανάγοντος εἰς τὴν μητέρα ἐκ τῆς ξένης τὴν ἀδελφὴν. Τὴν μεγάλην τούτου διάδοσιν μαρτυροῦσιν αἱ μέχρι τοῦδε γνωσταὶ ἡμῖν δεκαεπτὰ παραλλαγαὶ αὐτοῦ, αἱ ἐν τέλει δημοσιεύμεναι (1). Προέρχονται δ' αἱ παραλλαγαὶ αὗται ἐκ διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς, ἐκ τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἐκ τῶν Κυκλάδων, ἐκ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐκ τῆς Βάρνης, ἐκ τῆς Κρήτης καὶ ἐκ τῆς Τραπεζοῦντος· ὅθεν ἐκ τούτου κρίνων, ἴσως δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι οὐδαμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς εἶναι ἄγνωστον τὸ ἄσμα.

Περὶ τοῦ ἄσματος τούτου πολλὰ ἐγράφησαν ὑπὸ ἄλλοδαπῶν μάλιστα λογίων. Διὰ τὰς ποιητικὰς καλλονάς, διὰ τὸ πλαστικὸν τῶν

(1) Τούτων ἐπτὰ μὲν εἰσιν ἀνέκδοτοι, τῶν δὲ λοιπῶν αἱ πλεῖσται κατεχωρίσθησαν ἐν συλλογαῖς δυσευρέτοις καὶ δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἄσματος. Ὁ κ. Ψυχάρης (σ. 36) ποιεῖται μνείαν καὶ ἑτέρας ἀνεκδότου παραλλαγῆς ἐκ τῆς νήσου Κῶ, ἣν σκοπεῖ νὰ δημοσιεύσῃ βραδύτερον. Οὐχὶ ἄσχετος τῷ ἄσματι εἶναι καὶ τὴς δημῶδης παράδοσις τῆς Λεβαδείας, καθ' ἣν βρικόλακος προσκαλεῖ τὴν νύκτα μάταν, καὶ φέρει ταύτην ἔφιππος εἰς τὴν κατοικίαν του, διὰ νὰ παραστῇ εἰς τὸν τοκετὸν τῆς συζύγου του.

εικόνων, τὴν γοργότητα καὶ τὸ σθένος τοῦ διαλόγου, τὴν ἀπέριττον διήγησιν, ὁμαλῶς καὶ βαθμιαίως διαγεύρουσαν καὶ ἀποκορυφοῦσαν ἐν τέλει τὸ δραματικὸν ἐνδιαφέρον, τὸ ἄσμα τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀναντιρρήτως ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς δημώδους φιλολογίας, οὐ μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων λαῶν. Καὶ εἰσὶ μὲν τινες οἱ εἰκάσαντες ὅτι εἶναι παρείσακτον ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν ποιήσει, ὀθνείας φαντασίας γέννημα, πειθόμενοι περὶ τούτου ἐκ τῆς πενθίμου ἐμπνεύσεως τοῦ ἄσματος, τῶν ζοφερῶν παραστάσεων καὶ τῆς τραγικῆς ὑποθέσεως. Ἄλλ' ἐν τῇ δημῶδει ποιήσει τοῦ ἡμετέρου ἔθνους τοσοῦτον εἶναι συνήθη τᾶσματα, τὰ ἀποπνέοντα συναισθημα βαθείας μελαγχολίας καὶ ὀδύνης, καὶ ἐπαλγῶς διατιθέντα τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, ὥστε γνώστης ἄριστος καὶ ἐμβριθέστατος τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας, εἰ καὶ οὐχὶ ἄνευ ὑπερβολῆς τινος, αὐτὸ δὴ τοῦτο ὑπέλαβεν ὡς τὸν κύριον χαρακτῆρα τῆς ποιήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (1). Πλὴν τῶν μοιρολογίων, τῶν ἁσμάτων τοῦ Χάρου, τῶν τῆς Ξενιτεᾶς, ὧν αὐτὸ τὸ θέμα προκαλεῖ τοὺς θλιβεροὺς λογισμοὺς, ὁ χαρακτῆρ οὗτος κατισχύει καὶ ἐν πολλοῖς διηγηματικοῖς ἄσμασι, τοῦ ἀκριτικοῦ μάλιστα κύκλου. Ὅθεν τὸ ἐπιχειρήμα περὶ τῆς ἀσυμφωνίας καὶ τῆς ἀναρμοστίας τῶν ἐν τῷ ἄσματι ἰδεῶν πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι παντελῶς ἀσύστατον καὶ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐπιρρωνύει τὴν εἰκασίαν περὶ τῆς Ξενικῆς προελεύσεως τοῦ ἄσματος. Ἐξ ἐναντίας ὁμως ἄξιοι πολλῆς προσόχῃς καὶ αὐστηρᾶς βασάνου εἰσὶν οἱ ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐρεύνης τῶν ἁσμάτων διαφόρων λαῶν ἀπορρέοντες λόγοι, οὓς φέρουσι τινες πρὸς ἀπόδειξιν τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ τῶν λόγων τούτων τὸ βᾶσιμον ἢ μὴ προτιθέμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐν τῇ παρουσίᾳ μελέτῃ.

Ὁ Φωριέλ, ὁ πρῶτος ἑλληνικῶν δημοτικῶν ἁσμάτων ἐκδότης, δημοσιεύσας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἢ *τυκτερινή περπατησιά*, παραλλαγὴν ἀτελεῆ καὶ κολοβὴν τοῦ ἄσματος, εἰ καὶ ἐν πολλοῖς παρενόησε τοῦτο, ὡς ἐκ τῆς μεταφράσεώς του ἐμφαίνεται, ἐξῆρε μὲν τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ποιητικὴν δύναμιν αὐτοῦ, κατέδειξε δὲ καὶ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν γνωστὸν αἶνον (Ballade) τοῦ γερμανοῦ Βύργερ, τὴν Λε-

(1) Σ Ζαμπιλιού, Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδῶ. Ἐν Ἀθήναις 1858.

νώραν (1). Ὁ δὲ τῆς συλλογῆς τοῦ Φωριέλ γερμανὸς μεταφραστῆς, ὁ ὀνομαστὸς Βίλελμ Μύλλερὸς ἐν ἰδίᾳ μὲν πραγματείᾳ, δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ ἐφημερίδι *Morgenblatt* τῷ 1825, διέλαβε περὶ τῆς σχέσεως τῆς προλήψεως, ἐφ' ἧς στηρίζεται τὸ ἑλληνικὸν ᾄσμα, πρὸς γερμανικοὺς, ἀγγλικούς καὶ σκωτῆϊκούς μύθους καὶ ᾄσματα καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν Βυργέριον Λεωνόραν (2). ἐν δὲ ταῖς σημειώσεσι τῆς μεταφράσεως ἐμνημόνευσε καὶ τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ σερβικοῦ δημῶδους ᾄσματος τῆς Γελίτσας καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς, τοῦ ἐν τῇ συλλογῇ τῆς *Talvi* δεδημοσιευμένου (3). Ὁ φιλέλλην Ἐνετὸς Τωμασσαῖος, συγκρίνων τὸ δημῶδες ἑλληνικὸν ᾄσμα τῷ τεχνικῷ ἔργῳ τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ, θεωρεῖ τὴν Λεωνόραν πολλῶ ὑποδεεστέραν ἐκείνου. « *Al paragone, λέγει, di questa Arete, l' Eleonora del Bürger è amplificazione rettorica, celia profana* » (4). Μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐπίσης ἀποφαινεται ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ᾄσματος καὶ ἕτερος ἰταλός, πρὸ τοῦ Τωμασσαίου γράψας (5).

Καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι περιοριζόμενοι εἰς ἀπλὴν κατάδειξιν τῆς ὁμοιότητος τῶν δύο ᾄσμάτων καὶ συγκρίνοντες τὴν ποιητικὴν ἐκατέρου ἀξίαν. Ὁ δ' ἐξετάζων τὸν λόγον τῆς ὁμοιότητος τούτων, πείθεται ἀδιστακτικῶς ὅτι δὲν εἶναι αὕτη τυχαία. Ὁ Βύργερ ποιῶν τὴν Λεωνόραν τῷ 1773, δὲν ἐγίνωσκε βεβαίως τὸ μετὰ πεντηκονταετίαν περίπου δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν ᾄσμα, ὡς ὑπέθεσεν ἀπιθάνως ὁ ἡμέτερος ποιητῆς Ζαλοκώστας (6). ἐνεπνεύσθη ὁμῶς ἐκ δημοτικῶν ᾄσμάτων καὶ μύθων τῆς πατρίδος του, ἴσως οὐχὶ ἀσχέτων τῷ ἑλληνικῷ, ἀφηγουμένων δὲ πῶς νεκρὸς ἐραστῆς ἢ μνηστήρ, οὐ τὸν αἰώνιον ὕπνον ἐτάραττον οἱ θρῆνοι τῆς φίλης του, ἐγείρεται τοῦ τάφου, πορεύεται πρὸς αὐτὴν ἀγνοοῦσαν τὸν θάνατόν του, τὴν πείθει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ καὶ ἐν νυκτερινῷ δρόμῳ ἄγει αὐτὴν εἰς τὸ νεκροτα-

(1) *Fauriel, chants populaires. 1825. τ. II σ. 405.*

(2) Τὴν πραγματείαν ταύτην γινώσκω ἀτυχῶς μόνον ἐξ ὧων μνημονεῖ αὐτὸς ὁ Müller ἐν *Fauriel, Neugriech. Volkslieder, Leipz. 1825. τ. II σ. 96.*

(3) αὐτ.

(4) *N. Tommaseo, Canti popolari. Venez. 1842. τ. III. σ. 341.*

(5) *Bagnolo, Romanze popolari dei Greci moderni. 1839. σ. 129.*—Διὰ βραχέων συγκρίνει τὴν Λεωνόραν τῷ ἑλληνικῷ ᾄσματι καὶ ὁ κ. Ἄγγ. Βλάχος ἐν *Χρυσῶν λίδι. 1863 τ. Α' σ. 277.*

(6) Ἐν *Εὐτέρπῃ τ. Ζ'.*

φειον, θνήσκουσιν διότι δὲν ἐσεβάσθη τὴν γαλήνην τῶν τεθνεώτων (1).

Ὁμοίως τοῖς γερμανικοῖς ἄσμασι παραδόσεις, ἀπαντῶμεν καὶ παρ' ἄλλοις συγγενέσι λαοῖς. Εἶναι γνωστὴ ἡ παράδοσις αὕτη ταῖς Ἰρλανδοῖς (2)· πολλὰ σουηδικὰ (3) καὶ δανικὰ ἄσματα (4) ἔχουσι τοιαύτην ὑπόθεσιν· καὶ παλαιὸς τις σκωτικὸς αἶνος τοσοῦτον ὁμοιάζει τῇ τῆς Λενώρας, ὥστε ἄγγλοι τινὲς ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἐκ ταύτης ἐνεπνεύσθη ὁ Βύργερ (5).

Ὁ πρῶτος τούτων τύπος εὔρηται, νομιζόμεν, ἐν τῷ μύθῳ τῆς Σιγρούν καὶ τοῦ Ἑλγι, ὅστις, ὡς ἐκτίθεται ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ τῶν γερμανικῶν λαῶν Ἑδδα, συσχετίζεται τῇ δοξασίᾳ, καθ' ἣν τὰ δάκρυα τῶν οἰκείων ἐνοχλοῦσι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ τάφῳ (6). Οἱ θρῆνοι τῆς Σιγρούν κατάγουσι τὸν σύζυγον ἐκ τῆς Βαλάλας. « Ἐνεκα σοῦ, » ὑποτίθεται λέγων ὁ Ἑλγι, ἐνεκα σοῦ, ὦ Σιγρούν ἐκ τοῦ ἔρους τῶν » Ἡδονῶν (Sevafiöll), ὁ Ἑλγι ἐστὶ κατάρρυτος αἵματι· προτοῦ γὰρ » κατακλιθῆς, χρυσῇ ἠλιόμορφῃ γύναι, χεῖρις σκληρὰ δάκρυα· αἵμα- » τηρὰ κατασταλάζουσι ταῦτα ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ στήθους τοῦ βασι- » λέως... Καίτερον ἀπολέσαντες ζωὴν καὶ κτήματα, δυνάμεθα ὅμως

(1) Βλ. W. Wackernagel, Zur Erklärung und Beurtheilung von Bürgers Lenore. Basel, 1835 καὶ ἐν M. Haupt's Altdeutschen Blätter. Lpz. 1836 τ. I σ. 174-202. ἰδίως σ. 193 κέ.—Wollner σ. 239-243.—Πλὴν τῶν ὑπὸ τούτων ἀναφερομένων συγγραφέων βλ. προᾶξι καὶ Hocker, Deutscher Volksglaube. 1863 σ. 127.—Simrock, Deutsche Volksbücher. VIII, 596 εἰς ἐρ. 13.—Theod. Bernaleken, Mythen u. Bräuche des Volkes in Oesterreich. Wien, 1859 σ. 75-81.—J. M. Wagner ἐν Deutsch. Museum 1862 σ. 802 κέ.

(2) C. Maurer, Isländische Sagen σ. 73 κέ.

(3) Hoffmann ἐν Haupt's Altdeutschen Blätter I σ. 202-203.

(4) Τοῦ ἱπποτου Aage καὶ τῆς Ἑλσης· τὸ πρωτότυπον ἐν Udvalgte danske Viser af Nyerup. I σ. 210-217. γερμ. μετάφρ. Wilhelm Grimm, Altdän. Heldenlieder σ. 73. 74.—Wackernagel ἐνθ. ἀν. σ. 188-189.—Ἐλευθέραν ἑλληνικὴν μετάφρασιν βλ. ἐν Παράσχου, Ποιήμασι 1881 τ. Α' σ. 311-314.

(5) Wackernagel ἐνθ. ἀν. σ. 189 κέ.—Wollner σ. 240-241.

(6) Βλ. περὶ τῆς δοξασίας ταύτης Rochholz, Deutscher Glaube und Brauch. Berlin, 1867 τ. I σ. 207-208.—Ἡ αὕτη δοξασία ἐπεκράτει καὶ ἐν Ἰνδικῇ. Βλ. Παγγουδάνσαν, μετάφρ. Γαλανοῦ Η', 86 σ. 112. « τὰ γὰρ πολλὰ δάκρυα καταθλίβει τὸν νεκρὸν, ὡς φασιν οἱ σοφοὶ ἄνδρες ». Ὁ πολυμαθέστατος λαογράφος F. Liebrecht (Zur Volkskunde 1879 σ. 197) εἰκάζει, ὅτι τὸ θέμα τοῦ μύθου τῆς Λενώρας προήλθεν ἐκ τῆς συνηθείας τοῦ συνθάπτειν ζῶσαν τὴν σύζυγον τῷ νεκρῷ τοῦ συζύγου· ἐπομένως ὁσάκις τοῦτο δὲν συνέβαινεν ὑπετίθετο, ὅτι ὁ σύζυγος ἀρπάξων αὐτὴν τὴν ὁδήγηε εἰς τὸν τάφον του.

» νὰ πίνωμεν ἔτι ἡδέα πότα· ὄθεν οὐδεὶς πρέπει νὰ ψάλλῃ θρήνον
 » καὶ ἂν πολύτρητον ἐκ πληγῶν βλέπει τὸ στῆθος ». Ὁ νεκρὸς Ἐλγι
 ἀπέχεται ἔφιππος, διότι πρὶν ὁ ψάλτης τῆς Βαλάλας (ὁ ἀλέκτωρ
 Salgofnir) φωνήσῃ ἐγείρων τὸν τροπαιοῦχον λαὸν ὀφείλει νὰ εὐρεθῇ
 πέραν τῆς γεφύρας Ἀνεμοκόρυθος (Vindhialmr, τοῦ Γαλαξίου)· ἡ
 δὲ Σιγγρόν θνήσκει μετ' ὀλίγον (1).

Πλὴν τῶν γερμανικῶν λαῶν καὶ οἱ σλαβικοὶ ἐν ποικίλαις παραλ-
 λαγαῖς, ἐν παραμυθίοις καὶ δημοτικοῖς ᾄσμασιν, ἔχουσι τὸν αὐτὸν
 μῦθον. Προστίθεται δὲ ἐν ταῖς πλείσταις σλαβικαῖς παραλλαγαῖς καὶ
 ἕτερον ἐπεισόδιον. Καθ' ἣν στιγμὴν φθάνουσιν εἰς τὸν τάφον, ἡ κόρη
 ἀποδιδράσκουσα καταφεύγει εἰς μίαν οἰκίαν, καὶ κλείει διὰ μοχλοῦ
 τὴν θύραν. Ἡ οἰκία ὅμως, παρὰ τὸ νεκροταφεῖον κειμένη, εἶναι ἐκείνη
 ἐν ἣ ἀποθέτουσι τοὺς νεκροὺς πρὸ τῆς ταφῆς, εὐρίσκεται δ' ἐν αὐτῇ
 ἐν πτώμα (ἡ τρία κατὰ τινὰ παραλλαγὴν). Ὁ διώκτης ζητεῖ τὸν
 νεκρὸν τὴν παράδοσιν τῆς μνηστῆς του. Ἐν ταῖς πλείσταις παραλ-
 λαγαῖς ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ νεκρὸς σπεύδει προθύμως νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν
 αἴτησιν, πρὶν ὅμως κατορθώσῃ νάνοιξῃ φωνεῖ ὁ ἀλέκτωρ καὶ ἡ κόρη
 σώζεται. (Ἐν ἐνὶ τῶν παραμυθίων τούτων κατορθοῦσιν ἀμφοτέροι οἱ
 νεκροὶ νὰ συλλάβωσι τὴν κόρην, ἣν καὶ διαμελίζουσιν, ἐν ἐτέρῳ δὲ ὁ
 διώκτης ἀποπέμπεται ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ νεκροῦ). Ὁ Wollner
 παρατίθησιν ἐν περιλήψει τέσσαρα παραμύθια τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας,
 ἐν πολωνικόν, ἐν τσεχικόν, ἐν μοραδικόν, ἐν σερβικόν καὶ ἐν κροά-
 τικόν (2).

Τὰ δημῶδη ᾄσματα τῶν νοτίων Σλάβων παρουσιάζουσι τὸν μῦ-
 θον ὑπὸ τύπον διάφορον, καὶ δὴ ὁμοιότατον τῷ ἑλληνικῷ καὶ τῷ ἄλ-
 βανικῷ ᾄσματι. Τὸν νεκρὸν ἐραστὴν ἢ μνηστῆρα ἀντικαθίστησιν ὁ
 ἀδελφός, ὅστις κατὰγει νύκτωρ ἐκ τῆς ξένης τὴν ἀδελφὴν (3). Ἡ
 τοιαύτη ὁμοιότης παρέσχέ τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸν W. Wollner ἐν ἰδίᾳ

(1) Edda: Helgakvidha Hundingsbana II.

(2) Wollner σ. 243 κέ.— Τοῖς ὑπὸ τούτου μνημονευμένοις παραμυθίοις προστε-
 θεῖσθω καὶ ἐν παραλήσειον ῥωσσικόν παρὰ Ralston, Contes populaires de la Rus-
 sie; trad. Büreyre σ. 288.

(3) Ἐν δημοτικῷ ᾄσματι τῆς γαλλικῆς Βρετανίας, ὅπερ δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν περὶ
 τοῦ προκειμένου μύθου γραψάντων, ὁ νεκρὸς μνηστῆρ τῆς Gwennola, ὁ ταύτην ἔφιπ-
 πος ἀγαγὼν νύκτωρ εἰς τὴν κατοικίαν τῶν νεκρῶν, εἶναι καὶ ὁμογάλακτος αὐτῆς ἀδέλ-
 φός. (La Villemarqué, Barza Breiz. 1846 τ. I σ. 271 κέ.)

'ς τὰδερφοῦ τοὺς γάμους τοῦ μεσαίου. »
 Καὶ 'ς τὸ μνήμα 'πάει ὁ Γιαννάκης,
 καὶ καιρὸ στεκόταν ἡ Γελίτσα,
 καὶ τὸν ἀδερφό της καρτεροῦσε.
 Καρτεροῦσε κ' ὕστερα μονάχη,
 τὸ παιδί τὸ Γιάννη πάει ναῦρη.
 'Μπρὸς 'ς τὴν ἐκκλησίᾳ βλέπει τάφους,
 ἔγκαιρα σακαμμένους ἓνα πλῆθος,
 καὶ 'ς τὸν τάφ' ἀπάνω τὰδερφοῦ της,
 πόνος κοφτερός τήνε θερρίζει.
 'Πάει 'ς τὰσπρο σπίτι της τρεχάτη
 καὶ νὰ κρᾶζη κούκκος μέσ' ἀκούει·
 κείνο λάλημά δὲν ἦταν κούκκου,
 μόν' τῆς μάννας ἦταν μοιρολόγι.
 'Ἐσυρ' ἀπ' τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό της,
 ἔσυρε στριγγή φωνὴν ἡ κόρη.
 — « Ἄνοιξε τὴ θύρα, δόλια μάννα. »
 Κι' ἀποκρίθ' ἡ μάννα ἀπὸ μέσα.
 — « Πήγαινε, Πανοῦκλα τοῦ Κυρίου!
 "Ολοὶ κ' οἱ ἐννιά μου γιοὶ 'πεθάναν
 ἤρθες καὶ τὴ γρηᾷ νὰ πάρης μάννα ; »
 Καὶ τῆς ἀποκρίνεται ἡ Γελίτσα,
 — « Ἄνοιξε τὴ θύρα, δόλια μάννα,
 δὲν εἶν' ἡ Πανοῦκλα τοῦ Κυρίου,
 μόν' ἡ ἀκριβὴ σου εἶναι κόρη. »
 Τρέχει καὶ τὴ θύρ' ἀνοίγ' ἡ μάννα,
 δέρνεται, στενάζει σὰν τὸν κούκκο,
 σφιχτοαγκαλιάζονται κ' οἱ δύο,
 καὶ νεκραὶς κ' οἱ δύο πέφτουν χάμω.

Τὸ ἄσμα τοῦτο, κατὰ τὴν παρατήρησιν τῆς Talvj (1), εἶναι μο-
 ναδικὸν ἐν τῇ δημῳδαί ἑρβικῇ ποιήσει, οὐδ' ἄπαντα ἐν αὐτῇ ἄλλο
 παράδειγμα τοιαύτης ἐπανόδου νεκροῦ. Καὶ ἐν ταῖς μετέπειτα δὲ γε-
 νομέναις συλλογαῖς δημοτικῶν ἄσμάτων τῶν Σέρβων, καθ' ὅσον ἡμεῖς
 τοῦλάχιστον εἰξεύρομεν, δὲν ἐδημοσιεύθη ἑτέρα παραλλαγή τούτου.

Ἐν δὲ τῇ δημοτικῇ ποιήσει τῶν Βουλγάρων εὐρίσκομεν τέσσαρας
 παραλλαγὰς, παρουσιαζούσας ἐνίας διαφορὰς ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ
 τῆς ἑρβικῆς, περιέργους καὶ ἀξίας μελέτης. Ἡ πρώτη τούτων ἐδη-
 μοσιεύθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Μιλαδίνωφ καὶ ἐν γερμανικῇ μεταφράσει

(1) Talvj, Uebersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen
 Sprachen u. Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volkspoese. Deutsch von
 Brühl. 1852 σ. 256 κί.

ὑπὸ τοῦ Ῥόζεν (1). Ἔχει δὲ οὕτω: « Ἄλλοι, Δόξια, Ἐλιν Δόξια! Ἡ Δόξια προξενιέται μακριά, πέρα ἀπὸ τῆ Ῥούμελη. Νὰν τῆ δώση δὲ θέλει ἡ μάννα, ὅμως τάπεφάσισαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς, καὶ τῆς ὑποσχέθηκαν, ὅταν θελήσῃ νὰ ἔλθῃ κατοπιν εἰς τὰ περβίτζα (2), πῶς θὰ τὴν φέρουν μὲ τάλογά των, πῶς θὰ ῥήχνουν τουφέκια καὶ τσιρίτι θὲ νὰ τρέξουν. Ἄλλ' ἡ μάννα καταριέται — « Ἄλλοίμονο παιδιὰ μου ἀγαπημένα! Νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς ὅταν τῆ συντροφεύετε, νὰ γυρίσετε μὲ τὴν πανοῦκλα, τὴ μαύρη καὶ ἄπονη, καὶ ἡ πανοῦκλα νὰ σας πάρῃ καὶ τοὺς ἐννιά ἀδελφούς καὶ ὅλα τὰ παιδιὰ σας! » Καὶ ὅπως καταράστηκεν ἡ μάννα, ἔτσι καὶ συνέβη ἔς τοὺς ἀδελφούς. Ὅταν ἐγύρισαν ὀπίσω ἀπὸ τὴν συνοδίαν, ἔφεραν μαζί τους τὴν πανοῦκλα, τὴ μαύρη καὶ ἄπονη, καὶ ἡ πανοῦκλα ἐπῆρε καὶ καὶ τοὺς ἐννιά ἀδελφούς καὶ ὅλα τὰ παιδιὰ τους καὶ ἀφῆκε μοναχὴ τὴ μάννα, καὶ ἡ μάννα ἐγένη μαῦρος κοῦκκος, καὶ ἐγύριζε μέρα νύχτα καὶ ἐκραζε θλιθερά.

« Ἡ Δόξια περιμένε, περιμένε τρία χρόνια, νᾶρθουν οἱ ἐννιά ἀδελφοὶ νὰ τὴν πάρουν γιὰ τὰ περβίτζα καὶ ἔκλαιγε θλιθερά, καὶ ἔλεγε παραπονεμένα — « Θεέ μου, θεὲ ἀγαπημένε! Δὲν ἔλεγαν τ'ἀδέρφια μου, ποῦ μ' ἐπάντρεψαν τόσο μακριὰ πῶς θὰ μὲ πάρουν γιὰ τὰ περβίτζα; Κάνεις δὲν ἔρχεται νὰ μὲ προσκαλέσῃ. Καὶ ὁ Κωσταντής, ὁ μικρότερος ἀπ' οὐλά μου τ'ἀδέρφια, καὶ ἐκεῖνος θὰ μ' ἐλθσμόνησε, καὶ ἄς ὠρκίζετο εἰς τ'ὄνομα τῆς ἀδελφῆς του, καὶ ἄς ὠρκίζετο πάντα ἔς τὴ ζωὴ τῆς Δόξιας! »

« Ἐλυπήθη ὁ Θεὸς τὴ Δόξια, καὶ ἕναν ἄγγελό του στέλνει ἕναν ἄγγελον Κυρίου, νὰ ξυπνήσῃ τὸν Κωσταντή. Ἐνα πέταλο τοῦ κἀνει ὁ ἄγγελος πῆττα, καὶ τὴν πλάκα του τσίτσα καὶ λείει ἔς τὸν Κωσταντή. — « Σήκω, τί πρέπει νὰ ταξειδέψῃς, νὰ πᾶς ἔς τὴν ἀδελφῆ σου, καὶ νὰν τῆ φέρῃς γιὰ τὰ περβίτζα ». Τρέχει ὁ Κωσταντής ἔς τὴν ἀδελφῆ του, καὶ καθὼς τὸν βλέπει ἡ Δόξια, πέφτει ἀμέσως ἔς τὸ λαιμό του. — « Ἄχ! ἀδερφέ μου, ἀγαπημένε μου ἀδερφέ! ἀλλὰ γιατί εἶσαι τόσο κίτρινος; Σὺ ἦσουν μιὰ φορὰ ὁ ἐμμορφότερος ἀπὸ τοὺς ἐννιά ἀδερφούς ». Λέει ὁ Κωσταντής ἔς τὴν ἀδελφῆ του. —

(1) Miladinow, Bylgarski narodni Pjesni. Agram, 1861 ἀρ. 200. — Rosen, Bulgarische Volksdichtungen. Lpz. 1879 ἀρ. 103.

(2) Τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν τῆς νύμφης εἰς τοὺς γονεῖς, πανηγυριζομένη μετὰ πομπῆς.

« Ἀδελφή μου, ἀγαπημένη μου ἀδελφή! Πῶς εἴμποροῦσα νὰ ἦμ' ὁμορφος ἀδελφή! Εἶναι τώρα τρία χρόνια ποῦ κοιτομα ἄρρωστος 'ς τὸ κρεβάτι. Ἄς τα ὅμως τώρα! Πάρε αὐτὰ τὰ χαρίσματα, πάρε καὶ τὸ παιδί σου, ἀδελφή, γιατί θέλω νὰ σὲ πάω 'ς τὸ σπίτι γιὰ τὰ *περβίτζα* ». Ἡ Ἐλιν Δόικα πῆρε τὸ παιδί της, καβαλλικεύου γρήγορα τᾶλογο καὶ κινοῦν. Ἔτσι ἐπήγαιναν τὸ δρόμο τους, ὅσο ποῦ ἐφθασαν 'ς τὴν ἐκκλησιά. Τότες τοὺς κελαδεῖ ἓνα πουλί, ἀπὸ τὸ δέντρο ἓνα πουλάκι. — « Ἀλλοίμονο Δόικα, καμμένη Δόικα! Ἐέρεις μὲ ποζὸν ταξειδεύεις; Μὲ τὸν Κωσταντή τὸν πεθαμένο! » Παραξε-νεύεται ἡ Ἐλιν Δόικα, καὶ μὲ τὸ πουλί καὶ μὲ τὸ λάλημά του ὅμως λέει μὲ τὸ νοῦ της: Ἴσως τὸ πουλί μὲ περιπαίξει, γιατί ἄρρωστος εἶν' ὁ ἀδερφός μου, κ' εἶν' ἡ ὄψις του χαλασμένη. Ἄμα φτάσανε 'ς τὴν ἐκκλησιά, ἐχάθη ὁ ἀγαπημένος ἀδερφός ἀπὸ μπροστά της, κ' ἔμεινε μοναχὴ ἡ Δόικα, χωρὶς νὰ ἔξερη τί νὰ κάμη. Ἔτσι ἐτράβηξε γιὰ τὸ σπίτι της, ἀλλὰ μέγα θαῦμα εἶδε ἐκεῖ. Μαντάλωμέναις ἦσαν οἱ πόρτες, ἀψηφιά ἦταν 'ς τὴν αὐλὴ φυτρωμένη, καὶ μέσα ἐκαθότανε ἡ μάννα, ποῦ νύχτα μέρα ἐστέναζε καὶ 'σὰ μαῦρος κοῦκκός ἐμαρολόγα. Καθὼς ἐτρεξεν ἡ Δόικα 'ς τὴν ἀγκαλιὰ τῆς γρηῆς μάνας, καὶ ἡ μάννα τὴν ἀγκάλιασε, τόσο σφιχτὰ ἀγκάλιαστῆκαν, ποῦ παρ' ὀλίγον νὰ πνιγοῦν ἀπὸ τὰ κλάματα καὶ τὰ μοιρολόγια; καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν πάτησαν καὶ σκότωσαν τὸ παιδί. Καὶ τέτοιο τέλος ἔλαβεν ἡ κακὴ κατάρρα ».

Ἡ δευτέρα παραλλαγή ἐδημοσιεύθη ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσει ὑπὸ τοῦ Δοζῶν (1). Πάρατίθεμεν ταύτην ὁλόκληρον ἐνταῦθα.

« Μιὰ μάννα εἶχε, εἶχε ἐννιά υἱοὺς καὶ μία κόρη, τὴ Βέκιγια. Ἡ Βέκιγια μεγάλωσε, ἐγινε μεγάλη, ἦρθαν γιὰ τὴ Βέκιγια προξενήτραις, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση, πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριά 'ς τὸ δέκατο. Ἡ μάννα της δὲν τὴν ἔδινε, μὰ ὁ ἀδελφός της Δημητάρ θέλει νὰ τὴν δώσει, καὶ ἔλεγε 'ς τὴ μάννα του. — « Ἐλα, ἄς δώσωμε τὴ Βέκιγια, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση, πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριά 'ς τὸ δέκατο, γιατί εἴμαστε πολλὰ ἀδελφια; καὶ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο θὰ πηγαίνωμε νὰ μένωμε ἕλιγον καιρὸ 'ς τῆς ἀδελφῆς μας. Ἐδωκαν τὴ

(1) Dozon, Chansons populaires bulgares inédites. Paris, 1875 σ. 130-133. 319-321. — Τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν ἐλ. καὶ παρὰ Sathas-Legrand ἐνθ. ἀν. σ. 276-277.

Βέκιγια, τὴν ἔδωκαν καὶ τὴν πάντρεψαν, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση, πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριά ἔς τὸ δέκατο. Μαῦρο σύγγεφο ἔπεσε ἀπάνω ἔς τὸ σπίτι τοῦ Δημητάρ, καὶ πέθαναν οἱ ἐννιά ἀδελφοί, καὶ οἱ ἐννιά νυφάδες μαζί, κ' ἔμεινε καταμόναχη ἡ μάννα, γιὰ νὰ κουνάει ἐννιά κούνιες καὶ ἔσ' ἐννιά τάφους κερὰ νανάφτη. Ἄναβε τὰ κερὰ καὶ μὲ κρασί ἔβρεχε τοὺς τάφους· δὲν ἐπήγαινε ἔς τὸν τάφο τοῦ Δημητάρ, καὶ δὲν τὸν ἔβρεχε μὲ κρασί, ἀλλὰ τὸν καταριότανε μὲ φοβεραῖς κατάραις.—«Δημητάρ, τάφο νὰ μὴν ἔχῃς! παῦ μου πάντρες μακριὰ τὴ Βέκιγια».

« Ἐλυπήθη ὁ Θεός, καὶ ὁ Δημητάρ ἐβγήκε ἀπὸ τὸν τάφο καὶ ἦγε ἔς τὴ Βέκιγια. Ἄμα τὸν εἶδε ἡ Βέκιγια τοῦ ἐφίλησε τὸ χέρι, καὶ εἶπε ἔς τὸ Δημητάρ. — « Ἀδελφέ μου, ὦ ἀδελφέ μου Δημητάρ, γιατί τὸ χέρι σου μυρίζει ἄν κουφοζυλιὰ καμμένη καὶ ἄν κόκκινο χῶμα; » Λέει ὁ Δημητάρ τῆς Βέκιγιας.— « Ἐκτίσαμε ἐννιά σπίτια, καὶ γι' αὐτὸ τὸ χέρι μου μυρίζει ἄν κουφοζυλιὰ καμμένη καὶ ἄν κόκκινο χῶμα. Ἐλα, Βέκιγια ἀδελφή μου, νὰ σε ἴω νὰ ἰδῆς τοὺς συγγενεῖς μας ». Ἐξεκίνησε ἡ Βέκιγια μὲ τὸν ἀδελφό της τὸ Δημητάρ γιὰ νὰ ἴω νὰ ἰδῆ τοὺς συγγενεῖς της. Πᾶνε, πᾶνε πᾶνε, πέρασαν ἀπὸ ἕνα μεγάλο κάμπο, ἔφτασαν ἔς τὸ πράσινο τὸ δάσος, μέσ' ἔς τὸ δάσος ἦταν ἕνα μεγάλο δένδρο, καὶ ἔς τὸ δένδρο ἀπάνω ἕνα πουλάκι ἐσφύριζε, ἐσφύριζε καὶ ἔλεγε.— « Ποιὸς ἄκουσε ποτὲ καὶ ποιὸς εἶδε νὰ περπατῆ ζωντανὸς μὲ πεθαμένο καθὼς ὁ Δημητάρ μὲ τὴ Βέκιγια! » Λέει ἡ Βέκιγια ἔς τὸ Δημητάρ.— « Ἀδελφέ μου, ὦ ἀδελφέ μου Δημητάρ, τί λέει τὸ πουλάκι; » Λέει ὁ Δημητάρ ἔς τὴ Βέκιγια.— « Βέκιγια, ἀδελφή μου Βέκιγια, ὦ διαλεμμένη κόρη, ψεύτικο εἶναι τὸ πουλάκι ». Ἄν ἐκοῦτοζύγωσαν ἔς τὸ σπίτι, λέει ὁ Δημητάρ ἔς τὴ Βέκιγια.— « Βέκιγια, ἀδελφή μου Βέκιγια, ἦγαινε ἔμπροστὰ ἔς τὸ σπίτι καὶ ἐγὼ θὰ μείνω πίσω νὰ ποτίσω τᾶλόγῳ μου κ' ὕστερα σὲ φτάνω ». Στάθη ὁ Δημητάρ, ἡ Βέκιγια τράβηξε τὸ δρόμο της, ὁ Δημητάρ ἐμπῆκε ἔς τὸν τάφο, ἡ Βέκιγια ἔφθασε ἔς τὸ σπίτι, ἐκτύπησε τὴν πόρτα καὶ λέει ἔς τὴ μάννα της.— « Ἐβγα, μάννα, νὰ με δεχτῆς ». Ἐβγά μάννα καὶ εἶδε τὴ Βέκιγια, λέει ἔς τὴ Βέκιγια.— « Βέκιγια παιδί μου Βέκιγια, ποιὸς σ' ἔφερε ὡς ἐδῶ; » Λέει ἡ Βέκιγια τῆς μάνας της.— « Μάννα, γρηὰ μάννα μου,

« Ἀδελφή μου, ἀγαπημένη μου ἀδελφή! Πῶς εἴμποροῦσα νὰ ἦμ' ὁμορφος ἀδελφή! Εἶναι τώρα τρία χρόνια ποῦ κοιτόμαι ἄρρωστος ἔς τὸ κρεβάτι. Ἄς τα ὅμως τώρα! Πάρε αὐτὰ τὰ χαρίσματα, πάρε καὶ τὸ παιδί σου, ἀδελφή, γιατί θέλω νὰ σέ 'πάω ἔς τὸ σπίτι γιὰ τὰ περβίλια ». Ἡ Ἐλιν Δόικα πῆρε τὸ παιδί της, καθαλλικεύουν γρήγορα τᾶλογο καὶ κινουῦν. Ἔτσι ἐπήγαιναν τὸ δρόμο τους, ὅσο ποῦ ἐφθασαν ἔς τὴν ἐκκλησιά. Τότες τοὺς κελαδεῖ ἓνα πουλί, ἀπὸ τὸ δέντρο ἓνα πουλάκι. — « Ἀλλοίμονο Δόικα, καζιμένη Δόικα! Ἐίρεις μὲ ποῖον ταξειδεύεις; Μὲ τὸν Κωσταντή τὸν πεθασμένο! » Παραξενεύεται ἡ Ἐλιν Δόικα, καὶ μὲ τὸ πουλί καὶ μὲ τὸ ἀλήμιά του ὅμως λέει μὲ τὸ νοῦ της: Ἴσως τὸ πουλί μὲ περιπαίζει, γιατί ἄρρωστος εἶν' ὁ ἀδερφός μου, κ' εἶν' ἡ ὄψις του χαλασμένη. Ἄμα φτάσανε ἔς τὴν ἐκκλησιά ἐχάθη ὁ ἀγαπημένος ἀδερφός ἀπὸ μπροστά της, κ' ἔμεινε μοναχὴ ἡ Δόικα, χωρὶς νὰ ἔξερη τί νὰ κάμη. Ἔτσι ἐτράβηξέ γιὰ τὸ σπίτι της, ἀλλὰ μέγα θαῦμα εἶδε ἐκεῖ. Μανταλωμέναις ἦσαν οἱ πόρτες, ἀψηφιά ἦταν ἔς τὴν αὐλὴ φυτρωμένη, καὶ μέσα ἐκαθότανε ἡ μάννα, ποῦ νύχτα μέρα ἐστέναζε καὶ ὅα μαῦρος κοῦκκός ἐμοιρολόγα. Καθὼς ἐτρεξεν ἡ Δόικα ἔς τὴν ἀγκάλια τῆς γρηᾶς μάννας, καὶ ἡ μάννα τὴν ἀγκάλιασε, τόσο σφιχτὰ ἀγκάλιαστῆκαν, ποῦ παρ' ὀλίγον νὰ πηγθοῦν ἀπὸ τὰ κλάματα καὶ τὰ μοιρολόγια; καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν πάτησαν καὶ σκότωσαν τὸ παιδί. Καὶ τέτοιος τέλος ἔλαβεν ἡ κακὴ κατάρρα ».

Ἡ δευτέρα παραλλαγή ἐδημοσιεύθη ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσει ὑπὸ τοῦ Δοζῶν (1). Παράτιθεμεν ταύτην ὀλόκληρον ἐνταῦθα.

« Μία μάννα εἶχε, εἶχε ἐννιά υἱούς καὶ μία κόρη, τὴ Βέκιγια. Ἡ Βέκιγια μεγάληωσε, ἐγινε μεγάλη, ἦρθαν γιὰ τὴ Βέκιγια προξενήτραις, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση, πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριά ἔς τὸ δέκατο. Ἡ μάννα της δὲν τὴν ἔδινε, μὰ ὁ ἀδελφός της Δημητάρ θέλει νὰ τὴν δώσῃ, καὶ ἔλεγε ἔς τὴ μάννα του. — « Ἐλα, ἄς δώσωμε τὴ Βέκιγια, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση; πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριά ἔς τὸ δέκατο, γιατί εἴμαστε πολλὰ ἀδελφια; καὶ μὴ φορὰ τὸ χρόνο θὰ 'πηγαίνωμε νὰ μένωμε λίγον καιρὸ ἔς τῆς ἀδελφῆς μας. Ἐδωκαν τὴ

(1) Dozon, Chansons populaires bulgares inédites. Paris, 1875 σ. 130-133. 319-321. — Τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν ἐλ. καὶ παρὰ Sathas-Legrand ἐνθ. ἀν. σ. 276-277.

Βέκιγια, τὴν ἔδωκαν καὶ τὴν πάντρεψαν, πέρα ἀπὸ ἐννιά πράσινα δάση, πέρα ἀπὸ ἐννιά χωριά ἔς τὸ δέκατο. Μαῦρο σύγγεφο ἔπεσε ἀπάνω ἔς τὸ σπίτι τοῦ Δημητάρ, καὶ πέθαναν οἱ ἐννιά ἀδελφοί, καὶ οἱ ἐννιά νυφάδες μαζί, κ' ἔμεινε καταμόναχη ἡ μάνα, γὰρ νὰ κουνάει ἐννιά κούινες καὶ ἔς ἐννιά τάφους κερὰ νανάφτη. Ἄναθε τὰ κερὰ καὶ μὲ κρασί ἔβρεχε τοὺς τάφους· δὲν ἐπήγαινε ἔς τὸν τάφο τοῦ Δημητάρ, καὶ δὲν τὸν ἔβρεχε μὲ κρασί, ἀλλὰ τὸν καταριότανε μὲ φοβεραῖς κατάραϊς.—«Δημητάρ, τάφο νὰ μὴν ἔχῃς! παῦ μου πάντρες μακριὰ τῆ Βέκιγια ».

« Ἐλυπήθη ὁ Θεός, καὶ ὁ Δημητάρ ἐβγήκε ἀπὸ τὸν τάφο καὶ ἦγε ἔς τὴ Βέκιγια. Ἄμα τὸν εἶδε ἡ Βέκιγια τοῦ ἐφίλησε τὸ χέρι, καὶ εἶπε ἔς τὸ Δημητάρ. — « Ἀδελφέ μου, ὦ ἀδελφέ μου Δημητάρ, γιατί τὸ χέρι σου μυρίζει ἄν κουφοξυλιά καϊμένη καὶ ἄν κόκκινο χῶμα ; » Λέει ὁ Δημητάρ τῆς Βέκιγιας.—« Ἐκτίσαμε ἐννιά σπίτια, καὶ γι' αὐτὸ τὸ χέρι μου μυρίζει ἄν κουφοξυλιά καϊμένη καὶ ἄν κόκκινο χῶμα. Ἐλα, Βέκιγια ἀδελφή μου, νὰ σε πάω νὰ ἰδῆς τοὺς συγγενεῖς μας ». Ἐξέκίνησε ἡ Βέκιγια μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς τὸ Δημητάρ γὰρ νὰ πάη νὰ ἰδῆ τοὺς συγγενεῖς τῆς. Πᾶνε, πᾶνε πᾶνε, πέρασαν ἀπὸ ἕνα μεγάλο κάμπο, ἔφτασαν ἔς τὸ πράσινο τὸ δάσος, μὲς ἔς τὸ δάσος ἦταν ἕνα μεγάλο δένδρο, καὶ ἔς τὸ δένδρο ἀπάνω ἕνα πουλάκι ἐσφύριζε, ἐσφύριζε καὶ ἔλεγε.—« Ποιὸς ἄκουσε ποτὲ καὶ ποιὸς εἶδε νὰ περπατῆ ζωντανὸς μὲ ἔθαμένο καθὼς ὁ Δημητάρ μὲ τὴ Βέκιγια ! » Λέει ἡ Βέκιγια ἔς τὸ Δημητάρ.— « Ἀδελφέ μου, ὦ ἀδελφέ μου Δημητάρ, τί λέει τὸ πουλάκι ; » Λέει ὁ Δημητάρ ἔς τὴ Βέκιγια.—« Βέκιγια, ἀδελφή μου Βέκιγια, ὦ διαλεμμένη κόρη, ψεύτικο εἶναι τὸ πουλάκι ». Ἄν ἐκούτοζύγωσαν ἔς τὸ σπίτι, λέει ὁ Δημητάρ ἔς τὴ Βέκιγια.— « Βέκιγια, ἀδελφή μου Βέκιγια, ἦγαινε ἔμπροστὰ ἔς τὸ σπίτι καὶ ἐγὼ θὰ μείνω πίσω νὰ ποτίσω τᾶλογά μου κ' ὕστερα σὲ φτάνω ». Στάθη ὁ Δημητάρ, ἡ Βέκιγια τράβηξε τὸ δρόμο τῆς, ὁ Δημητάρ ἐμπῆκε ἔς τὸν τάφο, ἡ Βέκιγια ἔφθασε ἔς τὸ σπίτι, ἐκτύπησε τὴν πόρτα καὶ λέει ἔς τὴ μάνα τῆς.— « Ἐβγα, μάνα, νὰ με δεχτῆς ». Ἄμα βγήκε ἡ μάνα καὶ εἶδε τὴ Βέκιγια, λέει ἔς τὴ Βέκιγια.—« Βέκιγια παιδί μου Βέκιγια, ποιὸς σ' ἔφερε ὡς ἐδῶ ; » Λέει ἡ Βέκιγια τῆς μάνας τῆς.—« Μάνα, γρηὰ μάνα μου,

μ' ἔφερε ὁ ἀδελφός μου ὁ Δημητάρ ». Ζωνταναῖς ἀγκαλιστῆκαν, 'πεθαμέναις ἐχώρισαν ».

Ἐν ἐτέρῳ βουλγαρικῷ ἄσματι τῆς συλλογῆς τῶν Miladinow (1) φέρεται παρηλλαγμένος ὁ πρῶτος τύπος.

Ἡ Γιάννα κήθηται ἔξω τῆς οἰκίας της, κεντᾶ τὸ φόρεμά της καὶ καταριέται τὴν μάνναν της, ὅπου τὴν ὑπάνδρευσε πολὺ μακριά, πέρα ἀπὸ τὰ ἐννιά ὄρη, ὅπου πρόβατο δὲ βελάζει καὶ πετεινὸς δὲν κράζει, μὲ ἄνδρα φονέα, σκληρὸν καὶ φοβερὸν ληστήν· μὲ ἄνδρα ὅπου τελευταῖον τῆς ἔφερε δισάκκι, καὶ ἤυρε μέσα διπλωμένα τὸ κεφάλι καὶ τὸ χέρι τοῦ ἀδελφοῦ της, τοῦ λεβέντη Γιώργη. Μόλις ἐτελείωσε τοὺς λόγους καὶ ἀκούει νὰ τὴν κράζῃ ὁ μικρότερος ἀδελφός της·

—α Τρέξε, Γιάννα, τρέξε, τρέξε νὰ προφτάσης,
'ς τοῖς χαραῖς τῶν δύο ἀδελφῶν μας, τρέξε.

—'Αδερφέ μου στάσου, ἄνθη νὰ μαζέψω,
ἄνθη νὰ στολίσω μιά καλὴ λαμπάδα.

—Τρέξε, Γιάννα, τρέξε, τί τὰ θές τὰ ἄνθη;

—'Αδερφέ μου, στάσου, πῆτταις νὰ φουρνίσω,
πῆτταις γιὰ τὸ γάμο καὶ κρασί νὰ φέρω.

—Τρέξε, Γιάννα, τρέξε, τὸ κρασί τί θέλεις;

—'Αδερφέ μου, θέλω χάρισμα νὰ φέρω.

'Αδερφέ μου, στάσου γιὰ νὰ σὲ βρωτήσω,
γιὰ νὰ σὲ βρωτήσω τί θελὰ φορέσω.

Νὰ φορέσω μαῦρα ἢ τριανταφυλλένια ; »

'Εσκηῶθ' ἡ Γιάννα καὶ τὸν ἀκλουθάει,

καὶ μαζὶ περνοῦνε τὰ ἐννιά τὰ ὄρη,

καὶ ἐννιά τραγούδια τραγουδάει ἡ Γιάννα·

πρὶν 'ς τὰ δέκα φτάση λιβανιαῖς μυρίστη.

—α'Αδερφέ μου, στάσου, λιβανιαῖς μυρτζουν.

—Τρέξε, Γιάννα, τρέξε, κι' ἄρχισεν ὁ γάμος ».

Τὸτ' ἀκούει τὴ μάννα νὰ μοιρολογᾷ κτλ.

ὁ ἀδελφός καὶ πάλιν προφασίζεται, φθάνουν εἰς τὸ σπίτι καὶ βλέπει τὸ λείψανο τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ ἀπὸ τὴ λύπη 'πεθαίνει καὶ αὐτὴ.

Ἐν ἐτέρῳ δὲ ἄσματι, ἀποσπάσματι μᾶλλον τοῦ ἀνωτέρω, καταρᾶται κόρη τὴν μητέρα, ὅτι τὴν ὑπάνδρευσε μὲ ληστήν· τὸ πρῶτ' τῆς ἔφερε τὸ χέρι ἐνὸς νέου· ἀπὸ τὸ δακτυλίδι ἐγνώρισε πῶς ἦτον τὸ χέρι τοῦ ἀδελφοῦ της Κωνσταντῆ (2).

(1) Miladinow, ἐνθ. ἀν. ἀρ. 229.— Rosen ἀρ. 32.

(2) Miladinow ἀρ. 218.— Rosen ἀρ. 65.

Τὸ ἀλβανικὸν τέλος ἄσμα τοῦ Κωσταντῆ καὶ τῆς Γαρεντίνας εἶναι σχεδὸν ἀπαράλλακτον τῷ ἑλληνικῷ, ὀλιγίστας καὶ ταύτας ἀσημάντους παρουσιάζον διαφορὰς. Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά υἱοὺς καὶ μὲ μίαν κόρην, τὴ Γαρεντίναν· ἡ μάννα καὶ οἱ ὀκτώ ἀδελφοὶ δὲν θέλουν νὰ τὴν ὑπανδρεύσουν εἰς τὰ ξένα, ὁ Κωσταντῆς θέλει. Ὑπεσχέθη εἰς τὴν μάνναν τοῦ ἂν τύχη πίκρα ἢ χαρὰ αὐτὸς νὰ πάγῃ νὰ τὴν φέρῃ. Τὴν ὑπανδρεύσαν, ἦλθε χρόνος δύστυχος, οἱ ἐννιά ἀδελφοὶ ἐσκοτώθησαν εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ ψυχασάββατο ἡ μάννα ἀνάβει ἀπὸ ἓνα κερὶ ἔς τοὺς ἄλλους τάφους καὶ λέει ἀπὸ ἓνα μοιρολόγι, ἔς τοῦ Κωσταντῆ τὸν τάφο ἀνάβει δύο κερὰ καὶ λέγει δύο μοιρολόγια, καὶ τοῦ ἐνθυμίζει τὴν ὑπόσχασίν του. Ὅταν ἐκλείσῃ ἡ ἐκκλησία σηκώνεται ὁ Κωσταντῆς. Γίνεται ἡ πλάκα ἄλογο, τὸ κρικέλι τῆς πλάκας ἀσημένιο χαλινάρι. Εὐρίσκει τὰ παιδιὰ τῆς ἀδελφῆς του ποῦ ἐκνηγοῦσαν χελιδόνια· τὰ ἐρωτᾷ ποῦ εἶναι ἡ μάννα τους· λέγουν εἰς τὸ χορὸ· ἔς τὸν πρῶτο γῦρο τοῦ χοροῦ δὲν τὴν εὐρίσκει· τὴν εὐρίσκει ἔς τὸ δεύτερο· ἐρωτᾷ ἐκείνη τί φορέματα νὰ βάλῃ· ἔλα κατὰ πῶς εἶσαι, τῆς ἀποκρίνεται. Εἰς τὸν δρόμον ἡ Γαρεντίναν τὸν ἐρωτᾷ διατί οἱ ὄμοι τοῦ εἶναι μουχλιασμένοι.— Ἐμούχλιασαν ἀπὸ τὸν καπνὸ τῶν τουφεκιῶν.— Γιατί ἔπεσαν τὰ μαλλιά σου;— Ἀπὸ τὸν κουρνιαχτὸ τοῦ δρόμου δὲν βλέπουν καλὰ τὰ μάτια σου.— Γιατί δὲν ἔρχονται νὰ μᾶς ἀπαντήσουν οἱ ἀδελφοὶ μας καὶ τὰ ἑξαδέλφια μας;— Θὰ εἶναι παραπέρα, καὶ θὰ ρήχνουν τὸν λιθάρι.— Γιατί τὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ μας εἶναι κλεισμένα καὶ χορταρισμένα;— Τὰ ἔκλεισαν γιὰ νὰ μὴ μπαίνη ὁ ἄνεμος». Ἐφθασαν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐμπῆκε ὁ Κωσταντῆς γιὰ νὰ προσκυνήσῃ, ἡ Γαρεντίναν ἐπῆγε ἔς τὴν μάνναν τῆς.— Ἄνοιξε τὴ θύρα, μάννα.— Ποῖος εἶναι;— Ἐγὼ εἶμαι, μάννα, ἡ Γαρεντίναν.— Πήγαινε τὸ δρόμο σου, σκύλε θάνατε, μοῦ πήρες τοὺς ἐννιά υἱοὺς, καὶ ἔρχεσαι τώρα νὰ μὲ πλανέσῃς μὲ τὴ φωνὴ τῆς κόρης μου γιὰ νὰ μὲ πάρῃς κ' ἐμένα». Ἀνοίγει τέλος τὴν θύραν, μαυθάνει ὅτι τὴν ἔφεραν ὁ Κωσταντῆς, ἀγκαλιάζονται καὶ ἔς τὸ ἀγκάλιασμα ἀπάνω μάννα καὶ κόρη ἐξεψύχησαν (1).

(1) Rada, Rapsodie d'un poema albanese. Firenze, 1866 ἀρ. 17 σ. 29-33, μετ' ἰταλικῆς μεταφράσεως.— Γαλλικὴ μετάφρασις παρὰ Dozon σ. 327-331. Ἐτέρα ἐπὶ τῆ βάσει καὶ ἄλλης παραλλαγῆς, ὑπὸ Dora d'Istria, ἐν Revue des deux Mondes. 15 Μαΐου 1866.— Ἐν τῷ περιοδικῷ L'adolescenza (Corigliano Calabro 1884.

Ὅτι τὸ ἄσμα τοῦτο ἐποιήθη κατὰ μίμησιν ἑλληνικῶν εἶναι πρόδηλον, ὡς καὶ ὁ Δοζῶν καὶ Βόλλνερ παραδέχονται. Ἄλλ' ὁ κ. Ψυχάρης εἰκάζει ὅτι διὰ τῶν Ἀλβανῶν, παραλαβόντων ἐκ τῶν Σλάβων, ἐγνώσθη ὁ ρυθμὸς τοῖς Ἑλλήσι, διότι ἡ ἄλβανικὴ παραλαγὴ περιέχει λεπτομερείας, ἃν τινὲς μὲν εἰσιν εἰλημμένοι ἐκ τῶν σλάβικων, τινὲς δ' ἐπαναλαμβάνονται ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς (1). Λαμβανομένων ὅμως ὑπ' ὄψιν πασῶν τῶν ἑλληνικῶν παραλλαγῶν, καταφαίνεται ὅτι οὐδεμίαν ἀξίαν λόγου διαφορὰν παρουσιάζει ἡ ἄλβανικὴ ἀπὸ τούτων πλὴν ἰσως τῆς λεπτομερείας, περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Κωνσταντίνου ἀναπτομένων δύο ἀνθ' ἑνὸς κηρίων, λεπτομερείας ἀγνώστου τοῖς σλαβικοῖς ἄσμασιν. Ἄλλως δὲ τοσαῦτα εἶναι τὰ τεκμήρια τὰ ἐλέγχοντα τὴν ἑλληνικὴν ἀρχὴν τοῦ ἄσματος, ὥστε ἀσκοπον κρίνομεν νὰ ἐνδιατριψώμεν διὰ μακρῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὰ ὀνόματα εἶναι ἑλληνικά, μικρὸν παραφθαρέντος μόνον τοῦ τῆς Ἀρετῆς (2). Εὐρήται δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντῆ καὶ ἐν ἄλλοις ἄλβανικοῖς ἄσμασι, τὰ δὲ ἄσματα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐξ ἑλληνικῶν τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου (3). καὶ οὐ μόνον ὀνόματα ὅμοια ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ καὶ λέξεις ἑλληνικαὶ παρεντίθενται ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἄσμασιν ἀνευ ἀνάγκης, διότι ὑπάρχουσι ταυτόσημοι τούτων ἄλβανικαὶ (4). Ἐθεὶ δὲ νομίζομεν, ὁ κ. Ψυχάρης νὰ ἐπιστήσῃ καὶ εἰς τοῦτο τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἄσμα τοῦ Κωνσταντῆ καὶ τῆς Γαρεντίνας δὲν ψάλλεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς βορείου Ἀλβανίας, οἵτινες ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους γειτνιάσεως καὶ κοινωνίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ παραλάβωσιν ἐκ τούτων καὶ νὰ τὸ μεταφράσωσι, κατὰ τὴν εἰκασίαν του· ἀλλὰ ψάλλεται ὑπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανῶν, τῶν ἐκ Πελοπόννησου μεταστάτων, οἵτινες ὡς

II. σ. 65 κέ.) ἐδημοσεύθη ὑπὸ Cadicamo πραγματεία περὶ τοῦ ἄσματος τούτου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *La leggenda di Garentina*. Μὴ ἔχων ταύτην πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀγνοῶ ἂν προστίθῃ τί εἰς ὅσα περὶ τοῦ ἄσματος γινώσκομεν.

(1) *Psichari* σ. 26 κέ.

(2) Αὕτη εἶναι καὶ τοῦ Dozon ἡ γνώμη (ἐνθ. ἀν. σ. 327), ἣν ἀσπάζεται ὁ Wollner (σ. 267).

(3) Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Rada τοιαῦτα ἄσματά εἰσι τὰ ἐπόμενα: ὁ γιὸς τῆς χήρας. (σ. 28-29)· ἡ ἀρπαγὴ (σ. 61-64)· ὁ Γιάννης καὶ ὁ δράκος (σ. 46)· ὁ κόντες καὶ ἡ κλυσέδρα (σ. 71-72)· ἡ κακὴ γυναῖκα (σ. 73-74)· ἡ κακὴ πεθερὰ (σ. 81-82).

(4) Ὡς *proxenit* (Rada, πολλαχοῦ) *calhike* (καλίχη, ὑποδήματα, ὅπερ μὴ ἐννοήσας ὁ ἐκδότης προσρεύγει εἰς γελόλιαν ἐτυμολογίαν)· χρυσιανὴ (σ. 50). *στολισμένη* σ. 50) κ.λ.π.

γινώσκει ὁ κ. Ψιχάρης, τηροῦντες ζωηράν τὴν μνήμην τῆς παλαιᾶς πατρίδος, ἀνήρχοντο κατὰ τὴν ἀνοιξιν μέχρις ἐσχάτων εἰς τὰ ὄρη, καὶ μετὰ πόθου στρεφόμενοι πρὸς τὸ μέρος τῆς Πελοποννήσου ἔψαλλον:

Μῶρι εἰ μπούγκουρα Μῶρες κτλ.

« Μωριᾶ, ὦρατέ μου Μωριᾶ, δὲν θὰ σέ ἴδω πλέον

» Ἐκεῖ ἔχω τὴν μάνα μου, ἐκεῖ τὸν ἀδελφὸ μου,

» ἐκεῖ καὶ τὸν πατέρα μου ἔς τὴ μαύρη γῆ κρυμμένον » (1).

Πλὴν τῶν ὁστῶν τῶν πατέρων των, ἡ Πελοπόννησος οὐδὲν ἴχνος διεφύλαξε τῆς βραχυχροῦ διόδου τῶν Ἀλβανῶν μεταναστῶν· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οὐδεμίαν ἔσχε ῥοπήν ἢ δημώδης φιλολογία καὶ τὰ ἤθη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὸ πνεῦμα ἐκείνων, οἵτινες τοσοῦτον προσφιλῆ διέσωσαν τὴν μνήμην τῆς θετῆς πατρίδος αὐτῶν, « τοῦ ὠραίου Μωρέως; »

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀλβανικῆς δῆθεν ἀρχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος. Ἀλλὰ δὲν εἶναι πειστικώτεροι καὶ οἱ προσαγόμενοι λόγοι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης περὶ μιμήσεως σλαβικῶν πρωτοτύπων. Οἱ λόγοι οὗτοί εἰσιν διττοί· οἱ μὲν στηρίζονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα φράσεων τινῶν πρὸς σλαβικὰς, οἱ δὲ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ μύθου καὶ τὰς ἐν τῷ ἄσματι ἀναπτυσσομένης ἐννοίας.

Ἐξετάσωμεν πρῶτον τοὺς στηριζομένους εἰς τὴν ὁμοιότητα φράσεων.

Δύο τοιαῦται ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Βόλλνερ καὶ τοῦ Ψιχάρη· ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐννέα ἀδελφῶν, καὶ ἡ ἐπιφώνησις: « Θέ μου μεγαλοδύναμε μεγάλο θάμμα χάνεις ». Ὁ μὲν κ. Βόλλνερ φέρει ἀπλῶς καὶ ἐν παρόδῳ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ὑπὲρ τῆς πρωτοτυπίας τοῦ σερβικοῦ ἄσματος, ὁμολογῶν ὅτι ἐνδεχόμενον ἢ ὁμοιότης νὰ ἦναι τυχαία (2)· ἀλλ' ὁ κ. Ψιχάρης ἀποδίδωσι μεγάλην σημασίαν εἰς τοῦτο, μάλιστα ἐλέγχει πῶς τὸν Βόλλνερ διότι δὲν ἐποίησε τὸ αὐτό (3). Ἄπορον ἀληθὲς φαίνεται ἡμῖν πῶς ἐπίσθησαν νὰ προσφύγωσιν εἰς τοιαύτην συκι... ἐπικουρίαν· βεβαίως οὐδὲ λόγου θὰ ἤξιούμεν τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα, ἂν μὴ προσήγοντο ὑπὸ σπουδαίων ἀνδρῶν πρὸς ἐνίσχυσιν παρακεκινδυνευμένης εἰκασίας.

(1) Rada σ. 91.— Μέχρι σήμερον παρέμεινεν ἡ συνήθεια μόνον ἐν Casal-nuovo ἐν Basilicata.

(2) Wollner σ. 267.

(3) Psichari σ. 23 κέ.

Ὅτι τὸ ἄσμα τοῦτο ἐποιήθη κατὰ μίμησιν ἑλληνικῶν εἶναι πρόδηλον, ὡς καὶ ὁ Δοζῶν καὶ Βόλλνερ παραδέχονται. Ἄλλ' ὁ κ. Ψυχάρης εἰκάζει ὅτι διὰ τῶν Ἀλβανῶν, παραλαβόντων ἐκ τῶν Σλάβων, ἐγνώσθη ὁ ρῦθος τοῖς Ἑλλησι, διότι ἡ ἀλβανικὴ παραλαγὴ περιέχει λεπτομερείας, ὧν τινὲς μὲν εἰσιν εἰλημμένοι ἐκ τῶν σλαβικῶν, τινὲς δ' ἐπαναλαμβάνονται ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς (1). Λαμβανομένων ὅμως ὑπ' ὄψιν πᾶσῶν τῶν ἑλληνικῶν παραλλαγῶν, καταφαίνεται ὅτι οὐδεμίαν ἀξίαν λόγου διαφορὰν παρουσιάζει ἡ ἀλβανικὴ ἀπὸ τούτων πλὴν ἰσως τῆς λεπτομερείας, περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Κωνσταντίνου ἀναπτομένων δύο ἀνθ' ἑνὸς κηρίων, λεπτομερείας ἀγνώστου τοῖς σλαβικοῖς ἄσμασιν. Ἄλλως δὲ τσαῦτα εἶναι τὰ τεκμήρια τὰ ἐλέγχοντα τὴν ἑλληνικὴν ἀρχὴν τοῦ ἄσματος, ὥστε ἀσκοπον κρίνομεν νὰ ἐνδιατριψώμεν διὰ μακρῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὰ ὀνόματα εἶναι ἑλληνικά, μικρὸν παραφθαρέντος μόνον τοῦ τῆς Ἀρετῆς (2). Εὐρήται δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντῆ καὶ ἐν ἄλλοις ἀλβανικοῖς ἄσμασι, τὰ δὲ ἄσματα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐξ ἑλληνικῶν τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου (3): καὶ οὐ μόνον ὀνόματα ὅμοια ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ καὶ λέξεις ἑλληνικαὶ παρεντίθενται ἐν τοῖς τοιούτοις ἄσμασιν ἀνευ ἀνάγκης, διότι ὑπάρχουσι ταυτόσημοι τούτων ἀλβανικαὶ (4). Ἔδει δὲ νομίζομεν, ὁ κ. Ψυχάρης νὰ ἐπιστήσῃ καὶ εἰς τοῦτο τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἄσμα τοῦ Κωνσταντῆ καὶ τῆς Γαρεντίνας δὲν ψάλλεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς βορείου Ἀλβανίας, οἵτινες ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους γειτνιασεῶς καὶ κοινωνίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ παραλάβωσιν ἐκ τούτων καὶ νὰ τὸ μεταφράσωσι, κατὰ τὴν εἰκασίαν του· ἀλλὰ ψάλλεται ὑπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανῶν, τῶν ἐκ Πελοπόννησου μεταστάντων, οἵτινες ὡς

II. σ. 65 κέ.) ἐδημοσεύθη ὑπὸ Cadicamo πραγματεία περὶ τοῦ ἄσματος τούτου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *La leggenda di Garentina*. Μὴ ἔχων ταύτην πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀγνοῶ ἂν προστίθῃ τί εἰς ὅσα περὶ τοῦ ἄσματος γινώσκομεν.

(1) *Psichari* σ. 26 κέ.

(2) Αὕτη εἶναι καὶ τοῦ Dozon ἡ γνώμη (ἐνθ. ἀν. σ. 327), ἣν ἀσπάζεται ὁ Wollner (σ. 267).

(3) Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Rada τοιαῦτα ἄσματα εἰσι τὰ ἐπόμενα: ὁ γιὸς τῆς χήρας. (σ. 28-29)· ἡ ἀρπαγὴ (σ. 61-64)· ὁ Γιάννης καὶ ὁ δράκος (σ. 46)· ὁ κόντες καὶ ἡ κλυσέδρα (σ. 71-72)· ἡ κακὴ γυναῖκα (σ. 73-74)· ἡ κακὴ πεθερὰ (σ. 81-82).

(4) Ὡς *proxenit* (Rada, πολλαχοῦ) *calhike* (καλίχη, ὑποδήματα, ὅπερ μὴ ἐννοήσας ὁ ἐκδότης προσπύγει εἰς γελοῖαν ἐτυμολογίαν)· χρυσαωνένη (σ. 50). *στολισμένη* σ. 50) κ.λ.π.

γινώσκει ὁ κ. Ψυχάρης, τηροῦντες ζωηρὰν τὴν μνήμην τῆς παλαιᾶς πατρίδος, ἀνήρχοντο κατὰ τὴν ἀνοιξιν μέχρις ἐσχάτων εἰς τὰ ὄρη, καὶ μετὰ πόθου στρεφόμενοι πρὸς τὸ μέρος τῆς Πελοποννήσου ἔψαλλον:

Μῶρι ἐ μπούκκουρα Μῶρει κτλ.

« Μωριᾶ, ὦρατέ μου Μωριᾶ, δὲν θὰ σέ ἴδω πλέον
 » Ἐκεῖ ἔχω τὴν μάνα μου, ἐκεῖ τὸν ἀδελφὸ μου,
 » ἐκεῖ καὶ τὸν πατέρα μου 'ς τὴ μαύρη γῆ κρυμμένον » (1).

Πλὴν τῶν ὁστῶν τῶν πατέρων των, ἡ Πελοπόννησος οὐδὲν ἔχνος διεφύλαξε τῆς βραχυχροῦ διόδου τῶν Ἀλβανῶν μεταναστῶν· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οὐδεμίαν ἔσχε ῥοπήν ἢ δημώδης φιλολογία καὶ τὰ ἦθη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὸ πνεῦμα ἐκείνων, οἵτινες τοσοῦτον προσφιλῆ διέσωσαν τὴν μνήμην τῆς θετῆς πατρίδος αὐτῶν, « τοῦ ὠραίου Μωρέως; »

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀλβανικῆς δῆθεν ἀρχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος. Ἀλλὰ δὲν εἶναι πειστικώτεροι καὶ οἱ προσαγόμενοι λόγοι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης περὶ μιμήσεως σλαβικῶν πρωτοτύπων. Οἱ λόγοι οὗτοί εἰσιν διττοί· οἱ μὲν στηρίζονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοίότητα φράσεών τινων πρὸς σλαβικὰς, οἱ δὲ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ μύθου καὶ τὰς ἐν τῷ ἄσματι ἀναπτυσσομένης ἐννοίας.

Ἐξετάσωμεν πρῶτον τοὺς στηριζομένους εἰς τὴν ὁμοιότητα φράσεων.

Δύο τοιαῦται ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Βόλλνερ καὶ τοῦ Ψυχάρη· ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐννεὰ ἀδελφῶν, καὶ ἡ ἐπιφώνησις: « Θέ μου μεγαλοδύναμε μεγάλο θᾶμμα κᾶνεις ». Ὁ μὲν κ. Βόλλνερ φέρει ἀπλῶς καὶ ἐν παρόδῳ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ὑπὲρ τῆς πρωτοτυπίας τοῦ σερβικοῦ ἄσματος, ὁμολογῶν ὅτι ἐνδεχόμενον ἢ ὁμοιότης νὰ ἦναι τυχαία (2)· ἀλλ' ὁ κ. Ψυχάρης ἀποδίδωσι μεγάλην σημασίαν εἰς τοῦτο, μάλιστα ἐλέγχει πῶς τὸν Βόλλνερ διότι δὲν ἐποίησε τὸ αὐτό (3). Ἐπορὸν ἀληθῶς φαίνεται ἡμῖν πῶς ἐπίσθησαν νὰ προσφύγωσιν εἰς τοιαύτην συγκίνητην ἐπικουρίαν· βεβαίως οὐδὲ λόγου θὰ ἤξιοῦμεν τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα, ἂν μὴ προσήγοντο ὑπὸ σπουδαίων ἀνδρῶν πρὸς ἐνίσχυσιν παρακεκινδυνευμένης εἰκασίας.

(1) Rada σ. 91.— Μέχρι σήμερον παρέμεινεν ἡ συνήθεια μόνον ἐν Casal-nuovo ἐν Basilicata.

(2) Wollner σ. 267.

(3) Psichari σ. 23 κέ.

Πρὸ τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἐτῶν ὑπεστήριξεν ὁ Σάνδερς, ὅτι τὸ ἄσμα τοῦ Κωσταντῆ καὶ τῆς Ἀρετῆς ἐλήφθη ἐκ σλαβικῶν, διότι « οὐδαμοῦ τῶν ἐλληνικῶν ἄσμάτων βλέπομεν ἀποδιδομένην ἰδιάζουσαν ἔννοιαν εἰς τὸν ἀριθμὸν ἐννέα, ἐνῶ τὸναντίον παρατηρεῖται » ἐν τοῖς σερβικοῖς »· καὶ ἔφερεν ἐκ σερβικῶν ἄσμάτων τὰ ἐπόμενα παραδείγματα: « ἐννιά χρόνια »· « ἡ Γελίτσα καὶ οἱ ἐννιά ἀδελφοί της »· « ἐννιά θυγατέρες »· « ἕνας γιὸς καὶ ἐννιά κόραις ». Ὁ Βόλλνερ ὁμολογῶν ἴσως, ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἄγνωστος ὁ ἀριθμὸς ἐννέα καὶ τοῖς Ἑλλήσι ἀναφέρει δύο χωρία τῆς συλλογῆς τῶν ἐλληνικῶν καὶ ἀλβανικῶν παραμυθίων τοῦ Hahn (.). Ἄλλ' ὁ κ. Ψυχᾶρης παρατηρεῖ, ὅτι δὲν ἔχουσι τὸν τόπον τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τὰ ἐλληνικὰ παραμύθια, ἐν οἷς ἀληθῶς ἀναφέρεται κάποτε ὁ ἀριθμὸς ἐννέα· διότι τὰ παραμύθια δὲν τηροῦσιν ὅσον τὰ δημῶδη ἄσματα ἀκριβῶς καὶ πιστῶς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα· ἐν δὲ τοῖς ἐλληνικοῖς ἄσμασι σπανιώτατα γίνεται μνεῖα τοῦ ἀριθμοῦ ἐννέα, ἐν ᾧ τὸναντίον ἐν τοῖς σερβικοῖς συχνότατα ἀπαντῶμεν αὐτὸν καὶ δὴ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον, τῶν ἐννέα ἀδελφῶν. Φέρει δὲ καὶ τὰ ἐπόμενα παραδείγματα ἐκ τῆς συλλογῆς σερβικῶν ἄσμάτων τοῦ Δοζῶν: « ἐννιά χρόνια »· « ἐννιά πλεξίδες »· « ἐννιά θυγατέρες »· « ἐννιά νέοι ἀδελφοί »· « ἐννιά γυναικαδέλφια »· « ἐννιά ἀδελφοί ».

Ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐννέα, εἴτε ὡς σύμβολον, εἴτε ἀπλῶς, ἀναφέρεται ἐν μύθοις καὶ ἄσμασιν πολλῶν λαῶν, καὶ δὴ καὶ τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων, εἶναι πάσης ἀμφιβολίας ἀνεπίδεκτον. Ἀρκούμεθα δε μόνον νὰ παραπέμψωμεν εἰς εἰδικῶς περὶ τούτου πραγματευθέντας (2). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ποιήσει τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ, ἀπαντᾷ συχνότατα ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐπόμενα παραδείγματα, ὀλίγα ἐκ παμπόλων, ἐκ τοῦ προχείρου ἐσταχυολογημένα.

Ἐννιά ἀδελφοί: ἐν διαφόροις ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου: « ἐννιά ἀδελφοί τῆς Εὐγενούλας » (3) ἢ τῆς Ἀρετῆς (4)· προσέτι ἐννιά

(1) Hahn, Griech. u. alb. Märchen. ἀρ. 4, τ. I σ. 186. ἀρ. 100. σ. 124.

(2) Nork, Etymologisch - mythologisches Wörterbuch. ἐν ἄρθρ. neun. — J. Blochwitz, Kulturgeschichtliche Studien. Lpz. 1882 σ. 246-256 (neun). — Stark Niobe σ. 28.

(3) Passow ἀρ. 413. 414. 415. 417.

(4) Ἐξξίνος Πόντος: Τραπεζοῦς. 1880. σ. 143.

ἀδελφοὶ ἀναφέρονται ἐν ἄσματι τῆς Χάλκης (1), τῆς Καρπάθου (2), τῆς Κερκύρας (3), τῆς Ἠπείρου (4)· ὁμοίως καὶ ἐν ἄλλοις ἄσμασι τῆς Μονεμβασίας (5), τῆς Κρήτης (6), τῆς Καρπάθου (7), ἐννιά ἀδελφοὶ ἀντιτιθέμενοι πρὸς ἓνα (8). Προσθεθίσθω δὲ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θεωρεῖ εὐτυχῆ μητέρα, μητέρα « ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένην » κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦ Ψαλμωδοῦ (9), τὴν ἔχουσαν ἐννέα υἱοὺς καὶ μίαν κόρην. Τούτου ἕνεκα συνήθης ἡ εὐχὴ εἰς νεογάμους « ἐννιά γυιοὺς καὶ μὴ μὴλιὰ »· ἥτις καὶ ἐν γαμηλίῳ μεσσηνιακῷ ἄσμα ἐκφέρεται οὕτω·

Νά κάμης τοὺς ἐννιά υἱοὺς καὶ μὴ γλυκομηλίτσα. (10)

Πλὴν τῶν ἀδελφῶν καὶ ἄλλα πράγματα εὐρίσκομεν κατ' ἐννεάδας ἀναφερόμενα ἐν δημοτικοῖς ἄσμασι τῶν ἐλλήνων. Ἐν ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου ἔχομεν : « ἐννιά δράκους » (11), « ἐννέα ἡμεροβράδια-ἐννέα χιλιάδες » (12), « ἐννιά τσοπάν', ἐννιά κοπάδι' ἀρνία » (Τραπεζοῦντος) (13), « ἐννιά θηριά » (Ἴμβρου) (14), « ἐννιά λογιῶν πυργάρι » (15), « ἐννιά μηλιαῖς » (16), « ἐννιά καρυαῖς » (17), « ἐννιά πύργους ἀσήμι » (18) κ. λ. π. Ἐν ἄλλοις δ' ἄσμασι : « ἐννιά χιλιζέες ἄσπρα » (19), « ἐννιά μὸδια λουάρι » (Καρπάθου) (20), « ἐννέα πύρ-

- (1) Passow ἀρ. 523.
- (2) Αὐτ. ἀρ. 525.
- (3) Ν. Δοσίου, Χαρτοφυλάκιον. Κέρκυρα, 1880 σ. 51.
- (4) Ὁ ἐν ΚΙΙ. ἑλλην. φιλ. σύλλογος, τ. ΙΔ' σ. 369.
- (5) Deffner's Archiv f. Mittel-u. Neugr. Phil. σ. 88.
- (6) Ε. Δ. Φραντζεσκάκη, Ἡ Ἀριάδνη. Ἀθ. 1883 σ. 58.
- (7) Wescher, Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου. μετάφρ. Μανωλακάκη. Ἐν Ἀθήναις 1878 σ. 81.
- (8) Ἱατρῖδος σ. 81.
- (9) Τὸ ῥητὸν τοῦτο ἀναφέρει εἰς τὴν μάμμην τοῦ Διγενῆ ὁ ποιητὴς τοῦ ἔπους (στ. 166 κέ. ἐκδ. Σάθα καὶ Λεγράνδ).
- (10) Ὁ ἐν Κωνσταντίν. ἑλλ. φιλ. σύλλογος τ. Η' σ. 505.
- (11) Φιλολογ. συνέκδημος σ. 431.
- (12) Εἰξείνος Πόντος. 1880 σ. 126.
- (13) Passow ἀρ. 505.
- (14) Ὁ ἐν Κωνστ. ἑλλην. φιλ. σύλλογος τ. Η' σ. 538.
- (15) Νεολλ. ἀνάλεκτα. Α' σ. 79.
- (16) αὐτ. σ. 85.
- (17) αὐτ. σ. 87.
- (18) Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον δημοτικῶν ἄσμάτων σ. 142.
- (19) Wescher, ἐνθ. ἀν. α. 74.
- (20) αὐτ. σ. 78.

κους λοβάριν » (Κύπρου) (1), « ἐκάλεσε ἑννιά χιλιάδες κόσμο » (Ἰμβρου) (2), « ἑννιά χωριά -δέκα βιλαέτια » (Εὐβοίας) (3) κ.τ.λ. Ἄν τὰ παραδείγματα ταῦτα, ἀντιτασσόμενα τοῖς ὑπὸ Σάνδερς καὶ Ψυχάρη παρατεθειμένοις σερβικοῖς, δὲν ἐπαρκουσι οὐχὶ νάποδειξωσι τὰ σερβικὰ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν εἰλημμένα, ἀλλὰ νὰ πείσωσιν, ὅτι οὐδὲν μαρτυρεῖ ἢ χρῆσις ἐν τοῖς ἄσμασι τοῦ ἀριθμοῦ ἑννέα, τότε ὁ ἔχων ὑπομονὴν καὶ ὄρεξιν ἅς ἐπιχειρήσῃ ἀκριβῆ καὶ πλήρη ἀπαρίθμησιν τῶν σχετικῶν χωρίων, καὶ θὰ ταχθῶμεν προθύμως ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ μνημονεύοντος συχνότερον ἐν τοῖς ἄσμασί του τὸν ἀριθμὸν ἑννέα.

Οὐδ' ἢ ἐκ τῆς ἐπιφωνήσεως « Θέ μου μεγαλοδύναμε, μεγάλο θάμμα κάνεις! » εἰλημμένη ἀπόδειξις εἶναι προσφουεστέρα, Ἡ σημειουμένη ὡς ἀντίστοιχος σερβική· *Mili Boje! tchouda velikoga!* σημαίνει *Ἐδσπλαγγε Θεέ! ὦ τοῦ μεγάλου θαύματος!* Εἶναι δὲ καθ' ἡμᾶς περιεργος οὐχὶ ἡ ὁμοιότης, ἀλλ' ἡ μικρὰ διαφορὰ τῆς σερβικῆς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ῥήσεως. Διότι βεβαίως φράσεις, ἐπαναλαμβανόμεναι συχνότατα ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις, τοῖς βίοις τῶν ἁγίων καὶ τοῖς διαφόροις ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις, ἅτινα πάντα εἰσὶν ἐκπαλαὶ μεταπεφρασμένα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὰς σλαβικὰς γλώσσας, ἄπορον εἶναι πῶς οἰκειόταται γενόμεναι τῷ λαῷ δὲν διετηρήθησαν ἀπαράλλακτοι καὶ ἀναλλοίωτοι.

Ἐτερος ἐξωτερικὸς λόγος, ὃν φέρει ὁ κ. Ψυχάρης ὑπὲρ τῆς πρωτοτυπίας τοῦ σερβικοῦ ἄσματος, εἶναι ἡ μνεῖα τῆς πανούκλας ἐν τῷ ἑλληνικῷ, μαρτυροῦσα κατ' αὐτὸν ἐπίδρασιν σλαβικὴν. « Ἡ λέξις *θα-νατικὸ* ἢ σημαίνουσα ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὴν ἐπιδημίαν ταύτην, δὲν εἶναι, λέγει, εὐχρηστος ἐν τῇ δημῳδῇ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ. Ἐγὼ τοῦλάχιστον σπανιώτατα ἐνέτυχον αὐτῇ. Ἐν ᾧ τοῦναντίον, ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Δοζῶν δις ἢ τρίς γίνεται μνεῖα τῆς *πανώλους* » (4). Ὁ κ. Ψυχάρης συνεπέρανεν ὅτι σπανιώτατα γίνεται μνεῖα τῆς πανώλους ἐν μνημείοις τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, διότι ἴσως δὲν εἶχε πρόχειρα καὶ ἐπαρκῆ βοηθήματα, ἢ ἠγνόει ὅτι ἡ

(1) Σακελλαρίου, Κυπριακά τ. Γ' σ. 85.

(2) Ὁ ἐν Κωνστ. ἑλλήν. φιλ. σύλλογος τ. Θ' σ. 345.

(3) Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς Ἐταιρίας Α' σ. 135.

(4) Psichari σ. 25.—Θνήσκουσιν οἱ ἀδελφοὶ ἐκ πανώλους κατὰ τὴν ζ' καὶ τὴν θ' παραλλαγῇ τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς οὐδαμῶς γίνεται μνεῖα ταύτης.

πανώλης είναι ποικιλώνυμος ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, καὶ ἐπομένως ὅτι δὲν ἔπρεπε νάναζητῆ τὰς περὶ ταύτης ιδέας καὶ μυθικὰς παραστάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μόνον ὅπου ἐνετύγχανε τῇ λέξει *θανατικῶ*. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς οὐ μόνον πλείστους μύθους εἶχε περὶ τῆς πανώλους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προγόνων του παρέλαβε καὶ διετήρησε πρὸς ἀποτροπὴν αὐτῆς δεισιδαίμονας τελετάς, αἷς ὁμοίαις ἀπαντῶμεν καὶ παρὰ σλαβικοῖς λαοῖς (1).

Ἡ κορωνὶς ὁμως τῶν ὑπὸ τοῦ Βόλλνερ καὶ τοῦ Ψιχάρη προσαγομένων ἀποδείξεων τῆς πρωτοτυπίας τῶν σλαβικῶν ἄσμάτων συνίσταται εἰς ἐσωτερικοὺς λόγους, μάλιστα εἰς τὴν κατίσχυσιν δῆθεν ἐν τούτοις τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς, αἰσθήματος, ὡς λέγουσιν, ἰδιάζοντος τοῖς σλαβικοῖς λαοῖς. « Τὸ ἄσμα ὑπάγεται κατ' ἐμέ, » παρατηρεῖ ὁ Βόλλνερ, ἔνεκα τῆς ἐν αὐτῶ κυριωτάτης ιδέας, εἰς » τὴν κατηγορίαν τῶν ἐν τῇ σερβικῇ ἰδίῳ ποιήσει πολυπληθῶν » ἄσμάτων, τῶν ὑμνούντων τὴν στοργὴν ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς. Τὸ » τοιοῦτο τῇ νοτιοσλαβικῇ ποιήσει ἰδιάζον αἰσθημα διαφαίνεται προ» δήλως ἐν τῶ σερβικῶ ἄσματι, ὁμοίως καὶ ἐν τῶ βουλγαρικῶ, εἰ καὶ » ἀσθενέστερον, ἐκλείπει δὲ παντελῶς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἄλ» θανικοῦ ». Ὁ δὲ κ. Ψιχάρης, ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πρώτη γένεσις τῶν ἄσμάτων εἶναι ἡ δοξασία περὶ ἐνοχλήσεως τῶν νεκρῶν ὑπὸ τῶν θρήνων καὶ τῶν δακρῶν τῶν ζώντων, ἡ ἐν τοῖς ἄσμασι καὶ τοῖς μύθοις τῶν γερμανικῶν λαῶν καὶ τοῖς σλαβικοῖς παραμυθίοις διατυπουμένη, εἰκάζει, ὅτι παραλαβόντες τὸ θέμα τοῦτο οἱ Σέρβοι προσήρμωσαν πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὰς ιδέας αὐτῶν, ἀντικαταστήσαντες τὸν μνηστῆρα ἢ ἔραστήν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ὑποθέντες δὲ καὶ τὸν γάμον τῆς ἀδελφῆς εἰς τὰ ξένα, οὐδὲν ἐνέχοντα τὸ ἀπᾶδον ταῖς συνηθείαις τοῦ σερβικοῦ λαοῦ. Τούναντίον οἱ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες, μιμηθέντες τὸ ἄσμα, ξένοι ὁμως πρὸς τὰ ἐν αὐτῶ κατισχύοντα αἰσθήματα καὶ ιδέας, παρεμόρφωσαν αὐτό. Οὕτω δὲ παρίσταται ἡμῖν τὸ συνηθέστατα ἐν τῇ συγκριτικῇ ἐρεύνη τῶν μύθων παρατηρούμενον φαινόμενον, τῆς βαθμιαίας ἐξασθενήσεως μύθου, καθ' ὅσον

(1) Βλ. τὴν ἡμετέραν πραγματείαν περὶ τῶν ἀσθενειῶν κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν Δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἔθνολ. ἑταιρίας τ. Α' σ. 10 κέ. 19 κέ.

ἀπομακρύνεται τῆς ἀρχικῆς πηγῆς αὐτοῦ, μέχρις οὗτοῦ ὀλίγα μόνον τηρεῖ ἀνεπίγνωστα ἴχνη τῆς πρώτης ἐμπνεύσεως. Οὕτω καὶ αὐτὸ τὸ σερβικὸν ἄσμα, εἰ καὶ τὰ μάλιστα προσεγγίζει τῷ ἀρχικῷ μύθῳ, εἶναι ὁμως τούτου ἀσθενέστερον.

Ταῦτα ὁ κ. Ψυχάρης, προσπαθῶν νὰ διίδη τὴν ἐν ἀρχῇ ἔννοιαν τοῦ μύθου, δι' ἐρμηνευτικῆς μεθόδου, ὡς φρονοῦμεν, πλημμελοῦς καὶ ἀκροσφαλεστάτης. Οἱ ἀρχέτυποι μῦθοί εἰσιν ἀπλούστατοι, τὴν ἔννοιάν των ἐν ἑαυτοῖς περιέχοντες, μόνον δ' ὅταν αὐτὴ λησμονηθῇ προστίθεται ἑτέρα, ἄλλοτρια τοῦ καθαυτοῦ μύθου, ἀπορρέουσα δὲ ἐκ τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν ἠθῶν τοῦ ἐπαναλαμβάνοντος τούτου λαοῦ. Ἐν τῷ προκειμένῳ ἡ πρώτη ἔννοια περιέχεται ἐν τῇ ἐπανόδῳ νεκροῦ ἐραστοῦ εἰς τὴν ἐρωμένην, καὶ τοιοῦτον ἀπλοῦν καὶ ἀπέριτον ἀνευρίσκομεν τὸν μῦθον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Λησμονήσαντες δὲ τὴν πρώτην ταύτην ἔννοιαν ἣτις ἐστὶν ἴσως ἡ κατὰ τὸ ἔαρ ἀναζωογόνησις τῆς πρὶν νεκρωμένης φύσεως, καὶ ἀκαταλήπτου καταστάματος αὐτοῖς τοῦ μύθου, οἱ παραλαβόντες αὐτὸν λαοὶ ἐξεῦρον ἰδίαν ἕκαστος ἐξήγησιν τούτου, ἣν ἠρύσθησαν ἐκ τῶν οἰκείων αὐτοῖς ἰδεῶν καὶ δοξασιῶν· οἱ μὲν γερμανικοὶ λαοὶ τὴν ἐκ τῶν θρήνων προξενουμένην τοῖς νεκροῖς ὀδύνην· ὁ δ' ἑλληνικὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκπληρώσεως καὶ πέραν τοῦ τάφου ἱεράς ὑποσχέσεως· καὶ οἱ σλαβικοὶ ἄλλος ἄλλην. Διατί δὲ ὁ κ. Ψυχάρης προτιμᾷ τὴν γερμανικὴν δοξασίαν καὶ ταύτην ὑπολαμβάνει ὡς τὴν πηγὴν τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς ὁμοίων μύθων; Μὴ καὶ ἡ ἐν τῷ νεοελληνικῷ ἄσματι ἀναπτυσσομένη ἰδέα δὲν εἶναι ἐπίσης ὠραία, καὶ μὴ δὲν προσηρμόσθη προσφεύστατα τῷ μύθῳ, ἀποτελεσθέντος ἐν τῷ ἄσματι ἐνιαίου καὶ καλλιτεχνικωτάτου συνόλου;

Τούτων οὕτως ἐχόντων καταπίπτουσι ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἐπιχειρήματα τῶν διαβλεπόντων ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἄσματι παρεφθαρμένην μίμησιν σλαβικῶν πρωτοτύπων, ἄγνοιαν δὲ παντελεῖ τοῦ χαρακτήρος καὶ τῶν ἠθῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐλέγχουσι οἱ ἰσχυρισμοὶ περὶ τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς ὡς αἰσθήματος τοῖς Σέρβοις μάλιστα ἰδιόζοντος, μονονουχὶ δ' ἀγνώστου τοῖς Ἑλλησι. Δὲν ἔπρεπε, νομίζομεν, ὁ κ. Ψυχάρης οὕτω διαρρήδην νάποφανθῇ, ὅτι οὐδὲν ὅμοιον ἀπαντᾷ ἐν τῇ δημῳδῇ ἑλληνικῇ ποιήσει (1). Τὸ αἰσθημα τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς

(1) Psichari σ. 23.

εἶναι ἐπίσης καὶ ἑλληνικὸν κατ' ἐξοχὴν αἶσθημα, ὀρθότατα δὲ καὶ ἀληθέστατά εἰσι τὰ περὶ τούτου ὑπὸ τινος τῶν ἡμετέρων ποιητῶν γραφέντα (1). Ἄν συνήθης τοῖς Σέρβοις ὄρκος εἶναι ὁ κατὰ τῶν ἀδελφῶν, μὴ καὶ ἡμεῖς δὲν ἀκούομεν συχνότατα ὁμοίους ὄρκους; (2) Δὲν ἐξύμνησεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὴν ἀδελφικὴν στοργήν, καὶ δὲν θεωρεῖ ταύτην ὕψιστον ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθόν;

Τρία πράγματα μ' ἀρέσασιν εἰς τὸν ἀπάνω κόσμον
Τὸ κάτεργο ποῦ περπατεῖ καὶ τᾶλογο ποῦ τρέχει,
τὰ δυ' ἀδελφάκια τὰ καλά, 'σάν εἴν' ἀγαπημένα (3).

καὶ δὲν κρίνει ἡ δημῶδης ποιήσις ἀναθέματος ἄξιον τὸν ἀμφισβητοῦντα τὴν ἰσχὺν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης;

'Ανάθεμά τον ποῦ τὸ εἶπη « τὰ δέρφια δὲν πονοῦνται »
τὰ δέρφια σκίζουν τὰ βουνά καὶ δέντρα ξεριζώνουν,
τὰ δέρφια ἐκνηγῆσαν κ' ἐνίκησαν τὸ Χάρο (4).

Ἄνευ δὲ προκαταλήψεως περὶ μιμήσεως σλαβικῶν ἰδεῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξετάζοντες τὸ σερβικόν, τὸ βουλγαρικόν καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα, καταλήγομεν εἰς ἀντίθετα τῶν τοῦ κ. Ψιχάρη πορίσματα. Οὗτος καίπερ ἀνομολογῶν τὴν ποιητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος, ὅμως φρονεῖ, ὅτι ἐν τῇ βουλγαρικῇ, τῇ ἀλβανικῇ καὶ τῇ ἑλληνικῇ παραλαγῇ, παρατηρεῖται τις διαφθορὰ καὶ ἐξασθένησις τοῦ ἐν ἀρχῇ αἰσθήματος, οὗ ἕνεκα μεταβληθεὶς ὁ πρωτόθετος μῦθος

(1) Σ. Ν. Βασιλειάδης, Ἄττικαὶ νύκτες. Ἀθ. 1873. τ. Α' σ. 35 κέ. « τὸ αἶσθημα τῆς φιλαδελφίας εἶναι τὸ κυριεῦον καὶ τὸ ἐθνικώτερον αἶσθημα, ὡς ἠδύνατό τις νὰ εἴπη ὅτι παρ' ἀπάσῃ τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ τὸ κυριεῦον καὶ ἐθνικώτερον αἶσθημα εἶναι τὸ αἶσθημα τοῦ ἔρωτος. . . Ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἡμῶν ἄσμασι, τὸ αἶσθημα καὶ αἱ σηναὶ τῆς φιλαδελφίας κατέγρουσι τὴν εὐρυτέραν θέσιν εἰς τὰς μᾶλλον συγκινητικὰς καὶ περικαλεῖς εἰκόνας. Εἶναι τι ἀληθῶς ἑλληνικόν καὶ κατανοητικώτατον ἡ ἀδελφικὴ αὕτη στοργὴ ἐν πολλοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς ἄσμασιν, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τοῖς ἐπιγραφόμενοις ἡ Κλεφτοποῦλα, οἱ Χαραμίδες, ἡ Γέφυρα τῆς Ἄρτας, εἶνέ τι μεστὸν τοσαύτης ἀρετῆς, περιπαθείας, ἀροσιώσεως καὶ τοσαύτης θυσίας, ὥστε αἱ νέαι αὐταὶ ἀδελφαὶ δύνανται εὐτόλμως νὰ δώσωσι τὰς χεῖρας εἰς τὰς μεγάλας ἐκείνας ἀδελφάς των, οἷα ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἡλέκτρα. κπλ. »

(2) Νὰ χαρῶ τὰ δελφιά μου· 'ς τὴ ζωὴ τῶν ἀδελφῶ μου.

(3) Passow ἀρ. 467.

(4) Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημοδῶν ἄσμάτων σ. 275.

προσηρμόσθη εἰς τὰ ἦθη καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Σέρβων. Οἱ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες, λέγει ὁ κ. Ψυχάρης, ἤκιστα ἐννοήσαντες τὸ κατισχυὸν ἐν τῷ σερβικῷ αἰσθημα, ἀντικατέστησαν τὰς πρὸς τὴν ἀδελφὴν ὑποσχέσεις δι' ὄρκου πρὸς τὴν μητέρα· ἄλλως δὲ ὁ γάμος ἐν τῇ ξένῃ εἶναι τι ἄηθες τοῖς Ἕλλησιν, ἀπεχθανομένοις τὴν *ξερι-τεζάν*, ἐν ᾧ τούναντίον ἐν Σερβίᾳ μεγάλην τιμὴν ὑπολαμβάνουσιν αἱ νεάνιδες τὴν ἀποκατάστασιν ἐν μακρινῇ χώρᾳ. Τούτου ἕνεκα πάντες οἱ ἀδελφοί, ἐν τῷ σερβικῷ ἄσματι, ἐκ φιλαδελφίας στέργουσι τὸν ἐν τῇ ξένῃ γάμον τῆς ἀδελφῆς, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες, ἀγνοοῦντες τὸ ἔθιμον ἐκεῖνο, παρέλαβον ἔτοιμον τὸ θέμα, χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ ἐννοήσωσι περὶ τίνος ἐπρόκειτο (1).

Τὶ ὅμως συνάγομεν ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐρεύνης τῶν σλαβικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἄσμάτων, ἂν μὴ σκοτιζώμεθα ἐκ τῆς πεπλανημένης γνώμης, ὅτι ἐν τοῖς τελευταίοις δάνεια αἰσθήματα ἀναπτύσσονται καὶ ἰδέαι ἄγνωστοι παρὰ τῷ λαῷ; Ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἄσματι βλέπομεν ἁρμονικὸν καὶ ἄρτιον ὄλον, ἐν ᾧ δραματικώταται περιπέτειαι, μετὰ δυνάμειος καὶ τέχνης θαυμαστῆς ἐκτιθέμεναι, εἰς ἓνα μόνον τελίνοισι σκοπόν, εἰς τὴν κατὰδειξιν τῆς ἱερότητος ὑποσχέσεως, ἧς τὸ βῆρος καὶ ἐν τῷ τῆφῳ αἰσθάνεται ὁ δούς. Ἡ ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἀδιάσπαστος καὶ ἔλλογος τῶν γεγονότων ἀλληλουχία χαλαροῦται καὶ ἐκλείπει ἐν τοῖς σλαβικοῖς, τὰ δ' ἀμίμητα ἐπεισόδια, ἐν οἷς εἰδυλιακὴ χάρις ἀβιάστως συγκιρνᾶται μετὰ φρίκης τραγικῆς, ἢ ἄψυχος μίμησις ἀμαυροῦσα καθίστησι ψυχρὰ καὶ ἀγνώριστα. Ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἄσματι, ὁ μῦθος ἀπῆτει, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, νὰ νυμφευθῇ ἡ κόρη εἰς Βαβυλῶνα. Ἡ μήτηρ ἐν τοῖς γαμηλίοις ἑλληνικοῖς ἄσμασι, παρίσταται πάντοτε, ἔν μόνον διαβλέπουσα ἐν τῷ γάμῳ, τὸν ἀπὸ τῆς κόρης χωρισμόν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ θέλουσα νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ(2).

(1) Psichari σ. 27-28.

(2) Γαμηλίου ἄσμα Πελοποννήσου ἐν Λελέκου, Δημοτικῆ ἀνθολογία, σ. 142.

Ὅλοι ἠθέλανε, ὄλοι ἀγαπᾶνε,
καὶ ἡ μαννοῦλά της, κείνη δὲ θελεῖ.

Ἔτερον ἡπειρωτικὸν ἐν Χασιώτου συλλογῇ σ. 43.

ὄλοι βούλονται νὰ μᾶς τὴ δώσουν
κι' ὁ ἀφεντούλης της δὲν μᾶς τὴ δίνει·
ὄλοι δύνονται νὰ μᾶς τὴ δώσουν.
κι' ἡ μαννοῦλά της δὲ μᾶς τὴ δίνει.

Ὅθεν καὶ ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ δὲν στέργει τὸν γάμον, ἀρ' οὐ μά-
 λιστα οὗτος πρόκειται νὰ γίνῃ μετὰ ξένου ἐκ μακρινῆς χώρας· δὲν
 στέργουσι δέ, διὰ τὴν πρὸς τὴν ξενιτειᾶν ἀντιπάθειαν τοῦ Ἑλληνοσ,
 καὶ οἱ ἀδελφοί, πλὴν τοῦ Κωνσταντῆ, ὅστις δὲν ὀρμάται εἰς τοῦτο
 ἐκ φιλαυτίας, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Βόλλνερ (1). Αἱ παρακελεύσεις τοῦ Κω-
 σταντῆ πρὸς νύμφευσιν τῆς ἀδελφῆς εἰς τὰ ξένα, παντελῶς ἄλλην
 ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν τῷ ἔλληνι ἀκροατῇ· ὁ νοῦς τούτου προσηλοῦ-
 ται μόνον εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ξενιτευομένου ἀδελφοῦ, τοῦ μα-
 κροταξειδάρη· τὸ αἶσθημα τῆς ἰδιοτελείας ἐξαφανίζεται πρὸ τοῦ πό-
 θου, τοῦ ἑλληνικωτάτου πόθου, τῆς μειώσεως τῶν ἀφορήτων δεινῶν
 τῆς ξενιτειᾶς. Ὁ Κωνσταντῆς θὰ εὐρίσκη παρηγοριᾶν ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν
 ἣ ὁ οἶκος τῆς ἀδελφῆς, καὶ αὐτὴ δὲν θὰ αἰσθανθῇ τὸν πόνον τῆς ξε-
 νιτειᾶς, συχνότατα βλέπουσα τὸν ἀδελφόν. Ἄλλ' ἡ μήτηρ φέρει ἄλ-
 λην ἀντίρρησην, ἀπορρέουσιν ἐξ ἀκραιφνοῦς ἑλληνικοῦ αἰσθήματος,
 τοῦ οἰκογενειακοῦ φίλτρου, τοῦ ἐπιτάσσοντος τὴν συμμετοχὴν πάντων
 τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἐν τοῖς εὐτυχήμασι καὶ ἐν τοῖς δυστυχί-
 μασι. Καὶ ὁ Κωνσταντῆς ὑπόσχεται ὅτι ἂν τύχη λύπη ἢ χαρὰ, πάντως
 θὰ φέρῃ τὴν ἀδελφὴν εἰς τὴν μητέρα, ἐπιλαθόμενος νὰ μνησθῇ τῆς
 ὑπὸ τοῦ θανάτου λύσεως τῆς ὑποσχέσεως, ἔνοχος οὕτω γενόμενος
 ὕβρεως, κατὰ τὰς ἑλληνικὰς δοξασίας, ὕβρεως ἦν ἀμειλίκτως τιμω-
 ρεῖ τὸ θεῖον. Ὑβρις εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τῆς μητρὸς πρόσκλησις τοῦ νε-
 κροῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεως, τῆς ὕβρεως δὲ ταύτης δίδωσι
 δίκην θνήσκουσα. Ἐπῆλθε χρόνος δύστυχος, ἀπέθανον οἱ ὀκτὼ ἀδελ-
 φοί, ἐφονεύθη καὶ ὁ Κωνσταντῆς, διότι μόνον οἱ βιαίως θανόντες ἐγεί-
 ρονται τοῦ τάφου, κατὰ τὰς προλήψεις, ἅς ὁ λαὸς ἡμῶν ἐτήρησε
 μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ Κωνσταντῆς ἔταξεν
 ἐγγυητὴν τῆς ὑποσχέσεως τὸν Θεόν (2), καὶ οὗτος ἐφορᾷ εἰς τὴν ἐκ-

(1) Wollner σ. 268.

(2) Ὅμοιον τύπον ὑποσχέσεως ἀπαντῶμεν καὶ ἐν ἑτέροις ᾄσμασι

Βάλλω τὸν ἕλιον νηγυστὴ καὶ τὰ βουνα μαρτύρους.

(Τραπεζούντιον· Φιλολ. συνέκδημος 1849 σ. 431).

Βάλαν τὸν ἕλιο μάρτυρα καὶ τὸ φεγγάρ' ἐγγύη.

(Ἰατρίδης σ. 66).

καὶ παρὰ τῷ βυζαντινῷ χρονογράφῳ Γεωργίῳ τῷ ἁμαρτωλῷ (Χρονικὸν Δ'. 248 σ. 630 Muralt): « δέδωκεν ἐγγυητὴν τὸν μεγαλομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον ».

Ὅτι τὸ ἄσμα τοῦτο ἐποιήθη κατὰ μίμησιν ἑλληνικῶν εἶναι πρόδηλον, ὡς καὶ ὁ Δοζών καὶ Βόλλνερ παραδέχονται. Ἄλλ' ὁ κ. Ψυχάρης εἰσάξει ὅτι διὰ τῶν Ἀλβανῶν, παραλαβόντων ἐκ τῶν Σλάβων, ἐγνώσθη ὁ ρυθμὸς τοῖς Ἕλλησι, διότι ἡ ἄλβανικὴ παραλαγὴ περιέχει λεπτομερείας, ὧν τινὲς μὲν εἰσιν εἰλημμένοι ἐκ τῶν σλαβικῶν, τινὲς δ' ἐπαναλαμβάνονται ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς (1). Λαμβανομένων ὅμως ὑπ' ὄψιν πάντων τῶν ἑλληνικῶν παραλλαγῶν, καταφαίνεται ὅτι οὐδεμίαν ἀξίαν λόγου διαφορὰν παρουσιάζει ἡ ἄλβανικὴ ἀπὸ τούτων πληρῶς τῆς λεπτομερείας, περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Κωνσταντίνου ἀναπτομένων δύο ἀνθ' ἐνὸς κηρίων, λεπτομερείας ἀγνώστου τοῖς σλαβικοῖς ἄσμασιν. Ἄλλως δὲ τοσαῦτα εἶναι τὰ τεκμήρια τὰ ἐλέγχοντα τὴν ἑλληνικὴν ἀρχὴν τοῦ ἄσματος, ὥστε ἀσκοπον κρίνομεν νὰ ἐνδιατριψώμεν διὰ μακρῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὰ ὀνόματα εἶναι ἑλληνικά, μικρὸν παραφθαρέντος μόνον τοῦ τῆς Ἀρετῆς (2). Εὐρηται δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κωσταντῆ καὶ ἐν ἄλλοις ἄλβανικοῖς ἄσμασι, τὰ δὲ ἄσματα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐξ ἑλληνικῶν τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου (3). καὶ οὐ μόνον ὀνόματα ὅμοια ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ καὶ λέξεις ἑλληνικαὶ παρεντίθενται ἐν τοῖς τριούτοις ἄσμασιν ἄνευ ἀνάγκης, διότι ὑπάρχουσι ταύτοσημοὶ τούτων ἄλβανικαὶ (4). Ἐθεὶ δὲ νομίζομεν, ὁ κ. Ψυχάρης νὰ ἐπιστήσῃ καὶ εἰς τοῦτο τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἄσμα τοῦ Κωσταντῆ καὶ τῆς Γαρεντίνας δὲν ψάλλεται ὑπὸ τῶν κατοικίων τῆς βορείου Ἀλβανίας, οἵτινες ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους γειτνιάσεως καὶ κοινωνίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ παραλάβωσιν ἐκ τούτων καὶ νὰ τὸ μεταφράσωσι, κατὰ τὴν εἰκασίαν του· ἀλλὰ ψάλλεται ὑπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανῶν, τῶν ἐκ Πελοπόννησου μεταστάτων, οἵτινες ὡς

II. σ. 65 κέ.) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Cadicamo πραγματεία περὶ τοῦ ἄσματος τούτου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *La leggenda di Garentina*. Μὴ ἔχων ταύτην πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀγνοῶ ἂν προσέτιθεσθε τί εἰς ὅσα περὶ τοῦ ἄσματος γινώσκουμεν.

(1) Psichari σ. 26 κέ.

(2) Αὕτη εἶναι καὶ τοῦ Dozon ἡ γνώμη (ἐνθ. ἀν. σ. 327), ἣν ἀσπάζεται ὁ Wollner (σ. 267).

(3) Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Rada τοιαῦτα ἄσματα εἰσι τὰ ἐπόμενα: ὁ γιὸς τῆς χήρας. (σ. 28-29)· ἡ ἀρπαγὴ (σ. 61-64)· ὁ Γιάννης καὶ ὁ δράκος (σ. 46)· ὁ κόντες καὶ ἡ κλυοστέρα (σ. 71-72)· ἡ κακὴ γυναῖκα (σ. 73-74)· ἡ κακὴ πεθερὰ (σ. 81-82).

(4) Ὡς proxenit (Rada, πολλαχοῦ) calhike (καλίκια, ὑποδήματα, ὅπερ μὴ ἐνοήσας ὁ ἐκδότης προσφύγει εἰς γελοῖαν ἐτυμολογίαν)· χρυσωνένη (σ. 50). στολισμένη (σ. 50) κ.λ.π.

γινώσκει ὁ κ. Ψιχάρης, τηροῦντες ζωήραν τὴν μνήμην τῆς παλαιᾶς πατρίδος, ἀνῆρχοντο κατὰ τὴν ἀνοιξιν μέχρις ἐσχάτων εἰς τὰ ὄρη, καὶ μετὰ πόθου στρεφόμενοι πρὸς τὸ μέρος τῆς Πελοποννήσου ἔψαλλον:

Μῶρι εἰ μπουκκουρα Μῶρες κτλ.

« Μωριᾶ, ὠρατέ μου Μωριᾶ, δὲν θά σέ ἴδω πλέον

» Ἐκεῖ ἔχω τὴν μάνα μου, ἐκεῖ τὸν ἀδελφό μου,

» ἐκεῖ καὶ τὸν πατέρα μου 'ς τὴ μαύρη γῆ κρυμμένον » (1).

Πλὴν τῶν ὁστῶν τῶν πατέρων των, ἡ Πελοπόννησος οὐδὲν ἔχνος διεφύλαξε τῆς βραχυχροῦ διόδου τῶν Ἀλβανῶν μεταναστῶν· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οὐδεμίαν ἔσχε ῥοπήν ἢ δημώδης φιλολογία καὶ τὰ ἦθη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὸ πνεῦμα ἐκείνων, οἵτινες τοσοῦτον προσφιλῆ διέσωσαν τὴν μνήμην τῆς θετῆς πατρίδος αὐτῶν, « τοῦ ὠραίου Μωρέως; »

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀλβανικῆς δῆθεν ἀρχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔσματος. Ἀλλὰ δὲν εἶναι πειστικώτεροι καὶ οἱ προσαγόμενοι λόγοι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης περὶ μιμήσεως σλαβικῶν πρωτοτύπων. Οἱ λόγοι οὗτοί εἰσιν διττοί· οἱ μὲν στηρίζονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοίότητα φράσεων τινων πρὸς σλαβικὰς, οἱ δὲ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ μύθου καὶ τὰς ἐν τῷ ἔσματι ἀναπτυσσομένας ἐννοίας.

Ἐξετάσωμεν πρῶτον τοὺς στηριζομένους εἰς τὴν ὁμοιότητα φράσεων.

Δύο τοιαῦτα ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Βόλλνερ καὶ τοῦ Ψιχάρη· ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐννέα ἀδελφῶν, καὶ ἡ ἐπιφώνησις: « Θέ μου μεγαλοδύναμε μεγάλο θᾶμμα κάνεις ». Ὁ μὲν κ. Βόλλνερ φέρει ἀπλῶς καὶ ἐν παρόδῳ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ὑπὲρ τῆς πρωτοτυπίας τοῦ σερβικοῦ ἔσματος, ὁμολογῶν ὅτι ἐνδεχόμενον ἢ ὁμοίότης νὰ ἦναι τυχαία (2)· ἀλλ' ὁ κ. Ψιχάρης ἀποδίδωσι μεγάλην σημασίαν εἰς τοῦτο, μάλιστα ἐλέγχει πῶς τὸν Βόλλνερ διότι δὲν ἐποίησε τὸ αὐτό (3). Ἄπορον ἀληθῶς φαίνεται ἡμῖν πῶς ἐπεισθησαν νὰ προσφύγωσιν εἰς τοιαύτην συκίνην ἐπικουρίαν· βεβαίως οὐδὲ λόγου θὰ ἤξιοῦμεν τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα, ἂν μὴ προσήγοντο ὑπὸ σπουδαίων ἀνδρῶν πρὸς ἐνίσχυσιν παρακεκινδυνευμένης εἰκασίας.

(1) Rada σ. 91.— Μέχρι σήμερον παρέμεινεν ἡ συνήθεια μόνον ἐν Casal-nuovo ἐν Basilicata.

(2) Wollner σ. 267.

(3) Psichari σ. 23 κέ.

ἀλλ' ἀφ' οὗ πρῶτον τὰ πτηνὰ ἐνέβαλον αὐτῇ τὰς δεινὰς ὑπονοίας. Ἐν τῷ σερβικῷ ἡ ἀδελφὴ θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον, ὅπου βεβαίως δὲν τὴν ἀναμένει ἡ μήτηρ· οὐδένα λόγον ἔχει ἡ τοιαύτη ἀπόφασις, μόνον ὑπὸ τῆς δευτέρας βουλγαρικῆς παραλλαγῆς ἀτελῶς δικαιολογουμένη· οἱ ἀδελφοὶ εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ τὴν φέρωσιν εἰς τὰ *περβίτια*, ἔθιμον βουλγαρικόν, οὐ ἀντίστοιχον σερβικόν δὲν εἰξεύρομεν. Ἄλλ' ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀδελφοῦ ἔληξε· τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα ἦτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἀδελφὴν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτὴν εἰς τὴν μητέρα· ὅθεν ἡ ἐπάνοδος οὐ μόνον ἄνευ λόγου γίνεται, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅμως ὁ ἀδελφός, καίπερ εἰδῶς ὅτι εἰς ὄλεθρον ἄγει τὴν ἀδελφὴν, ἀσθενῶς ἀποτρέπει ταύτην, εἶτα δὲ πειθόμενος τὴν παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ· τὸ ἀσυνειδήτον ὄργανον τῆς θείας βουλήσεως παρίσταται ἀντιστρατευόμενον ταύτη. Ἐναγκαλισθεῖσα τὴν μητέρα ἡ θυγάτηρ θνήσκει, θνήσκει δὲ καὶ ἐκείνη ἄνευ αἰτίας.

Τοιαύτη ἡ οἰκονομία τοῦ σερβικοῦ μάλιστα ἄσματος, ὃ ὑπέρτερον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνεκέρηξεν ὁ Βόλλνερ. Τὰ πάντα ἐλέγχουσιν, ὅτι ἐποιήθη κατὰ μίμησιν βουλγαρικοῦ προτύπου, διότι τὰ βουλγαρικὰ ἄσματα, μᾶλλον προσεγγίζοντα τοῖς ἑλληνικοῖς, διετήρησαν εἰ καὶ οὐχὶ πλήρη καὶ ἀδιάφθορον τὴν ἐσωτερικὴν δικαιολογίαν τῶν γεγονότων, ἅπερ ἀφηγοῦνται. Διεφύλαξαν δὲ τὰ βουλγαρικὰ καὶ πλείονα ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως. Τὸ ὄνομα τοῦ Κωσταντῆ παρέμεινεν ἐν τῇ πρώτῃ βουλγαρικῇ παραλλαγῇ. Οἱ ἀδελφοὶ πάντες, καὶ οὐχὶ μόνος ὁ Κωσταντής, ὑπισχνοῦνται τῇ ἀδελφῇ ἀπ' εὐθείας (1) νὰ τὴν φέρωσιν εἰς τὰ *περβίτια*· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ παραλλαγῇ μόνος ὁ Δημητᾶρ ὑπισχνεῖται τοῦτο, μὴ στεργούσης τῆς μητρὸς νὰ νυμφεύσῃ μακρὰν τὴν κόρην τῆς, ὡς ἐν τῷ ἑλληνικῷ. — Ἡ μάinna καταρᾶται τοὺς ἀδελφοὺς πάντας. — Ἡ μάinna, κατὰ τὴν πρώτην παραλλαγὴν, μετὰ τὸν θάνατον τῶν υἱῶν, ἐγένετο μαῦρος κούκκος, ἥτοι ἔκραζεν ὡς κούκκος, ἀλλὰ δὲν μετεμορφώθη· (ἐν τῷ σερβικῷ ἀκούεται ἐκ τῆς οἰκίας τὸ μοιρολόγι τῆς μάinnaς, ὡς λάλημα κούκκου). — Ἐν τῇ Α' καὶ τῇ Β' παραλλαγῇ ἡ ἀδελφὴ ἀποτόμως ἅμα ἰδοῦσα τὸν ἀδελφὸν ἐρωτᾷ, διατί εἶναι κίτρινος, ἢ διατί μυρίζει χῶμα, καὶ ἀπαντᾷ

(1) Καὶ ἐν τῇ Η' ἑλληνικῇ παραλλαγῇ ὁ Κωσταντής ὑπισχνεῖται εἰς τὴν ἀδελφὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν μητέρα.

ἐκεῖνος προφασιζόμενος. — Ὅμοίως ἐν ταῖς αὐταῖς παραλλαγῶσι πτηνὸν ἀπορεῖ βλέπον διερχόμενον νεκρὸν μετὰ ζῶντος. — Ἐν τῇ Γ' παραλλαγῇ ἀναφέρεται ξηρὰ ἢ ἐρώτησις τῆς ἀδελφῆς περὶ ἀλλαγῆς τῆς ἐσθῆτος, ἐλλείπει δὲ ἢ ἐν τῷ ἑλληνικῷ φερομένη ἀπόκρισις τοῦ ἀδελφοῦ, μετὰ λεπτότητος ὑπαινισσομένου τὰς ἐπισυμβάσας τῇ οἰκογενεῖα μεγάλας συμφοράς, — Μένει ὁ ἀδελφὸς πρὸ τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἀφανίζεται, μόνη δὲ πορεύεται εἰς τὴν ἔρημον κεκλεισμένην οἰκίαν ἢ ἀδελφῆ. — Ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ θνήσκουσι ἀμφοτέραι.

Οἱ λόγοι ὅμως οὗτοι δὲν θὰ ἦρκον, καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης ὅτι κατὰ τὸ ἑλληνικὸν πρότυπον ἐποιήθησαν τὰ σλαβικὰ ἄσματα. Ἴνα βεβαιωθῇ ἢ ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἕτερον ἔθνος μετάδοσις ἄσματων ἢ ἄλλων μνημείων τῆς δημώδους ἀγράφου φιλολογίας δεῖον νὰ προσεπικουρῶσι καὶ λόγοι ἱστορικοί, ἀποδεικνύντες ὅτι ὑπῆρχε ποτε φιλολογικὴ ἐπικοινωνία τῶν ἔθνων ἐκείνων, ὅτι μνημεῖα τοῦλάχιστον τῆς γραπτῆς φιλολογίας μετεφράσθησαν ἐκ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην γλῶσσαν. Ὅθεν καὶ ἂν μὴ ὑπῆρχεν ἄλλο τεκμήριον τῆς πρωτοτυπίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος, πάλιν δυσκόλως θὰ συνετασσόμεθα τῇ γνώμῃ τοῦ κ. Ψυχάρη, εἰκάζοντος ὅτι τοῦτο ἐποιήθη κατὰ μίμησιν σλαβικῶν, διότι βέβαιοι εἶναι, ὅτι οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες παρέλαβόν τι ἐκ τῆς σλαβικῆς φιλολογίας, ἥκιστα δὲ ἄσματα δημώδη. Ἐκ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων μόνος Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς, καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, ποιεῖται μνεῖαν σλαβικῶν ἄσματων. « Τῆς γε μὴν ἱπο- » μένης θεραπείας. . . ἦσαν οἱ φωναῖς ἐχρῶντο καὶ μέλει τραγι- » κοῖς ἤδον δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν, ὧν οἶον κλέος ἀκούομεν, οὐδέ τοι » ἴδμεν » (1). Σφόδρα δὲ καταφρονητικῶς λαλεῖ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων τῶν Βουλγάρων ὁ αὐτὸς συγγραφεύς· « λῆρος γὰρ τοῖς » ἐκεῖ παιδεύσεις ἅπασα καὶ ρυθμὸς καὶ μουσα ἐμμελῆς ἱερᾶς ὕμνω- » διάς, βάρβαρον ἠσκηκόσι γλῶτταν ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἦθη μάλα γέ » τοι εὐφυῶς προσήκοντα σκαπάνη. Οὐ γὰρ μιζοβάρβαρον μὲν, εὐ- » ρυθμον δὲ τὸν ἦχον προῦφερον, . . . ἀλλ' ὄλον βοσκηματώδη καὶ » ὄρειον καὶ ὁποῖον ἂν οἱ νομάδων ἄσαιεν παῖδες, ὁπότε πρὸς τὰς

(1) Νικηφ. Γρηγορ. Η', 18 σ. 377 Bonn.

» ραχίας καὶ τὰς νάπας τὸ ποιμνιον ἄγοιεν ὦρῃ ἐν εἰαρινῇ, ὅτε τε
» γλάγος ἄγγεα δεύοι» (1) Πάνυ ἄρα ἀμφίβολον, ὅτι τοιαῦτα ἄσματα
ἐζήλωσαν οἱ βυζάντιοι, καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετέφρα-
σαν.

Δὲν συμβαίνει ὁμως τὸ αὐτὸ τοῖς Σλάβοις· τὰ πρῶτα τούτων φι-
λολογικὰ δοκίμια εἶναι μεταφράσεις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἢ πρώτη φι-
λολογικὴ κίνησις τῶν σλαβικῶν ἐθνῶν ἐκδηλοῦται ἐν τῇ μεταφράσει
καὶ μιμῆσει ἑλληνικῶν πρωτοτύπων. Πρῶτοι οἱ Βούλγαροι ἔσχον φι-
λολογίαν, μεταφράσαντες ἀπὸ τοῦ I' ἰδίᾳ αἰῶνος καὶ μετέπειτα Ἑλ-
ληνας ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς, λειτουργικὰ καὶ ἀσκητικὰ βιβλία,
καὶ πληθὺν ἄλλων ἔργων, ἐκ δὲ τῆς βουλγαρικῆς παρέλαβον ταῦτα
Ρῶσοι καὶ Σέρβοι (2). Ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μεταφρα-
σθεῖσιν ἑλληνικοῖς ἔργοις συγκατελέγετο πιθανῶς καὶ τὸ ἔπος τοῦ
Διγενῆ Ἀκρίτα, πρὸς ὃ στενωτάτην ἔχει σχέσιν τὸ δημῶδες ἄσμα
τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, εἰς τὸν ἀκριτικὸν ἀναμφηρίστως ὑπαγόμενον κύ-
κλον. Τὸ κείμενον τῆς βουλγαρικῆς μεταφράσεως δὲν περιεσώθη μέ-
χρις ἡμῶν, ἀλλ' ἡ σφζομένη ρωσικὴ ἐγένετο, κατὰ τοὺς σλαβολό-
γους, ἐκ νοτιοσλαβικῶν καὶ δὴ σερβικῶν μεταφράσεων (3)· οἱ δὲ Σέρ-
βοι τὰ πλεῖστα ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῶν ἑλληνικῶν ἔργα δὲν μετέφρασαν
ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλ' ἐκ βουλγαρικῶν μεταφράσεων (4).

Ἄλλ' ὑπάγεται ἀληθῶς εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον τὸ δημῶδες ἄσμα
τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ; διότι τούτου ἀποδεικνυμένου καὶ ἡ πηγὴ τῶν
σλαβικῶν παραλλαγῶν αὐτοῦ γίνεται κατ'ἀδηλος (5).

Τὴν γνώμην ταύτην ἐξήνεγκον πρῶτοι οἱ ἐκδόται τοῦ ἔπους κκ.
Σάθας καὶ Λεγράνδ (6), ἀλλὰ πλὴν τοῦ Rambaud (7), πάντες οἱ

(1) Αὐτ. σ. 379.

(2) B. Jirecek, Geschichte der Bulgaren. Prag, 1876.— A. N. Pypin u. V. D. Spasovich, Geschichte der slavischen Literaturen. Leipzig, 1880 τ. I.

(3) Wesselofsky, Bruchstücke des byzantinischen Epos in russischer Fas-
sung. ἐν Russischen Revue. 1875 τ. VI σ. 540. Βλ. καὶ Pypin, ἐνθ. ἀν. σ. 212.

(4) Pypin, αὐτ. σ. 202 κε.

(5) Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους (σ. XLIX) οἱ κκ. Σάθας
καὶ Λεγράνδ λέγουσιν ὅτι « πολλοὶ βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἀναφέρουσιν, ὅτι δημῶδη ἑλ-
ληνικὰ ἄσματα ἦσαν κοινότατα ἐν σλαβικαῖς χώραις.» οὐδεμίαν ὁμως ἐπάγουσιν μαρτυ-
ρίαν τούτου.

(6) Sathas-Legrand αὐτ.

(7) Ἐν Revue des deux Mondes 1875 τ. X σ. 933.

μνημονεύσαντες ταύτης τὴν ἐθεώρησαν ἀπίθανον καὶ ἀβάσιμον (1). Καὶ ἦτο εὐκολὸς ἡ ἀνασκευὴ αὐτῆς. Πρὸς ἀπόδειξιν ἔφερον δύο μόνον λόγους, οὐχὶ πολὺ ἰσχυροὺς ἀναμφιβόλως. Τὴν ταυτότητα (ἐν τῇ I' παραλλαγῇ) τοῦ ὀνόματος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κωνσταντίνου Εὐδοκίας καὶ τῆς συζύγου τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Διγενῆ Ἀκριτά, καὶ ἔπειτα τὴν ἄρνησιν τῆς συζύγου τοῦ Ἀνδρονίκου Δρούκα νὰ νυμφεύσῃ τὴν θυγατέρα τῆς τῷ ἐμίρη Μουσούρ. Ὅθεν μετὰ πολλῆς εἰρωνείας μνημονεύων καὶ ἀνασκευάζων τοὺς λόγους τούτους ὁ Βόλλνερ ἀποφαίνεται, ὅτι παντὶ ἔχοντι ὀφθαλμοὺς εἶναι πρόδηλον ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὸ ἔπος καὶ τὸ δημῶδες ἄσμα· ὁ δὲ κ. Ψιχάρης ὅτι ὅλως διάφορα τῶν ἐν τῷ ἄσματι εἰσι τὰ ἐν τῷ ἔπει ἐκτιθέμενα γεγονότα, καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ περίληψις τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἔπους καταδεικνυσι τὸ ἀβάσιμον τῆς εἰκασίας τῶν ἐκδοτῶν αὐτοῦ.

Ἡ ἐκδοσις καὶ ἄλλων κειμένων τοῦ βυζαντιακοῦ ἔπους, διευκολύνουσα καὶ σπουδαίως ὑποβοηθοῦσα τὴν μελέτην τῆς σχέσεως τούτου πρὸς τὴν δημῶδη ποιήσιν (2) καὶ ἡ γνῶσις πλειόνων παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος, καθιστᾶσιν ἡμῖν δυνατὴν τὴν ἀπόδειξιν τῆς γνώμης περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, ἣν μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας ἐξήνεγκον οἱ πρῶτοι ἐκδοταὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκριτά. Οἱ πολεμήσαντες τὴν γνώμην ταύτην δὲν εἶχον ὁμολογουμένως ἄδικον, κρίνοντες ἀνεπαρκῆ τὰ προσαγόμενα πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς ἐπιχειρήματα. Ἄλλ' αἰ μὴ ἐξετασθεῖσαι παραλλαγαὶ τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος καὶ τὰ δημοσιευθέντα κατόπιν κείμενα τοῦ ἔπους παρέχουσι ἡμῖν ἀποδείξεις πειστικωτάτας περὶ τῆς σχέσεως τούτου πρὸς ἐκεῖνο. Οὐδεμίαν δὲ ῥοπὴν ἔχει, νομίζομεν, εἰς τὸ ζήτημα ἡ ἐξέτασις περὶ τοῦ πότερά εἰσι τὰ παλαιότερα καὶ ἀρχέτυπα, τὰ δημοτικὰ ἄσματα ἢ τὸ ἔπος· εἴτε ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων τοῦ λαοῦ ἐποιήθη

(1) Σ. Π. Λάμπρου, Βιβλιοκρισία περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σάθα καὶ Λεγρὰνδ σ. 2, καὶ ἐν Ἀθηναίῳ. — F. Liebrecht, Zur Volkskunde. 1879 σ. 196. — Wollner σ. 264 κε. — Psichari σ. 12 κε.

(2) Ὁ πρῶτος τόμος συλλογῆς τῶν δημοτικῶν ἑλληνικῶν ἄσμάτων, ἣν σκοποῦμεν νὰ ἐκδώσωμεν, περιέχει ὑπὲρ τὰ ὀκτακῶσια ἄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου ἐκδεδομένα τε καὶ ἀνέκδοτα. Τὸ μέγα πλῆθος αὐτῶν καταφαίνεται ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ Passow, ἣτις καίπερ περιλαμβάνουσα σχεδὸν πάντα τὰ μέχρι τοῦ 1860 γνωστά ἄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, περιέχει ἑπτακῶσια περίπου ἄσματα παντοίας ὕλης, ὧν ὀλίγα μόνον τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου.

τὸ ἔπος, εἴτε ἐξ ἐπεισοδίων τοῦ ἔπους μεταβαλλομένων ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ παραφθειρομένων διεπλάσθησαν τὰ ἄσματα, προδήλου οὔσης τῆς πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητος τοῦ ἔπους καὶ τῶν ἄσματων, οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ταῦτα ἐποιήθησαν κατὰ μίμῃσιν σλαβικῶν. Πιθανώτατον ἀπ' ἐναντίας, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς μῦθος μετεδόθη τοῖς Σλάβοις διὰ τῆς αὐτῆς καὶ τὸ ὑπὸ ὑπὸ τούτων μεταφρασθὲν ἑλληνικὸν ἔπος ὁδοῦ, ἂν μὴ ἐλήφθη ἐξ αὐτῶν τῶν σλαβικῶν τούτου μεταφράσεων.

Εἰσι δ' αἱ ὁμοιότητες τοῦ ἔπους καὶ τοῦ ἄσματος αὐται :

Α'. Τὰ ὀνόματα τῶν δρώντων προσώπων ὁ ἀδελφὸς ὀνομάζεται Κωνσταντῖνος ἐν πάσαις ταῖς παραλλαγαῖς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος καὶ ἐν τῇ Α' τοῦ βουλγαρικοῦ, πρεσβύτερος δὲ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῇ Ζ' ἑλληνικῇ παραλλαγῇ. Ἐν τῷ ἔπει ὁ πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν λέγεται ἐπίσης Κωνσταντῖνος (1). — Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος εἶναι συνηθέστατον ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου.

Τὴν ἀδελφὴν ὀνομάζει Εἰρήνην (κὺρ Ἐρὴν) ἢ τραπεζουντία Η' παραλλαγή. — Εἰρήνη δὲ καλεῖται ἢ ἀδελφὴ καὶ ἐν τῷ ἔπει (2).

Ἐν ταῖς πλείσταις ὁμως τῶν παραλλαγῶν ὀνομάζεται Ἀρετὴ, τὸ δ' ὄνομα τοῦτο δὲν εἶναι σπάνιον ἐν ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου (3). Ἐπίσης ἐν τοῖς αὐτοῖς ἄσμασι ἀναφέρεται συχνάκις καὶ τὸ ὄνομα τῆς Εὐδοκίας (4).

Β'. Ἡ μάνα εἶναι χήρα. Ρητῶς ἀναφέρεται τοῦτο ἐν τῇ ΙΓ' καὶ τῇ ΙΔ' παραλλαγῇ· αἱ λοιπαὶ ὑποδηλοῦσι τὴν χηρείαν τῆς μητρὸς, μὴ μνημονεύουσαι τὸν πατέρα, πλὴν τῆς ΙΕ' ἐν ἣ γίνεται καὶ

(1) Σάβα-Λεγρὰνδ στ. 303. — Lambros, Collection des romans Grecs. P. 1880. στ. 187. — Μηλιαράκη, Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας. Ἐν Ἀθ. 1881, στ. 320.

(2) Ἐν τῷ κειμένῳ οὗ μνημονεύει ὁ Δαπόντες. (Lambros σ. C.). — Μηλιαράκη. στ. 68. — Λάμπρος στ. 67.

(3) Μανούσου Β' σ. 29. — Legrand, Recueil ἀρ. 138. — Ἐθνικ. Ἡμερολ. 1865. σ. 42 κε. τοῦ 1866 σ. 258-259. — Βύρωνος τ. Β' σ. 191-192 κλπ. — Ἐν τραπεζουντίοις ἄσμασι τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἢ θνήσκουσα μνηστὴ τοῦ Κωσταντῆ λέγεται Ἀρετὴ (Εὐξείνος Πόντος, 1880 σ. 143. 224. 239) ἢ Εἰρήνη (Deffure's Archiv σ. 123).

(4) Βλ. πλὴν τῶν ἀφηγουμένων τὴν ἀρπαγὴν τῆς Εὐδοκίας ὑπὸ τῶν Ἀπελατῶν καὶ ἐν Ἰμβριον ἄσμα ἐν τῷ ἐν ΚΠ. ἑλλ. φιλ. συλλ. τ. Θ' σ. 359.

πατρός μνεία. Κατὰ τὸ ἔπος, ὅτε ἠρπάγη ἡ Εἰρήνη ὁ πατὴρ ἦτο εἰς τὸν πόλεμον (1), ἢ εἰς ἐξορίαν (2), ἢ

εἰς κάποιον ταξίδι,
ἢ ἐκεῖνο ποῦ τὸν ἐξώρισαν λαὸν νὰ συναθροῖσιν (3).

ὅθεν καὶ μόνης τῆς μητρὸς ζητεῖται ἡ συγκατάθεσις διὰ τὸν γάμον (4). Ἐν τῇ ῥωσικῇ ὁμως μεταφράσει τοῦ ἔπους, ἡ μάνα εἶναι πτωχὴ χήρα ἐκ βασιλικοῦ γένους (5).

Γ'. Ἀριθμὸς ἀδελφῶν. Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι δὲν πρέπει νάποδοθῇ ἰδιάζουσά τις ἔννοια εἰς τὸν ἀριθμὸν ἐννέα τῶν ἀδελφῶν. Δύο τῶν παραλλαγῶν (ἡ Η' καὶ ἡ ΙΓ') ἀναφέρουσιν ὅτι ἄδελφούς, Κατὰ τὸ ἔπος πέντε ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀνδρονίκου (6), κατὰ δὲ τὴν ῥωσικὴν μετάφρασιν τρεῖς (7).

Δ'. Τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶν κ' ἥλιος δὲν σοῦ τὴν εἶδε (8). Ἔς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζες κτλ. Τὴν ἐξήγησιν τούτων παρέχει τὸ ἔπος. Μάντις ἢ ἀστρολόγοι προεῖπον τῷ πατρί, ὅτι θ' ἀρπάσῃ ὁ Ἀμιράς τὴν κόρην, ὅταν γείνη δώδεκα ἐτῶν· καὶ διὰ τοῦτο ἔκτισεν ἐκεῖνος πρὸς κατοικίαν τῆς ἰδίου παλάτιον καὶ ἐπιμελῶς τὴν ἐφρούρει (9).

Ε'. Προξενεῖα ἀπὸ τῆ Βαβυλῶνα. Ἐν τῷ ἔπει ὁ Ἀμιράς, ὁ νυμφευθεὶς τὴν Εἰρήνην λέγεται κύριος Συρίας, καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ Μηλιαράκη ἐκδοθεῖσαν διασκευὴν τοῦ Εὐσταθίου,

ἐτράφη εἰς τὴν Συρίαν,
Ἔς τὴν Βαβυλῶνα τὴν καλὴν, τὴν πόλιν τὴν μεγάλην (10).

(1) Λάμπρ. στιχ. 121.

(2) Ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Κρυπτοφέρρης. (Lambros σ. XCII).

(3) Μηλιαράκη στ. 290. 508.

(4) Μηλιαράκη στ. 576 κε. — Λάμπρ. 507. — Σάθ. - Λεγρὰνδ στ. 138.

(5) Wesselofsky ἐνθ. ἀν. σ. 546.

(6) Σάθα - Λεγρὰνδ στ. 67 κε. — Μηλιαρ. στ. 32. 502 κε. — Λάμπρ. στ. 23 κε. — Κείμενον παρὰ Δαπόντε (Λάμπρ. σ. C.). Ἐν καππαδοκικῷ ἄσματι τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου ἀναφέρονται ἐννέα υἱοὶ τοῦ Ἀνδρονίκου, ὧν ὁ εἷς ὀνομάζεται Κωνσταντῖνος. (Δελτίον τῆς Ἱστορ. Ἑταιρίας τ. Α' σ. 719).

(7) Wesselofsky σ. 546.

(8) Πρὸλ. Δούκ. κεφ. 39 σ. 291 Bonn. «παρθένοι, ἃς οὐχ ἑώρα ἥλιος». — Μηλιαράκ. στ. 1757 «ἐκείνην [Εὐδοκίαν] ὅπου ὁ ἥλιος, οὔποτε δὲν εἶδεν ὄλωσ.» στ. 1766 «νὰ μάθῃ δὲν ἐδύνετον ὁ ἥλιος ἂν τὴν εἶδεν.»

(9) Μηλιαράκ. στίχ. 51 κε. — Λάμπρ. στ. 45 κε. — Κείμενον παρὰ Δαπόντε. (Λάμπρ. σ. C.)

(10) Μηλιαράκ. στ. 302-303.

Αἱ πλεῖσται τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος ἀναφέρουσιν ὀνομαστί τὴν χώραν, ὁπόθεν ἐζητεῖτο εἰς γάμον ἢ κόρη· τὰ σλαβικὰ ὁμῶς ἀορίστως λέγουσιν, ὅτι ἐνυμφεύθη εἰς τὰ ξένα. Ἡ ἀοριστία αὕτη ἰδιάζει καὶ τῇ ῥωσικῇ μεταφράσει τοῦ ἔπους· « πάντες οἱ τοπικοί, » οἱ γεωγραφικοὶ καὶ οἱ ἱστορικοὶ προσδιορισμοὶ ἐλλείπουσιν ἐκ ταύ- » τας, ἢ γενικῶς καὶ ἀορίστως ὑποδηλοῦνται. Τὸ γεωγραφικὸν μά- » λιστα μέρος περιορίζεται εἰς ἀπλὴν μνείαν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς » ἀραβικῆς χώρας, τῆς ἑλληνικῆς πόλεως, τοῦ Εὐφράτου καὶ τῶν » τοιούτων » (1).

Γ'. Ἡ μήτηρ δυσφορεῖ νὰ νυμφεύσῃ τὴν κόρην τῆς εἰς τὰ ξένα. Ἐν τῷ ἔπει φοβεῖται μὴ ὁ γαμβρός, ὡς ἐθνικός, ἀποδειχθῆ ἄστοργος, ἐστερημένος εὐγενῶν αἰσθημάτων (2).

Ζ'. Βάνει ἐγγυητὴν τὸν Θεὸν ὅτι θὰ φέρῃ τὴν ἀδελφὴν. — Ἐν τῷ ἔπει ὁ Ἀμιράς, ὁ νυμφευθεὶς ταύτην, τὸν Θεὸν δίδει μάρτυρα νὰ ὑποστρέψῃ πάλιν (3).

Η'. Κατάρα τῆς μητρὸς. Ἐν τῷ ἔπει ἡ μήτηρ παρακελεύουσα τοὺς υἱοὺς ὅπως σπεύσωσι νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἀδελφὴν, ἀπειλεῖ ὅτι θὰ τοὺς καταρασθῆ, ἂν μὴ ποιήσωσι τοῦτο· ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Κρυπτοφέρρης :

καὶ τὴν κατάραν τὴν ἐμὴν λήψεσθε καὶ πατρώαν,
εἰ τοῦτο οὐ ποιήσητε καθὼς ὑμῖν ὑπέσχον (4).

Ἐν τῇ τοῦ Εὐσταθίου διασκευῇ ἡ μήτηρ ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον·

μὴν φοβηθῆς τὸν θάνατον παρὰ μητρὸς κατάραν·
μητρὸς κατάραν φύλαγε, κομμάτια κατακόπτου·
καὶ ὅταν ἀποθάνετε ἐσεῖς οἱ πέντε ὄλοι,
τότεσ ἄς τὴν(ε) παρουσιν ἐκεῖνοι πάντες ὄλοι (5).

(1) Wesselofsky σ. 45.

(2) Μηλιαράκ. στ. 588 κε. — Σάθ. - Λεγρ. στ. 150 κε. Σημειωτέον ἐν παρόδῳ, ὅτι μετὰ τὸν 157 στίχον οὐδὲν λείπει ὡς ἐσραλμένως ἐσημείωσαντο οἱ ἐκδόται, διότι τὸ « ταῦτα » ἀναφέρεται εἰς τάνωτέρω. Ὅθεν ἀδάσιμος ἡ εἰκασία τοῦ κ. Ψυχάρη καὶ τὰ πορίσματα ταύτης περὶ Βυζαντιῶν καταφρονούντων τὰ δημῶδη ἄσματα. Τούναντίον πᾶσαι αἱ διασκευαὶ τοῦ ἔπους, μάλιστα δὲ ἡ ὑπὸ Μηλιαράκη, εἰσὶν ἀνάπλειοι δημῶδων ἄσμάτων ἢ στίχων τοιούτων, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ θάπυδειξωμεν.

(3) Σάθ. - Λεγρ. στ. 414. — Μηλιαράκ. στ. 866.

(4) Λάμπρ. σ. XCI.

(5) Μηλιαράκ. στ. 325 κε. Βλ. καὶ στ. 854 κε. — Σάθ. Λεγρ. στ. 402 κε.

Θ'. Ἡ μήτηρ ζητεῖ τὴν θυγατέρα ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον. Καὶ ἐν τῷ ἔπει ἀπὸ αὐτὸν ζητεῖ τὴν θυγατέρα ἢ μήτηρ, αὐτὸς πρωταγωνιστεῖ ἐν τῇ λυτρώσει τῆς ἀδελφῆς, οἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες ἀδελφοὶ σκιάζονται ἐξ ὀλοκλήρου ὑπ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ διασκευῇ τοῦ Πετρίτζη ἡ μήτηρ λέγει τῷ Κωνσταντίνῳ :

Ἔπαρε τὰ ἀδελφια σου, υἱέ μου Κωνσταντίνε,
καὶ σῦρε καὶ πολέμα τον 'ς ὅποιον τόπον εἶνε·
καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν νὰ φανῆς ἀντρειωμένος
καὶ Ἀμιράς ὁ ἄπιστος νὰ ἔγῃ ἐντροπιασμένος.
Ἐλπίζω καὶ τὴν κόρη μου καὶ σένα ἀδελφή σου
νὰ τῆνε φέρῃς γλήγορα 'ς τὴ συνοδιὰ μαζί σου . . .
Καὶ παρευθὺς ὁ Κωνσταντῆς τὴν κεφαλή του γέρνει
καὶ τῆς μητρὸς του τὴν εὐχὴ μὲ ὑπακοή παίρνει,
καὶ 'σάν ἐπῆρεν τὴν εὐχὴ σελλώνει τὸ φαρὶ του
ὁμοίως κ' οἱ ἐπλοιοὶ καὶ ἄλλοι ἀδελφοὶ του (1).

Ἐν δὲ τῇ διασκευῇ τοῦ Εὐσταθίου·

Αὐτός (Κωνσταντῖνος) δ' ἀκούσας τῆς μητρὸς τοὺς λόγους παραυτίκα
τὸν μαῦρον ἐπιπάλησε 'ς τὸν Ἀμιράν ἐπῆγεν
καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ ἐφθάσασιν κατόπιν·
ἄλογα ἐκαβαλλικεύσασιν ἀρματωμένοι οὗτοι.
Καὶ ὡς εἶδεν ὁ Ἀμιράς τὸν νέον Κωνσταντῖνον,
τῆς κόρης τὸν αὐτάδελφον, ποῦρχετον πρὸς ἐκεῖνον κτλ. (2)

Γ'. Ἄλογον τοῦ νεκροῦ Κωνσταντῆ. Ἐν τῷ ἔπει περιγράφεται θαυμασίως ὁ ἵππος τοῦ Κωνσταντίνου·

Φαριν ἐκαβαλλικευσεν φητιλόν, ἀστεραῖτον,
ἐμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον χρυσὸν ἀστέρα εἶχε,
τὰ τέσσαρά του 'νύγια ἀργυροτζάπωτ' ἦσαν,
καλλιγοκάροφια ἀργυρᾶ ἦτον καλλιγωμένον κτλ. (3)

Καὶ κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Πετρίτζη·

Τὸ ἄλογο τοῦ Κωνσταντῆ ἔτρεχεν 'ς τὸν ἀέρα.
εἰς τὸ κεφάλι εἶχεεν ἕναν χρουσό ἀστέρα· κτλ. (4)

(1) Λάμπρ. στ. 187 κε.

(2) Μηλιαράχ. στ. 332 κέ.

(3) Μηλιαράχ. στ. 338 κε.

(4) Λάμπρ. στ. 201 κε.

ΙΑ'. Ὁ Κωνσταντῆς ἐπανάγει τὴν ἀδελφὴν εἰς τὴν μητέρα. Ἐν τῷ ἔπει ὁ Κωνσταντῆς νικήσας ἐν μονομαχίᾳ τὸν ἄρπαγα Ἀμιρᾶν ἀνακτᾶται τὴν κόρην, ἣν πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐπανάγουσιν εἰς τὴν μητέρα.

Ἴσως τις ἀντίειπῃ, ὅτι εἰ καὶ τοσαύτῃ καταπληκτικῇ ὁμοιότητι παρατηρεῖται ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, ὅμως ὁ μῦθος τοῦ ἄσματος καὶ τοῦ ἐν τῷ ἔπει ἐπεισοδίου οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν πρὸς ἄλληλα. Διότι οὐδαμῶς τοῦ ἔπους ἀναφέρεται ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχέσεως ὑπὸ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, ἡ ἐπάνοδος τῆς κόρης εἰς τὴν μητέρα καὶ ὁ θάνατος ταύτης, ἅπερ ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τοῦ μύθου ἐν τῷ δημοτικῷ ἄσματι. Ἄλλ' οὐδαμῶς ἄπορον, οὐδὲ δυσεξήγητον θὰ φανῇ τοῦτο τοῖς μελετήσασιν τὴν σχέσιν τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων καὶ τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Ἐν μὲν τοῖς δημοτικοῖς ἄσμασιν ἐκτίθενται εἰς τὸν Διγενῆ ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀναφερόμενοι μῦθοι καὶ παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πλούσια λείψανα τῆς παλαιᾶς τῶν προγόνων μυθολογίας, οἱ δ' εὐημερίζοντες διασκευασταὶ τοῦ ἔπους ἀποφεύγουσι τὸναντίον ἐφ' ὅσον δύνανται πᾶν τὸ μυθῶδες καὶ ἀπίθανον, πρότυπον ἔχοντες τὰς βυζαντιακὰς ἐμμέτρους χρονογραφίας. Ἀπλῆ σύγκρισις διαφόρων κλάδων τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου πρὸς παραπλήσια τοῦ ἔπους ἐπεισόδια οὐδεμίαν καταλείπει περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Παραδείγματα πρόκεινται ἡμῖν τὰ κατὰ τὴν μνηστειάν τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς Εὐδοκίας, τὰ κατὰ τὴν ἄρπαγὴν ταύτης ὑπὸ τῶν Ἀπελατῶν, τὰ κατὰ τὴν πάλην τούτου καὶ τῶν Ἀπελατῶν ἢ τοῦ Χάρου καὶ πλείστα ἄλλα. Οὕτως ἐν τῷ δημῶδει ἄσματι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ ἔχομεν νέαν ποιητικὴν διασκευὴν μύθου ἑλληνικοῦ ἀρχαιοτάτου, ἐν τῷ ἔπει ὅμως ἀνευρίσκομεν ἐκεῖνα μόνον τὰ στοιχεῖα τούτου, ὅσα ἦσαν ἐπιτηδειότερα εἰς προσαρμογὴν πρὸς ἱστορικὴν ἀφήγησιν.

Εἶναι δ' ὁ ἑλληνικὸς μῦθος, ὁ περὶ ἐπάνοδου νεκροῦ ἑραστοῦ εἰς εἰς τὴν ἐρωμένην. Τὴν νεωτάτην τούτου διάπλασιν ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν θαυμασιῶν διηγήσεων Φλέγοντος τοῦ Τραλλιανοῦ, καθ' ἣν ἡ νεκρὰ Φιλίνιον, νύκτωρ προσέρχεται εἰς τὸν ἀγνοοῦντα τὸν θάνατον αὐτῆς μνηστῆρα· προσέρχεται δὲ θεῖα βουλήσει· «οὐ γὰρ» ἄνευ θείας βουλήσεως ἤλθον ἐνταῦθα·» ὑποτίθεται λέγουσα (1). Παραπλήσιος εἶναι ὁ μῦθος τοῦ Πρωτεσιλάου, ὅστις «καὶ μετὰ θάνατον

(1) Φλέγοντος Τραλλιανοῦ, περὶ θαυμασιῶν Α', 1.

» ἐρῶν τῆς γυναικὸς κατὰ μῆνιν Ἀφροδίτης ἠτήσατο τοὺς κάτωθε
 » ὄντας ἀνελεῖν, καὶ ἀνελεθῶν εὖρεν ἐκείνην ἀγέλαματι αὐτοῦ περι-
 » κειμένην. Αἰτήσαντος δέ, φασί, μὴ ὑστερεῖν αὐτοῦ ξίφει διεχρή-
 » σατο ἑαυτήν.» (1) ὁ ἀρχέτυπος δὲ μῦθος, εἶναι ὁ τοῦ Ἀδώνιδος,
 τοῦ μετὰ θάνατον διὰ τὸν ἔρωτα τῆς Ἀφροδίτης ἀνιόντος εἰς τὴν
 γῆν καὶ δύο μοῖρας τοῦ ἐνιαυτοῦ παρὰ ταύτη διάγοντος (2).

Οὕτω τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ ἐν τῷ δημῳδαί ἑλληνικῷ ἄσματι
 μύθου, εὐρίσκομεν οὐχὶ ἐν σλαβικοῖς προτύποις, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχαίᾳ
 μυθολογίᾳ. Ἄν δὲ πειραθῶμεν νάναζήτησωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ μύ-
 θου τούτου ἐν τοῖς φυσικοῖς φαινομένοις, δεόν νὰ μὴ συνταυτίσωμεν
 αὐτὸν τοῖς σεληνικοῖς, ὡς ἐποίησεν ὁ κ. Ψυχάρης (3), ἀλλὰ τοῖς
 παγκοίνοις πᾶσι σχεδὸν τοῖς λαοῖς μύθοις περὶ ἀναζωογονήσεως τῆς
 φύσεως ἐν τῷ ἔαρι.

ΔΗΜΩΔΗ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

Α'.

(Ἀθῆναι) (4).

Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιζοὺς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη...
 πραγματευτῆς τὴν γύρεψε πραγματευτῆς τὴν θέλει

(1) Εὐσταθ. εἰς Ἰλιάδ Β, 701 σ. 325. — Λουκιαν., Νεκρ. διάλ. 23. — Σχόλ. εἰς Ἀριστείδ. Κοινὴν ἀπολογίαν σ. 374 C. «τοὺς κάτω δαίμονας ἠτήσατο καὶ ἀφείθη μίαν ἡμέραν, καὶ συνεγένετο τῇ ἑαυτοῦ γυναικί.» — Πρβλ. Φιλοστράτ., Ἡρωϊκ. 2 σ. 663. — Κατ' ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ μύθου ὁ Πρωτεσίλαος ἀναβιοῖ προσακάρως, δεήσει τῆς γυναικὸς (Hygin., Fab. 103. «Quod uxor Laodamia Acasti liila cum audisset eum perisse, flens petit a diis, ut sibi cum eo tres horas colloqui liceret. Quo impetrato a Mercurio reductus [tres horas cum eo colloquuta] est. Quod iterum cum obisset Protesilaus [dolorem pati non potuit Laodamia]. Βλ. καὶ fab. 104. — Μεγ. Ἀκομηνᾶτ. τ. Α' σ. 334 ἐκδ. Λάμπρου. «Οὕκουν πᾶνυ τι μυθῳδες λογιζομαι, εἰ Πρωτεσιλειως ἢ εἰ τις ἄλλος ἔρωτι γυναικὸς ἰδίας ἀναβιδῶναι λέγεται, ὁπότε καὶ νῦν ταυτόν τι σχεδὸν καινοτομηθέν ἔγνωμεν.»)

(2) Ἡ πρώτη μνεῖα τοῦ μύθου τούτου παρὰ Πανυάσιδι (Ἀπολλοδώρ., Γ', τδ', 4). — Βλ. ἐν ἐκτάσει G. Greve, De Adonide. Lips. 1877 σ. 13 κ. — W. H. Roscher, Ausführliches Lexikon der Mythologie. L. 1884 σ. 70. 72.

(3) Psichari σ. 40.

(4) Παρὰ τῆς κυρίας Μαριάννης Γρ. Καμπούρογλου.

ὄπουχε πύργους τὸ φλωρι καὶ μόδια τὸ λογάρι.

Τὴν Ἀρετῶ ἐγύρευε, γυναῖκα γιὰ νὰ πάρη.

- 5 — « Καὶ πῶς νὰ τήνε δώσω ἄγω τὴν Ἀρετῶ ἔς τὰ ξένα
ὄπ' ἔχω γιούς ἀρματωλοὺς καὶ ἴπανε ἔς τὸ σεφέρι
κι' ἂν τύχη λύπη ἢ χαρὰ ποῖός ἴπαι νὰ μοῦ τὴν φέρη; »
Πετᾶχτηκε ὁ Κωσταντής, ὁ μικροκωσταντᾶκης,
ὄπ' ἦτανε μικρότερος ἀπ' ὅλα του τ' ἀδέλφια.
- 10 — « Δός τηνε, μάννα, δός τηνε τὴν Ἀρετῶ ἔς τὰ ξένα·
κι' ἂν τύχη λύπη ἢ χαρὰ καὶ τὴν ἀναζητήσης
νεκρὸς ἂν ἦμαι ἢ ζωντανὸς θὰ ἴπώ νὰ σοῦ τὴν φέρω. »
Κ' ἡ μάννα τ' ἀπεφάσισεν ἔς τὰ ξένα νὰ τὴ δώση.
Σαράντα ἴπανε κ' ἔρχονται ἔς τῆς Ἀρετῶς τὴν πόρτα.
- 15 κόβουν τῆς νύφης τὰ προικιά καὶ τοῦ γαμπροῦ τὰ ρούχα.
Κ' ἡ Ἀρετῶ καθότανε κοντὰ ἔς τὸ παραθύρι,
καμάρωι καὶ κένταγε ὀλόχρυσο μαντήλι.
Τὴν Ἀρετῶ παντρέψανε, τὴν στείλανε ἔς τὰ ξένα·
μὰ ἴπυχε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνας μαυρισμένους
- 20 τοῦ βασιλιᾶ βουλήθηκε καὶ σήκωσε σεφέρι. . .
κ' ἡ μάννα τους ἴσαν τό μαθε ἔπεσε ν' ἀποθάνη.
τὴν Ἀρετῶ ἐγύρευε τὴν Ἀρετῶ γυρεύει.
— « Ἄχ! ποῦ ἴσαι, Κωσταντᾶκη μου, τὴν Ἀρετῶ νὰ φέρης,
ὄπου τηνε παντρέψαμε πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα,
- 25 καὶ τώρα τὴν ἀναζητῶ τὰ ἴματα μου νὰ κλείση. »
Κι' ὁ Κωσταντής τινάχτηκε ἔς τὸ χῶμα του ἀπὸ κάτω.
κ' ἔπιασε τὸ στρατὶ στρατὶ, στρατὶ καὶ μονοπάτι
ἔς τὸ σπίτι τους ἐβρέθηκε κ' ἔλυσε τ' ἄλογό του
κ' εὐθὺς ἐκαθαλλίκεψε ἔς τὴν Ἀρετῶ ἴπγαίνει,
- 30 ἔς τὴν πόρτα τῆς ἐστάθηκε κ' ἡ πόρτᾶ ἦταν κλεισμένη
τῆς πόρτας ἔδωσε κλωτσιὰ καὶ ἔς τὴν αὐτὴ εὐρέθη.
— « Καλὸς τονε τὸν Κωσταντὴ πῶς ἦλθες τέτοζαν ὥρα;
— Σὴκ', Ἀρετῶ μου κι' ἄλλαξε κ' ἡ μάννα σὲ γυρεύει.
— ἴπες μου, ἂν ἦναι γιὰ χαρὰ νὰ βάλω τὰ χρυσά μου
- 35 κι' ἂν ἦναι γιὰ λυπητερά τὰ μαῦρα νὰ φορέσω.
— « Ἐλ', Ἀρετῶ, νὰ φύγωμε καλὴ εἶσαι ὅπως εἶσαι. »
Ἰπ τὴν στρατὰ ποῦ ἴπγαίνανε, πουλάκια κηλαϊδοῦσαν,

- δὲν κηλαδεῦσαν ἴσ' ἄν πουλιὰ μήτε ἴσ' ἄν χελιδόνια
 μόν' κηλαδοῦσαν κ' ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ λαλίτσα·
- 40 — « Ποιὸς εἶδε τέτοιο θάμμασμα, ποιὸς εἶδε τέτοιο θάμμα
 νὰ περπατοῦνε ζωντανοὶ μὲ τοὺς νεκροὺς ἀντάμα ;
 — Ἄκους, ἀκούς, κύρ Κωσταντή, τί λένε τὰ πουλάκια ;
 — Πουλάκια ἴναι κι' ἄς κηλαδοῦν, πουλάκια ἴναι κι' ἄς λένε.
 — Θαρρῶ, θαρρῶ, κύρ Κωσταντή, πῶς χωματιᾶς μυρίζεις.
- 45 — Ἵ τὴ στράτα ποῦ ἐρχόμανε μ' ἔπιασε μιὰ βροχοῦλα
 καὶ βράχηκαν τὰ ροῦχά μου καὶ χωματιᾶς μυρίζω.
 — Θαρρῶ, θαρρῶ, κύρ Κωσταντή, πῶς λιθνιαῶς μυρίζεις ;
 — Ἵ τὴ στράτα ποῦ ἐρχόμανε ἴμπῆκα ἴς ἐρημοκκλήσι
 καὶ στέγνωσα τὰ ροῦχά μου καὶ λιθνιαῶς μυρίζω. »
- 50 Ἐφτάσε ἴς τῆς μαννούλας του τὸ μαυρισμένο σπίτι,
 τὴν Ἄρετῶ τὴν ἄφησε ἴς τῆς μάννας τῆς τὴν πόρτα.
 Ἄπέρασ' ὄλαις τοῖς αὐλαῖς χωρὶς νὰ βρῆ κανένα,
 ἐπῆγε καὶ ἐστάθηκε ἴσὲ μιὰ μικρὴ πορτοῦλα·
 ἀκούει τὴ μάννα νὰ βογκᾷ νὰ λέη τ' ὄνομά τῆς.
- 55 — « Ἄχ ! ποῦ εἶσαι, ποῦ εἶσαι Ἄρετῶ τὰ ἴμάτια μου νὰ κλείσης ;
 — Νὰ ποῦρθα ἴγὼ μαννοῦλά μου, γιὰ νὰ μὲ ἰδῆς νὰ γιάνης.
 — Ἄχ ! καλῶς ἴρθες, Ἄρετῶ, ποιὸς σ' ἔφερε παιδί μου ;
 — Ὁ Κωσταντῆς μας μ' ἔφερε, καὶ κάτω ξεπεζεύει.
 — Δὲ θά ἴτανε ὁ Κωσταντῆς θά ἴταν ἴ κανένας ἄλλος
- 60 καὶ ὁ Κωσταντῆς σκοτώθηκε ἴδῶ καὶ σαράντα ἴμέραις·
 τὸ περασμένο σάββατο τοῦ καμα τὰ σαράντα.
 — Καλὰ τὸ λέγαν τὰ πουλιὰ ἴς τὴ στράτα ποῦ περνοῦσα·
 ποιὸς εἶδε τέτοιο θάμμασμα, ποιὸς εἶδε τέτοιο θάμμα
 νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς νεκροὺς ἀντάμα ; »
- 65 Κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε μάννα καὶ θυγατέρα,
 καὶ μ' ἴνα ἀναστεναγμὸ δύο ψυχαῖς ἐβγῆκαν.

B'.

(*Ολυμπος) (1)

- Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά ὑγιούς, τὴ μίαν τὴ θυγατέρα!
 Ἐς τὸν ἥλιο τὴν ἐχτένιζε καὶ ἔς τὸ φεγγάρι τὴν πλέγει.
 Προξενητῆδες ἔρχονται πὸ μέσ' ἀπὸ τὴν Πόλι,
 ῥωτοῦσαν καὶ ξαναρωτοῦν, ποῦ ναῦρουν τέτοια κόρη,
 5 τέτοια ἕψηλὴ τέτοια λιγνή, τέτοια μαυρομματούσα,
 ἔπαχει τὸ μάτι ἄν ἐλῆξ, τὸ φρύδι ἄν γαιτάνι,
 τὸ δόλιο τὸ ματόφυλλο σαλονικιὸ μπιρσίμι.
 Τὰδέρφια τῆς δὲν τ' ἐδιναν, ἡ Κώστας μόν' τὴ δίνει.
 — « Ἐγὼ, μάννα μ', τὴν Ἀρετὴ θὰ σ' φέρν' ἀπὸ τὰ ξένα,
 10 τὸ καλοκαίρι ἔννιά φοραῖς καὶ τὸ χειμῶνα πέντε. »
 Ἦλθε κακρὸς ἀδύστευτος κ' ἀδύστευταις ἡμέραις,
 πεθαίνουν τὰ ὄχτῶ δερφιά, πεθαίνει κ' ἡ Κωσταντίνος,
 Κ' ἡ μάνν' τ' τὸν ἀναθέμιζε καὶ τὸν ἀναθεμοῦσεν.
 — « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντῆ μ', καὶ Μικροκωσταντίνέ μ' !
 15 ποῦ μ' ἔδωκες τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα. »
 Πουλῆκι πᾶησε κ' ἔκατσε πᾶν ἔς τὸ μνημόρι' τοῦ Κώστα,
 μὰ δὲ λαλοῦσε ἄν πουλί, ἄν τᾶλλα τὰ πουλάκια,
 μόν' ἐλαλοῦσε κ' ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
 — « Σήκω καλέ μ', σήκω Κώστα μ', ἡ μάννα σου σὲ θέλει. »
 20 ἡ μαννα σου σ' ἀναθεμάει, σὲ πικροαναθεμάει,
 ποῦ ἔδωκες τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα. »
 Σηκώθηκεν ἡ Κωσταντῆς, κ' ἡ μικροκωσταντίνος,
 καὶ πᾶησε ἔς τὴν Ἀρετὴ, νὰ πᾶνη νᾶν τὴ φέρη.
 Καὶ κίνησε καὶ πᾶγαινε π' ὄξω μεριά π' τὴ χώρα.
 25 Ἐκεῖ εὔρηκε τὴν Ἀρετὴ, μέσ' ἔς τὸ χορὸ χορεύει.
 — « Ἄιντ' Ἀρετὴ μ', ἄιντε καλή μ', κ' ἡ μάννα σου σὲ θέλει.
 — Κώστα μ', ἂν εἶνε γιὰ κακό, νὰ πᾶνω νὰ ἔαλλάξω,
 Κώστα μ' ἂν εἶνε γιὰ καλὸ νὰ ἔρθω ὅπως εἶμαι.
 — Ἄιντ' Ἀρετὴ μ', ἄιντε καλή μ', κ' ἔλα κατὰ πῶς εἶσαι. »

(1) Παρὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ κ. Δ. Ὀλυμπίου, καθηγητοῦ.

- 30 Ὡς τὸ δρόμον ὅπου ἴαγειαν, ἔς τὴν στράτάν ποῦ ἴαγειου,
ἢ Ἀρετὴ τὸν ἔλεγε κ' ἢ Ἀρετὴ τὸν λέγει.
— « Κώστα μου, γιατί μαύρισε, τί εἶσ' ἀραχνασμένος ;
— Ἐννιά χαραῖς παραίτησα καὶ τὴν δική μου δέκα. »
Ὡς τὴν στράταν ὅπου ἴαγειαν, ἔς τὴν στράταν ποῦ ἴαγειου,
- 35 πουλάκι ἴαγει' κ' ἔκαθησε ἐπάν' ἔς ἀραιὸν κλαδάκι·
οὐδὲ λαλοῦσε ἄν πουλί, ἄν τᾶλλα τὰ πουλάκια,
μόν' ἐλαλοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
— « Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται τὸν φετεινὸ τὸ χρόνο,
νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους !
- 40 — Κώστα μ', τί λέει τὸ πουλί, τί λέει τὸ πουλάκι ;
— Ἄντ' Ἀρετὴ μ', ἄντε καλὴ μ', πουλάκ' εἶνε κί' ἄς λέη. »
Καὶ κίνησαν καὶ ἴαγειαν ἴπ' ὄξω μερῖα ἴπ' τὴν χώρα.
— « Σῦρ' Ἀρετὴ μ', σῦρε καλὴ μ', κ' ἢ μάννα σου σὲ θέλει.
τὸ μαντηλάκι μ' ἔχασα νὰ ἴνω νὰ τὸ εὔρω. »
- 45 Καὶ κίνησεν ἢ Ἀρετὴ ὄξω μερῖα ἴπ' τὴν πόρτα.
Βροντᾶ τὴν πόρτα ἐννιά φοραῖς, τὸ παραθύρι πέντε.
— « Τὸ ποιὸς εἶνε, τὸ ποιὸς βροντᾶ νὰ καταβῶ νάνοίξω ;
— Ἐγὼ, μάννα μ', εἰμ' ἢ Ἀρετὴ σ', ἢ μικροθυγατέρα σ'. »
Κατέβηκ' ἀγκαλιάζοιτο κί' ἀπέθαναν κ' οἱ δύο.

Γ'.

(Πάρος) (1).

Μετὰ μάννα μὲ τ' ἐννιά τῆς γιούς καὶ μονοθυγατέρα,
ἔς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε ἔς τὸ φέγγος τήνε πλέκει,
νὰ μὴ τὸ μάθη ἢ γειτονιά, πῶς ἔχει θυγατέρα.
Ἄπ' τὴν Σουδῖα τὸ μάθανε καὶ προξενεῖα τῆς φέρα.

- 5 Καὶ οἱ ὄχτω δὲν θέλασι κί' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
— « Μάννα κί' ἄς τὴν ἴαντρέψωμεν τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα,
νᾶχω κ' ἐγὼ παρηγορῖα ἴπουμεν ταξειδευμένους,
ὅπου τὸ διάβα μ' εἶναι ἐκεῖ ἴαγειοντας κ' ἐρχόντας.

(1) Παρὰ τοῦ κ. Ι. Πρωτοδίκου, καθηγητοῦ.

- κί' ἂν εἶναι πίκρα καὶ χαρὰ ἐγὼ νὰ τήνε φέρνω. »
- 10 Καὶ ἄν τὴν ἐπαντρέψανε καὶ πέρασεν ὁ γάμος,
ἦρχεν ὁ χρόνος βίσεκτος καὶ οἱ ὀχτῶ πεθάναν,
ἐπέθανε κί' ὁ Κωσταντῆς ὁ μακροταξειδάρης.
Καὶ τῶν ὀχτῶ τὰ μνήματα ἐβγάλανε χορτάρια
καὶ τοῦ καμμένου Κωσταντῆ στράταις καὶ μονοπάτια.
- 15 Ἰάει κ' ἐρχέταις ἡ μάννα του, τὸν ἀναθεματίζει·
— « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντῆ, ὦ μύρια ἀνάθεμά σε !
πῶς θέλησες καὶ πάντρεψες τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα. »
Κί' ὁ Κωσταντῆς τ' ἀνάθεμα πολὺ τὸ ἐφοβεῖτο·
τὸ Θυὸ ἐπαρεκάλεσε τὸ μέγα ἅγιο Γεώργη.
- 20 Ἡ πλάκα γένηκε ἄλογο κί' ἀτός του καθαλλάρης
καὶ πῆγε καὶ τὴν εὔρηκε μέσα 'ς τ' ἀρχοντικόν της.
Εὐρῆκέ την καὶ χόρευε μὲ δεκοχτῶ κοράσια.
— « Καλό 'ς τονε τὸν Κωσταντῆ τὸν μακροταξειδάρη.
— Σκόλασε, ἀδελφιμ', τὸ χορὸ 'ς τῆς μάννας σου νὰ πᾶμε.
- 25 — Πές μου, ἀδελφέ μου Κωσταντῆ, τί εἶναι τόση βία ;
ἂν εἶναι θλιψὶ νὰ θλιφτῶ κί' ἂν εἶν' χαρὰ νὰλλάξω
νὰ βάλω ἀπόξω τὰ χρυσὰ καὶ μέσα τὰ βελουδα.
— Δὲν εἶναι θλιψὶς νὰ θλιφτῆς μηδὲ χαρὰ νὰλλάξῃς.
Ἰπό μέσα βάλε τὰ χρυσὰ κί' ἀπόξω βάλε μαῦρα.
- 30 Ἐλα ἀδελφή μου Ἀρετὴ 'ς τῆς μάννας μας νὰ πᾶμε. »
Ἰ τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνανε 'ς τὴ στράτα ποῦ διαβαίνα
ἐκηλαδοῦσαν τὰ πουλιὰ κί' ὄλα τὰ χελιδόνια.
Δὲν κηλαδοῦνε ἄν πουλιά, ἄν ποῦ λαλοῦν τὰ ἀηδόνια
μόν' κηλαδοῦν κ' ἐλέγασι ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
- 35 — « Ὡ θᾶμμα ποῦ τὸ ἔκαμεν αὐτός ὁ ἀπεθαμένος.
'Εχτὲς ἦτο 'ς τὴ γῆ νεκρός σήμερα ἀναστημένος. »
— « Ἀχ, ἀδελφέ με Κωσταντῆ, μὴ εἶσαι ἀποθαμένος ;
τί 'ναι ποῦ λέγουν τὰ πουλιὰ καὶ κηλαδοῦν τὰ ἀηδόνια ;
— Ἐννοια σου, ἀδελφιμ' Ἀρετῆ, 'ς τῆς μάννας μας ἄς πᾶμε.
- 40 Ἀπρίλης εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάϊς καὶ φωλεύουν. »
Κί' ὅτε ἀντιγναδίχασαν ἐμπρός 'ς τὸν ἅγιο Γεώργη
ἐλεῖωσ' ὁ νιὸς ἄν τὸ κερὶ κί' ἔσβυσε ἄν λαμπάδα.
— « Πήγαιν', ἀδελφι μ' Ἀρετῆ, εἰς τὴν καλὴ σου μάννα.

- Τώρα πιστεύω, Κωσταντή, πῶς εἶσαι ἀπεθαμένος. »...
- 45 — « Ἄν εἶσαι φίλος, δικάβαινε, ἂν εἶς' ἐχθρός μου, πέρνα, ἂν εἶς' ὁ Πικροχάρωντας δὲν ἔχω πλὴν νὰ πάρης μόνον τὴν Ἀρετοῦσά μου καὶ 'κεῖν' εἶναι 'ς τὰ ξένα.
— Σήκω, μάννα μου, κι' ἀνοιξε κ' ἐγὼ εἴμαι ἡ Ἀρετοῦσα ποῦ μ' ἔφερε ὁ Κωσταντῆς ὁ μακροταξειδάρης. »

Δ'.

(Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν) (1).

- Θέλτε νάκοῦστε κλάσματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια ;
'Εβγαῖτ' ἀπὸν 'ς τὸν Ἄη Ἰλιά, 'ς τὸν Ἄγιο Κωσταντῖνο,
νὰ ἰδῆτε τὴν Κωσταντινιά, πῶς στρώνει, πῶς κοιμᾶται,
μὲ τοὺς ἐννιά της τοὺς ὑγίους, μὲ τὴν Ἀρέτω δέκα.
- 5 Ἄδετε 'π' ἀρραβωνιάζουνε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα.
Κάνενας δὲν τη θέλησε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
μόνον ὁ Κώστας ὁ μικρὸς ἤθελε νὰν τη δώσουν.
— « Μαννοῦλα, νὰν τη δώσουμε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πραγματευτής, ποῦ εἶμαι καὶ πεζοδρόμος,
10 νὰ τρώη τᾶλογο ταή, νὰ τρώω κ' ἐγὼ μαντᾶτα.
— Κώστα μ', ἂν μ' εὔρη θάνατος, ποῖός θά 'θελε τὴ φέρη ;
— Ἐγὼ 'παγαίνω κ' ἔρχομαι δέκα φοραῖς τὸ χρόνο.
'Παγαίνω δὺὸ τὴν ἀνοιξι καὶ τρεῖς τὸ καλοκαίρι,
καὶ δύο τὸ φθινόπωρο καὶ πέντε τὸ χειμῶνα. »
- 15 Μά 'ρθε καιρὸς κ' ἐπέθαναν οἱ ἐννιά της γιοὶ κι' ὁ Κώστας,
κ' ἡ μάννα τους ἀπέμεινε 'ς τὸ σπίτι κουκουβάγια.
'Ὅλο τὸν Κώστα καρτερεῖ, τὸν Κώστα καταρμέται.
— « Πέτρα νὰ γίνῃ ὁ Κωσταντῆς, λιθάρι νὰ μὴ λειώσῃ,
'πῶστειλε τὴν Ἀρέτω μου, τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα! . . . »
- 20 Κ' ἡ γῆς ἀνεταράχτηκε κι' ὁ Κωσταντῆς ἐβγήκε.
Βάνει τὸ μνημᾶ τ' ἄλογο καὶ τὰ σανίδια σέλλα,
νὰ 'πὴν γιὰ τὴν Ἀρετὴ, νὰ 'πὴν γιὰ τὴν Ἀρέτω
μπελτὰ καὶ τὸν δεχότανε ἡ γῆς γιὰ νὰν τὸν λειώσῃ.

(1) Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ κ. Γ. Δροσίνη.

- Ἄπάνω ποῦ ἀγνάντευε ἔς τῆς Ἀρετῆς τὸ σπίτι,
 25 βλέπει καὶ τὴν Ἀρέτω του ἔς τάλώνια ποῦ χορεύει.
 — « Πάψτε, γυναῖκες, τὸ χορό, πάψτε καὶ τὰ τραγούδια !
 Βλέπω τὸν Κώστα κ' ἔρχεται, πολ' εἶνε λερωμένος.
 — Γιά σου, χαρά σου, Ἀρέτω μου! — Καλὸ ἔς τονε τὸν Κώστα!
 Κώστα μου, τί εἶσαι κίτρινος καὶ τί εἶσαι λερωμένος ;
- 40 — Ἀρέτω μου, ἤμουν ἄρρωστος, τώρα πεντ' ἔξη χρόνους.
 — Κώστα μου, ἂν εἶνε γιὰ καλὸ νάρθῃ ὅπως κι' ἂν εἶμαι,
 ἂν ἴσως ἦλθες γιὰ κακὸ τὰ μαῦρα νὰ φορέσω.
 — Σήκω, Ἀρετή, νὰ φύγωμε κι' ἄς εἶν' ὅπως κι' ἂν εἶνε. »
 Ἐπὶ τὸ δρόμο ποῦ παγαίνανε, ἔς τῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα
- 35 — « Τράβ', Ἀρετῶ, ἔς τὸ σπίτι μας, κ' ἐγὼ κοντὰ θελά ρθω,
 κ' ἐγὼ θὰ πάω ἔς τὴν ἐκκλησιά, θὰ πάω νὰ προσκυνήσω. »
 Κι' ἀκόμη δὲν ἐπρόφθασε ἔς τὸ σπίτι γιὰ νὰ πάη,
 ἀκούει τὸ μνημα κι' ἀνοίξει, τὴν πλάκα καὶ βροντᾷ.
 Ἐπὶ ὑποψία βάλθηκε ἔς ὑποψία μεγάλη,
- 40 ποῦ ὁ Κώστας δὲν ἐφάνηκε πίσω γιὰ νὰ γυρίση.
 Ἐπὶ τὴν πόρτα πῆγε κ' ἔκατσε τῆς μάννας τῆς μιλάει.
 — « Ἀνοίξε, μάννα, γιὰ νὰ μ'πῶ, νὰ μ'πῶ γιὰ νὰ καθήσω.
 — Ἀρέτω μου, ποῖος σ' ἔφερε τὸν τόσο δρόμο ποῦ ῥθες ;
 — Μάννα μ', ὁ Κώστας μ' ἔφερε καὶ πίσω κουβεντιάζει.
- 45 — Ἀρέτω, ὁ Κώστας πέθανε ἐδῶ καὶ τόσους χρόνους !
 — Ἀνοίξε, μάννα, γιὰ νὰ μ'πῶ, γιὰ θὰ λιγοθυμήσω.
 — Ὁ δρόμος ὅπου σ' ἔφερε, πίσω νὰ σὲ γυρίση ! »
 Κ' ἡ Ἀρετῶ ἀπελπίστηκε, τὴν προσευχὴ τῆς κάνει.
 — « Θέ μου γιὰ κάνε με πουλί, κάνε με κουκουβάγια,
- 50 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνὰ καὶ δίπλα τὰ λαγκάδια,
 νὰ κλαίω τοὺς ἐννι' ἀδερφοὺς, τὸν Κωνσταντῖνο δέκα ! »
 Κι' ἀμέσως ἔγεινε πουλί, ἔγεινε κουκουβάγια.
 Ἐπὶ τὴν ἐκκλησιᾶν ἐπέταξε, ἔς τοῦ Κωνσταντῆ τὸ μνημα,
 κι' ἄρχισε νὰ μοιρολοᾷ, κι' ἄρχισε καὶ νὰ κλαίη.
- 55 — « Ἐγὼ εἶμαι ἡ στρίγγλα ἡ Ἀρετή, κ' ἡ στρίγγλα ἡ Ἀρετοῦσα,
 ποῦ εἶχα τοὺς ἐννι' ἀδερφοὺς, τὸν Κωνσταντῖνο δέκα.
 Σήκω, καζιμένε Κωνσταντῆ, σήκω νὰ φιληθοῦμε ! »

Ε΄.

(Βάρνα) (1).

- Μάννα, μαννά, καλή μαννά, 'σάν τῆ γλυκειά μου μάννα !
 Μάννα μαννά, καλή μαννά, τῆς Ἀρετῆς ἡ μάννα,
 ποῦ εἶχε τοῖς ἐννιά τοὺς γυιούς, τὴν Ἀρετὴ τὴν κόρη.
 'Σ τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουε, 'ς τᾶστρον τὴνὲ χτενίζει,
 5 'ς τᾶστρον καὶ 'ς τὸν αὐγερινὸν ἐπλέκε τὰ μαλλιά της.
 Κάνεις καὶ δὲν τὴν ἤξευρε ἀπὲ τῆ γειτονιά της,
 τοῦ *Βασίλη* ὁ γιὸς τὴν ἤξευρεν ἀπὲ τὴν Βαβυλῶνα.
 Προξενητάδες ἔστειλε τὴν Ἀρετὴ γυρεύουν.
 Τὰ ὄχτῳ ἀδέρφια δὲν τό στερξαν, μόν' Κωνσταντῆς τὸ στρέει.
 10 — « Δός τηνα, μάννα μ', δός τηνα τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
 'ς τὰ ξένα καὶ 'ς τὴν ξενητειά, μέσα 'ς τὴ Βαβυλῶνα,
 νά 'χω κ' ἐκεῖ παρηγοριάζ, νά 'χω κ' ἐκεῖ κονάκι,
 ὄντας 'πάγω 'ς τὴν πρᾶμματειά ἐκεῖ καὶ νά κονέψω.
 — Καλὰ τὸ λέγεις, Κωσταντή μ', καλὰ τὸ βάνει ὁ νοῦς σου.
 15 μ' ἂν ἔρτη ὁ χρόνος δίσεχτος κ' ἡ ἡμέρα πικραμένη,
 ποζὸς νά με τήνε φέρη ;
 — Ἐγὼ 'πηγαίνω, μάννα μου, ἐγὼ καὶ σέ τη φέρνω. »
 Ἦρθεν ὁ χρόνος δίσεχτος, κ' ἡ ἡμέρα πικραμένη·
 τὰ ὄχτῳ ἀδέρφια πέθαναν, κ' ὁ Κωσταντῆς, 'ποθνήσκει.
 20 Ἡ μάννα, ἡ καλή μαννά, τῆς Ἀρετῆς ἡ μάννα,
 'ς οὐλα τὰ μνήματα ἔκλαιε, 'ς οὐλα παρηγοριούνταν,
 'ς τοῦ Κωσταντίνου ἔκλαιγε, ἔκλαιε κ' ἐβλαστημοῦσε.
 — « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
 ὀπῶδωσες τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακρυὰ 'ς τὰ ξένα,
 25 'ς τὰ ξένα καὶ 'ς τὴν ξενητειά, μέσα 'ς τὴ Βαβυλῶνα ! »
 Ἀπὲ τὰ κλαίτα τὰ πολλὰ, κ' ἀπὲ τοῖς βλαστημιαῖς της
 τὰ μνήματα βαρέθηκαν, κ' ὁ Κωσταντῆς βαρέθηκε.
 Κάνει τὸ κιθούρι τοῦ ἄλογο, τὸ σάβανό του σέλλα·
 σῦρνει καὶ 'πάει 'ς τὴν ξενητειά, μέσα 'ς τὴ Βαβυλῶνα,

(1) Παρὰ τοῦ κ. Χρ. Ι. Μυστακίδου.

- 30 Τὴν ἡῦρ' ἐκεῖ ποῦ χόρευε, καὶ 'ς τὸ χορὸ πιασμένη.
 — « Ἄγιντε Ἀρετὴ, μωρ' Ἀρετὴ, γλυκεῖά μου ἀδερφή μου!
 — Ποιὸς ξένος εἶν' αὐτὸς ἐδῶ, ποῦ 'ξέρει τ' ὄνομά μου;
 — Δὲν εἶμαι ξένος, Ἀρετὴ, μόν' εἶμαι ὁ ἀδελφός σου,
 ἄγιντε Ἀρετὴ, κ' ἡ μάνα μας γιὰ νὰ σέ ἰδῆ γυρεύει.
- 35 — 'Πές μου κι' ἂν εἶνε γιὰ καλὸ, μὲ τὰ χρυσά μου νᾶρθω,
 'πές μου κι' ἂν εἶνε γιὰ κακὸ τὰ μαῦρά μου νὰ βάλω.
 — Ἄν θέλῃς βάλ' τὰ μαῦρά σου, κι' ἂν θέλῃς τὰ χρυσά σου.»
 Πῆραν τὸ δρόμο τὸ δρομί, τὰ δυὸ τὸ μονοπάτι.
 'Σ τὸ δρόμον ὅπου 'πήγαιναν, 'ς τὴ στράτα ποῦ διαβαίνουν,
- 40 τὰ δυὸ πουλάκια κελαιδοῦν, μοιρολογοῦν καὶ λένε·
 — «Γιὰ διῆς θᾶμμα κι' ἀντίθαμμα, ποῦ γίνεται 'ς τὸν κόσμον,
 νὰ περπατῆ ἡ ζωντανὴ μὲ τὸν ἀπεθαμένο!
 — Ἄκουσε, ἄκ' σε, Κωσταντὴ μ', τί τὰ πουλάκια λένε!
 — Πουλάκια 'νε, κι' ἄς κελαιδοῦν, πουλάκια 'νε κι' ἄς λένε.
- 45 Ἄγιντε νὰ 'πάμε, Ἀρετὴ, γιὰτὶ μείναμε 'πίσω.»
 Ἐβρίσκει τοῖς πόρταις μὲ κλειδιά, καὶ τὰ κλειδιά μὲ μούχλια.
 Χτυπᾷ τὴν πόρτα δυνατὰ τὰ παραθύρια τρίζουν . . .

 5'.

(Βάρνα) (1).

'Σὰν τὴν μαννά, 'σὰν τὴ μαννά, 'σὰν τὴ γλυκεῖά τὴ μάνα,
 ὅπουχε τοὺς ἐννιά της γιουούς, τὴν Ἀρετὴ θαῦτέρα.

'Σ τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουε, 'ς τᾶστρη καὶ 'ς τὸ φεγγάρι,
 κ' ἡ γειτονεῖα δὲν τοῦ 'ξερε, 'πῶχει τέτοια ὠρῆα κόρη,

5 μόνε τοῦ βασιλῆ ὁ γιὸς ἀπὲ τὴ Βαθυλῶνα.

Προξενητάδες ἔστελνε, τὴν Ἀρετὴ γυρεύει·

τὰ ὄχτῶ τὰδέρφια δὲ στρεουν, κι' ὁ Κωσταντῖνος στρέει.

— Δός τηνα, μάνα, δός τηνα, τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
 'ς τὴν ξενητεῖα ποῦ πορπατῶ, 'ς τὴν ξενητεῖα ποῦ τρέχω,

(1) Παρὰ τοῦ αὐτοῦ.

- 10 κ' ἐκεῖ σπῖτι νὰ ἔχουμε, κ' ἐκεῖ σπῖτι νὰ κάμω.
 — Καλά, παιδί μ', νὰ δώκουμε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα·
 μ' ἂν ἔρθῃ τὸ θανατικὸ, κ' ἡ ἔρημη πανοῦκλα,
 ποῖός θελὰ 'πάχ και ποῖός θάρθῃ, τὴν Ἀρετὴ νὰ φέρῃ;
 — Ἐγὼ πααῖνω κ' ἔρχουμαι, τὴν Ἀρετὴ σοῦ φέρνω.»
- 15 Ἦρθεν ὁ χρόνος δίσεχτος, κ' ἡ ἡμέρα πικραμένη,
 τ' ὄχτῶ τὰδέρφια 'πέθαναν κι' ὁ Κωσταντῆς 'ποθνήσκει·
 κ' ἡ μάννα, ἡ καλὴ μαννά, τῆς Ἀρετῆς ἡ μάννα,
 'ς οὔλα τὰ μνήματ' ἔλαιε, 'ς οὔλα παρηγοροῦνταν,
 και 'πήγαινε 'ς τοῦ Κωσταντῆ, παρηγοριά δὲν εἶχε.
- 20 — 'Ανάθεμά σε, Κωσταντῆ, και μυριανάθεμά σε,
 ποῦ ἔδωσες τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.»
 Και ὁ Κωσταντῆς 'σάν τᾶκουσε βαρεῖα τοῦ κακοφάχγε,
 μιὰ τᾶκουσε, δυὸ τᾶκουσε, 'ς τὸ τρίτο δὲν 'πομένει·
 κἀνεὶ τὸ κιθούρι τ' ἄλογο, και σέλλα του τὸ μνήμα,
- 25 και πῆρε τὸ δρομί δρομί, 'ς τὴν Ἀρετὴ 'πηγαίνει.
 — «Ἄιντε Ἀρετῆ, κερά Ἀρετῆ, κ' ἡ μάννα σὲ φωνάζει.
 — Γεὰ 'δὲς τῆς σκύλας τὸν ὑγρό, ποῦ 'ξέρει τῶνομά μου.
 — Ἐγὼ δὲν εἶμαι σκύλας γιός, μόν' εἶμαι ὁ Κωσταντῆνος.
 — Ἄ μὲ φωνάζεις γιὰ καλό, νὰ βάλω τὰ χρυσά μου,
- 30 κι' ἂν μὲ φωνάζεις γιὰ κακό, νὰ βάλω τὰ λερά μου.
 — Ἄ θέλεις μὲ τὰ μαῦρά σου, ἄ θές μὲ τὰ χρυσά σου.»
 'Σ τὸ δρόμον ὅπου 'πάγαιναν, 'ς τὴ στράτα ποῦ διαβαίνουν,
 και τὰ πουλάκια κελαῖδοῦν, και κελαῖδοῦν και λένε·
 — « Πῶς περπατεῖ ὁ ζουντανός μὲ τὸν ἀποθαμένο!
- 35 — Ἀκοῦς, ἀκοῦς, κὺρ Κωσταντῆ, τί λένε τὰ πουλάκια;
 — Πουλιὰ 'νε κι' ἄς τὸ κελαῖδοῦν, πουλιὰ 'νε κι' ἄς τὸ λένε.»

Z'

(Μάδυνος)

Μιὰ μάννα ἦταν ἡ καλή, μιὰ μάννα καλομάννα,
 ποῦ εἶχεν τ' ἐννιά τσοὶ γιοῖ, τὴν Ἀρετὴ τὴν κόρη.

- Ἐς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουνε, ἔς τὴν φέξι τὴν χτενίζει,
ἔς τᾶστρο καὶ ἔς τὸν αὐγερινὸν κάθεται καὶ τὴν πλέκει.
- 5 Προξενητάδες ἤρθανε ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα,
νὰ πάρωνε τὴν Ἀρετὴν ἔς τὰ μακριὰ τὰ ξένα.
Γοὺ ὄχτώ τ' εἰς οἱ γιοὶ δὲ θέλανε, κὶς ὁ Κωσταντῆς γυρεύει.
— «Μάννα μ', κὶς ἄς τὴνε δώσωμε τὴν Ἀρετὴν ἔς τὰ ξένα.
— Ἐὰ γένη θλιψὶ καὶ χαρὰ ποιὸς ἔπαγει νὰ τὴν φέρῃ;
- 10 — Ἐὰ γένη θλιψὶ καὶ χαρὰ ἔγὼ ἔπαγω καὶ τὴν φέρνω.
— Ἐὰ γένη θλιψὶ μοναχὴ ποιὸς ἔπαγει νὰ τὴν φέρῃ;
— Ἐὰ γένη θλιψὶ μοναχὴ ἔγὼ ἔπαγω καὶ τὴν φέρνω.»
Ἦρθε ὁ χρόνος δύστυχος κὶς ὁ μῆνας ἄνω κάτω
ἔπεθάνανε γοὺ ὄχτώ τ' εἰς οἱ γιοὶ, κὶς ὁ Κωσταντῆς ἀτός του.
- 15 κ' ἡ μάννα του ἔμπαινόβγαине μὲ τὰ μαλλιά ἔς τὰ χέρια.
Τ' εἰς ὄχτώ τση γιοὶ τοὺς ἔκλαιε, τὸν Κωσταντῆν βλαστήμα.
— «Ἀνάθεμά σε, Κωνσταντῆ, εἰςέ καὶ τὸ καλὸ σου,
ποῦ μ' ἔκαμες καὶ ἔδωσα τὴν Ἀρετὴν ἔς τὰ ξένα.»
Κὶς ὁ Κωσταντῆς τὸ ἔννοιωσε ἔπο μὲς ἀπὸ τὸ μνήμα.
- 20 κάνει τὴν πέτρα ἄλογο τὴν σέλλα σαλιβάρη,
καὶ τὰ ξανθὰ του τὰ μαλλιά τὰ κάνει μαξιλλάρη.
— «Χριστέ μου, νὰ τὴν εὐρισκα ἔς τὸ χορὸν νὰ χορεύῃ!»
Δῶκε ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγιά, εἰς τὸ χορὸν χορεύει.
— «Ἐλα ἐδῶ, μωρ' Ἀρετῆ, ἔλα νὰ πορπατοῦμε.
- 25 — Γιὰ ἔδετε τὸ μαργέλο γιό, ποῦ ἔξερει τ' ὄνομά μου!
— Δὲν εἶμαι ἔγὼ μαργέλος γιός ποῦ ἔξερω τ' ὄνομά σου,
μόν' εἶμαι ἔγὼ ὁ Κωσταντῆς, τὸ πρῶτό σου τᾶδέρφι,
— Ἐὰν εἶσαι σὺ ὁ Κωνσταντῆς, τὸ πρῶτο μου τᾶδέρφι,
ποῦ ἔν' τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά, κ' ἡ μαύρη σου γενάδα;
- 30 — Ἐς τὴν ἀρρωστιά μ' ἐπέσανε τώρα σαράντα ἔμέραις.
Ἄζντε Ἀρετῆ μ', νὰ ἔπηαίνουμε, ἄζντε νὰ περπατοῦμε.
— Ἄν ἦναι θλιψὶ ἢ χαρὰ, νὰ βάλω τὰ χρυσά μου,
ἄν ἦναι θλιψὶ μοναχὴ νὰ βάλω μαῦρα νὰ ἔρθω.
— Ἄζντε Ἀρετῆ, νὰ ἔπηαίνουμε, κὶς ἄς εἶσαι καθὼς εἶσαι.»
- 35 Ἐς τὴν στράτα ποῦ ἔπηαίνουνε κὶς ὅπου περιπατοῦνε,
ἄκοῦν τᾶηδόνια καὶ λαλοῦν καὶ τὰ πουλιὰ καὶ λένε·
— «Δὲν εἶδαμε τοὺς ζωντανοὺς μὲ τοὺς νεκροὺς νὰ λειῶνται;

- Ἀκοῦς, ἀκοῦς, βρὲ Κωσταντή, καὶ τὰ πουλιὰ τί λένε ;
 Δὲν εἶδαμε τοὺς ζωντανοὺς μὲ τοὺς νεκροὺς νὰ λειῶνται.
- 40 — Ἄγντε Ἀρετὴ μ', νὰ πηαίνουμε, ἄγντε νὰ περπατοῦμε !
 Πουλάκια νὰ κί' ἄς κελαδοῦν, πουλάκια νὰ κί' ἄς λένε !
 Ἄγντε Ἀρετὴ, ἔς τὴ μάννα σου, τὴν πολυγαπημένη,
 νὰ πάω κ' ἐγὼ ἔς τὸ μνημᾶ μου, τὸ καταραχινασμένο. »
 Κτυπᾷ τὴν πόρτα ἡ Ἀρετὴ, κ' ἡ μάννα της κατ'βαίνει,
 σφιχτὰ ἀγκαλιάζει τὴν Ἀρ'τὴ καὶ πέφτει ἀποθαμένη.

Η'.

Τραπεζοῦς.

(Σάβ. Ἰωαννίδου, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος. Ἐν Κ/πόλει, 1870
 σ. 283-284 ἐρ. 15.)

- Βαί τὴν μάνναν, βαί τὴν μάνναν, βαί τὴν καλὴν τὴν μάνναν,
 ποὶ ἔ'σεν τσοὶ ὀκτώ τσοὶ υἱοὺς καὶ τὴν Ἐρὴν τὴν κόρην.
 Τὴν κὺρ Ἐρὴν προξέναναν βαρεζὰ μακρὰ ἔς σὰ ξένα,
 ἔς σὰ ξένα ἔς σάνεγνώριμα ἔς σὸ μ'γάλ' τὴ Ῥωμανίαν.
- 5 καὶ οἱ ἐφτὰ κ' ἐθέλεσαν καὶ ὁ Κωνσταντῖνον θέλει,
 — « Ἀγωμ', ἀδέλφη μ', ἄγωμεν ἔς σὴν καλλορριζικίαν. »
 Ἐρὴν κλαίει καὶ θλίφεται. — « Ἐγὼ μακρὰ κί' πάγω.
 Ναί, ψύ' μ', ἔμμορφέ μ' Κωσταντή, ἄσκιμα συντυχαίνεις;
 ἂν ποίγν τὰδέλφα μου χαρὰν ἐμέν τσοὶ στηχαριάζ' με ;
- 10 καὶ ἂν ἀποθάν' ἡ μάννα μου, ἐμέν ποῖος καλεῖ με ; »
 Ὁ Κωσταντῖνον ὤμοσεν ἔς ἴσθια καὶ ἔς σὰ Ἐαγγέλια.
 — « Ἄν κάμ' τὰδέλφια μου χαρὰ, ἐγὼ σεν στηχαριάζω,
 ἂν ἀποθάν' ἡ μάννα μου, ἐγὼ ἐσὲν λαλῶ σε. »
 Ἐρθεν ὁ χρόνος δισεχτον, τὰ μῆνας ὠργισμένα.
- 15 ὄλ' ἔνταμαν ἐπέθαναν, ὄλ' ἔνταμαν ἐθάφαν.
 Κλαίει ἡ μάννα τοὺς ἐπτὰ, κλαίει καὶ τὸν Κωσταντῖνον,
 π' ἐπαῖρεν ὄρκον καὶ ὄμοσμαν καὶ πῆγεν ὠμνυσμένος.
 Ὁ Κωσταντῖνος ὁ καλὸν ἀφκᾶ γῆς κ' ἐνεπέμεν.

- αὐτὸν ἢ γῆ 'κ ἐδέχτηκεν, [οὐδὲ καὶ τὰ θερία.]
- 20 Ἄ Γιώρ'ς δεῖ ἄττον ἄλογον, καὶ ἡ Παναγία σέλλαν,
ὁ ποιητῆς δεῖ' ἄ πνοήν, καὶ ἀτὸς λαγκεύ' καὶ σ'κοῦται.
'Επῆγεν καὶ 'πεκούμπηξε 'ς σὴ κῦρ 'Ερὴν 'ς τὴν πόρταν.
Καὶ ἀτ' ἔλουζεν τὸ νήπιον, καὶ 'ς σὴν κλίνην ἐβάλλεν.
— « Καλό, καλό 'ς τὸν ἀδελφό μ', καλῶς καὶ ἀπ' ὄθεν ἔρθες;
- 25 ἂν ἔν καὶ ἔρθες ἰὰ χαράν, χρυσὰ ἄς ἀνελλάζω,
καὶ ἂν ἔν κ' ἔρθες ἰὰ πίκρεμαν, ἄς ἔμπαινω 'ς μαῦρα.
— Εἰὰ ἄφ'ς, εἰὰ ἄφ'ς, κάλε ἀδελφή μ', σείτ' στέκεις ἄγ' τ' ἄς πᾶμε!
— Καὶ ντ' ἔπαθες, ναὶ ἀδελφε μ', καὶ κούφαναν τ' ἔμμάτα σ';
— Τῶμματά μ' ἐκούφαναν ἀπὲ τὴν ἀγρυπνίαν.
- 30 — Καὶ ντ' ἔπαθες, ναὶ ἀδελφε μ', καὶ ζάγκωσαν τὰ δόντια σ';
— Τὰ δόντια μου ἐζάγκωσαν ἄς τὴν ἀνοφαγίαν.
— Καὶ ντ' ἔπαθες ξαν', ἀδελφε μ', καὶ νέλλαξεν τὸ χρῶμά σ';
— Ἀτὸ δὲν 'κ ἔν' ἐλέρωσα ἄς σὴν ἀναπλῦσάδαν.
— Ἄς τρώγομεν, καὶ ἄς πίνουμε, ἄς κείμεν καὶ κοιμοῦμεν,
- 35 ἄς πλύσκουμεν, καὶ ἀθθίσκουμεν καὶ ἀέτς σ'κοῦμεν καὶ πᾶμεν.
— Εἰὰ σοῦς, εἰὰ σοῦς, καλὲ ἀδελφή μ', σείτ' εἶμεν, ἄετς ἄς πᾶμε»...
— « Ἀπ' ἔμπρου 'πάεις τὸ κόρα'σον, καὶ ἀποῦν 'πίσ' τὸ βλεμύριν.
— Ἀκοῦς, ἀκοῦς, ναὶ ἀδελφέ μ', ντὸ λέγ'νε τὰ πουλόπτα;
'Απ' ἔμπρου 'πάεις τὸ κόρα'σον, καὶ ἀποῦν 'πίσ' τὸ βλεμύριν.
- 40 — Εἰὰ ἄρες, σοῦς, καλὲ ἀδελφή μ', ἀτ' ἔνταν θελ'νε λέγ'νε.
Εἶνε μικρὰ καὶ παλαλά· πορπάτ' καὶ ἄετ' ἄς πᾶμε.»
'Επῆγαν καὶ 'νταμῶθανε 'ς σοῦ Ἄ Γιωργῆ τὴν πόρταν.
Δεῖ τὸν Ἄ Γιώρη τᾶλογον, τὴν Παναϊάν τὴν σέλλαν,
καὶ τὸν ποιητὴν τὸ πνοή, καὶ 'κείνος ἐξηπνοῖσεν.

Θ'.

Fauriel, Chants populaires P. 1825 II σ. 406 κε. [γερμ. μεταφρ. μετὰ τοῦ κειμέ-
νου Fauriel-Müller, Lpz. 1825 τ. II σ. 64 κε. — Ellissen, Versuch einer
Polyglotte der Europäischen Poesie. 1846 σ. 367 κε. — E. F. v. Schmidt-
Phiseldeck, Auswahl neugriechischen Volkspoesien. 1827 σ. 20-25. Ἀγ-
γλικὴ μεταφρ. ὑπὸ Ch. Brinslay Sheridan: Fauriel, The songs of Greece.
1826 σ. 207-210. — Ἰταλικὴ μεταφρ. Tommaseo Canti popolari. Ven. 1842

τ. III σ. 382 κε. — Γαλλική ἐλευθέρα ἔμμετρος μετάφρ. Belloc, Bonapart et les Grecs. P. 1826 σ. 147-150]. — Ζαμπελίου, Ἕσματα δημοτικά. Κερκ. 1852 σ. 713. [Passow, Carm. popul. Lips. 1860 ἀρ. 517. — Εὐτέρη τ. Ζ' σ. 380. — Χρυσάλλης, 1863 τ. Α' σ. 276. — Α. Vlachos, Neugr. Chrestomathie. Lpz. 1870 σ. 96-97. — Μετ' ἔμμετρον γερμ. μεταφράσεως Th. Kind, Anthologie neugriechischer Volkslieder. Lpz 1861. σ. 96 κε. — Ἐμμετρος ἀρχαία ἑλληνική μετάφρασις ὑπὸ Φιλίππου Ἰωάννου, Φιλολογικά πάρεργα. 1865. καὶ ἐν Λελέκου Δημοτικῇ ἀνθολογίᾳ σ. 203 κε.].

- Μάννα, μὲ τοὺς ἐννιά σου γυζοὺς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴ μονάκριβη, τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶν, κ' ἦλιος δὲ σοῦ τὴν εἶδε.
Ἵ τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζες, Ἵ τὸ φέγγος τὴν ἐπλέκες,
5 Ἵ τᾶστρη καὶ Ἵ τὸν αὐγερινὸ τ' Ἵ ἔφκιζανες τὰ σγουρά της·
ὅπου σοῦ φέρναν προξενιά ἀπὸ τὴ Βαβυλώνη,
νὰ τὴν ἴπαντρέψης μακρυὰ, πολὺ μακρυὰ Ἵ τὰ ξένα.
Οἱ ὄχτῶ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε, κὺ ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
— « Δός τηνε, μάννα, δός τηνε, τὴν Ἀρετὴ Ἵ τὰ ξένα,
10 Ἵ τὰ ξένα κ' εἶ ποῦ περπατῶ, Ἵ τὰ ξένα ποῦ ἴπαγαίνω,
νᾶχω κ' ἐγὼ παρηγοριά, νᾶχω κ' ἐγὼ κονάκι.
— Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντή, κὺ ἄσχημ' ἀπηλογήθης.
Κὺ ἄ μῶρτη, γέ μου, θάνατος, κὺ ἄ μῶρτη, γέ μου, ἀρρώστια,
κὺ ἄν τύχη πίκρα γὴ χαρά, ποῖός θὰ μοῦ τήνε φέρη; »
15 Τὸ Θεὸ τῆς ἔβαλ' ἐγγυτή, καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους,
ἄν τύχη κ' ἔρτη θάνατος, ἄν τύχη κ' ἔρτη ἀρρώστια,
κὺ ἄν τύχη πίκρα γὴ χαρά, νὰ ἴπάη νὰ τηνε φέρη.
Καὶ ἴσαν τὴν ἴπαντρέψανε τὴν Ἀρετὴ Ἵ τὰ ξένα,
κ' ἐμπῆκε χρόνος δίσεφτος καὶ μῆνας ὠργισμένος,
20 κ' ἔπεσε τὸ θανατικὸ, κ' οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ ἴπεθάναν,
ἴβρέθηκε ἡ μάννα μοναχὴ, ἴσαν καλαμιά Ἵ τὸν κάμπο.
Ἵ τὰ ὄχτῶ μνήματα δέρνεται, Ἵ τὰ ὄχτῶ μοιριζολογαίει.
Ἵ τοῦ Κωσταντῖνου τὸ θαφτὸ ταῖς πλάκαις ἀνασκώνει.
— « Σήκου, Κωσταντινάκη μου, τὴν Ἀρετὴ μου θέλω.

Στιχ. 4. Ἵ τᾶφεγγα. Ζαμπ. Pass. K. ἡλουζες. F. 5. Τὴν ἴσφιτικορδέλλαζες ἔξω Ἵ τὸ φεγγαράκι. 6. σελια F. 7. τὰ μακρυὰ P. 11. Ἵ τὴν στράτα ποῦ διαβαίνω. F. 12. φρόνιμος. F. 15. τῆς βάζει. F. 19. κ' ἔρχεται: χρόνος δὺσεφτος, καὶ οἱ ἐννεὰ πεθάνα. F. 23. ἀνέσπα τὰ μαλλιά της. F.

- 25 Τὸ Θυὸ μου βάλες ἐγγυτή, καὶ τοὺς ἀγχοὺς μαρτύρους,
 ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρὰ νὰ 'πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης. »
 Τἀνάθεμα τὸν ἔβγαλε μέσ' ἀπὸ τὸ κιβούρι.
 Κάνει τὸ σύγγεφ' ἄλογο, καὶ τᾶστρο σαλιδᾶρι,
 καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιά καὶ 'πάεις νὰ τήνε φέρη.
- 30 Παίρνει τὰ ὄρη 'πίσω του καὶ τὰ βουνὰ 'μπροστά του,
 'βρίσκει τὴν κ' ἐχτενίζονταν ὄξου 'ς τὸ φεγγαράκι.
 'Απὸ μακρὰ τὴν χαιρετᾶ, κί' ἀπὸ μακρὰ τῆς λέγει·
 — « Περβάτης', Ἀρετοῦλά μου, κυράνα μας σὲ θέλει.
 — 'Αλοῖμον', ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτῃ ἡ ὥρα!
- 35 ἀνίσως κ' εἶναι γιὰ χαρὰ νὰ βάλω τὰ χρυσά μου,
 κί' ἂν ἦναι πίκρα, 'πές μου το, νᾶρτω κατὰ πῶς εἶμαι.
 — Περβάτης', Ἀρετοῦλά μου, κ' ἔλα κατὰ πῶς εἶσαι. »
 'Σ τὴ στράτα ποῦ διαβαίνανε, 'ς τὴ στράτα ποῦ 'παγαίναν,
 ἀκοῦν πουλιὰ καὶ κελαδοῦν, ἀκοῦν πουλιὰ καὶ λένε.
- 40 — « Ποιὸς εἶδε κόρην ὁμορφὴ νὰ σέρνει ὁ 'πεθαμένος!
 — 'Ακουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
 Ποιὸς εἶδε κόρην ὁμορφὴ νὰ σέρνει ὁ 'πεθαμένος!
 — Λωλὰ πουλιὰ κί' ἄς κηλαδοῦν, λωλὰ πουλιὰ κί' ἄς λένε. »
 Καὶ παρεκεῖ ποῦ 'πάγαίναν, κί' ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε.
- 45 — « Τί βλέπομε τὰ θλιβερά, τὰ παραπονεμένα,
 νὰ περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
 — 'Ακουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια;
 πῶς περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
 — Πουλάκια εἶναι κί' ἄς κηλαδοῦν, πουλάκια εἶναι κί' ἄς λένε.
- 50 Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιθανιαῖς μυρίζεις!
 — 'Εχτὲς βραδὺς ἐπηγάμε πέρα 'ς τὸν ἄη Γιάννην,
 κ' ἐθύμασέ μας ὁ παπᾶς μὲ περισσὸ λιθάνι. »
 Καὶ παρεμπρὸς ποῦ 'πήγανε, κί' ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε.
 — α'Ω Θὲ μεγαλοδύναμε, μεγάλο θᾶμμα κάνεις,

Στ. 27. Καὶ μέσα τὰ μεσάνυχτα πάγει νὰ τῆς τὴν φέρει. F. 33. Για! ἔλα, Ἀρετοῦλά μας. F. 35. Ἄν ἡ χαρὰ 'ς τὸ σπίτι μας. F. 36. Κ' ἂν πίκρα, ἀδελφάκι μου, νὰ ἔρθ' ὡς καθὼς εἶμαι. F. 37. Μηδὲ πίκρα, μηδὲ χαρὰ, ἔλα. F. 40. Για! 'δὲς κοπέλλαν εὐμορφὴν νὰ σὲρν' ἀπαιθαμένον! F. 41. Ἄκουε — καὶ τὰ πουλιὰ τί λένε; F. 43. Πουλάκια 'ναὶ κ' ἄς — πουλάκια 'ναὶ κ' ἄς λ. F. 51. ἔξω 'ς τὸν F. 52. μὲ τὸ πολὺ λ. F.

- 55 τέτοια πανώρηα λιγερὴ νὰ σέρνη 'πιθαμένος! »
 Τάκουσε πάλε ἡ 'Αρετὴ κ' ἔρράγισε ἡ καρδιά της.
 — Ἄκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια ;
 'Πές που, ποῦ εἶν' τὰ μαλλάκια σου, τὸ πηγορὸ μουστάκι ;
 — Μεγάλῃ ἀρρώστια μ' εὔρηκε, μ' ἔρρηξε τοῦ θανάτου,
 60 μοῦ πέσαν τὰ ξανθὰ μαλλιά, τὸ πηγορὸ μουστάκι. »
 'Βρίσκουν τὸ σπίτι κλειδωτό, κλειδομανταλωμένο,
 καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα ποῦ ἦταν ἀραχυσασμένα.
 — Ἄνοιξε, μάννα μ', ἀνοιξε, καὶ νὰ τὴν 'Αρετὴ σου !
 — Ἄν εἶσαι Χάρος, διάβαινε, κι' ἄλλα παιδιὰ δὲν ἔχω,
 65 ἡ δόλια ἡ 'Αρετοῦλά μου λείπει μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
 — Ἄνοιξε, μάννα μ', ἀνοιξε, κ' ἐγὼ εἶμ' ὁ Κωσταντῆς σου.
 Τὸ Θεὸ σοῦ βάλα ἐγγυτή, καὶ τοὺς ἄγιους μαρτύρους,
 ἂν τύχη πίκρα γῆ χαρά, νὰ 'πάω νὰ σοῦ τὴ φέρω. »
 Κι' ὥστε νὰ 'βγῆ 'ς τὴν πόρτα της, ἐβγῆκεν ἡ ψυχὴ της.

Στ. 60 Ποῦ. Ζ. 64. ἱέρος — κ' ἂν ἦσαι ἱέρος διάβα. F. 65. Καυμένη. F. 67. 'Εγγυτὴ σάβαλα τὸ Θεὸ. Ζ. 69. νάνο'ξη τὴν πόρτα της ἐξέβγεν ἡ ψυχὴ της. 'Εκ τῆς παρὰ Fauriel παραλλαγῆς ἔλλειπουσιν οἱ στίχοι 2. 3. 7. 8. 10. 13. 16. 18. 20-22. 28-30. 42-48. 53-62.

I'.

(A. Μανούσου, Τραγούδια ἔθνικα. Κέρκυρα, 1850. Β' σ. 73-76. [Γάλλικὴ μετάφρασις ἐν Sathas-Legrand, Les exploits de Digenis Akritas σ. 4 κέ. — Psi-ehari σ. 7-9]) (1).

Μάννα, μὲ τοὺς ἐννιά σου γιούς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη !
 Τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶν καὶ ἤλιος δὲν τὴν εἶδε·
 'ς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζες, 'ς τὸ φέγγος τὴν ἐπλέκες,
 'ς τὰστρη καὶ 'ς τὸν ἀειμερινὸ τ' ἔκανες τὰ σγουρά της.
 5 Ποῦ προξενιά σοῦ φέρνανε, γιὰ νὰ τὴνε 'παντρέψης,
 νὰ δώσης τὸ παιδάκι σου πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
 Οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.

(1) Τὰ ἐν τῇ παραλλαγῇ ταύτῃ χάσματα συνεπλήρωσε προδηλῶς ὁ ἐκδότης ἐκ τῆς παρὰ Φωριέλμ Θ' καὶ τῆς παρὰ Τωμασαίω ΙΓ' παραλλαγῆς.

- « Δός τ'ηνε, μάννα, δός τ'ηνε, τὴν Εὐδοκιά 'ς τὰ ξένα,
'ς τὰ ξέν' αὐτοῦ, ποῦ περβατῶ, 'ς τὰ ξέν' αὐτοῦ, ποῦ 'πάω,
- 10 ναῦρω κ' ἐγὼ παρηγοριὰ 'ς τὴν στράτα ποῦ διαβαίνω.
— Φρόνιμος εἶσαι, Κωσταντή, κι' ἄσχημ' ἀπηλογήθης.
'Α μῶρθη, γιέ μου, θάνατος, ἄ μῶρθη, γιέ μου, ἀρρώστια,
κι' ἂν τύχη πίκρα, γὴ χαρά, ποιὸς θὰ μοῦ τήνε φέρη; »
Τὸ Θιὸ τῆς βάζει ἐγγυτὴ, καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους,
- 15 ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, νὰ 'πᾶ νὰ τῆς τὴν φέρη.
— « Ἐγὼ σ' τὴ φέρνω, μάννα μου, τὴν Εὐδοκιά νὰ βλέπης
τὸ καλοκαίρι τρεῖς φοραὶς καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »
Κι' ἀφόντις τὴν 'παντρέψανε τὴν Εὐδοκιά 'ς τὰ ξένα,
ἔρχεται χρόνος δίσεφτος, καὶ μῆνας ὠργισμένους,
- 20 κ' ἔπεσε τὸ θανατικό, τὸ δόλιο τὸ κουκούδι,
κ' ἐξάλειψε τ'ς ὀχτῶ ἀδελφούς, τὸν Κωσταντὴ ἔσκοτῶσαν.
'Ἡ Εὐδοκιά τ'ς ἀπόμεινε πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
Εὐρέθη ἡ μάννα μοναχὴ, 'σὰν καλαμιὰ 'ς τὸν κάμπο
'σὰν ἐκκλησιὰ ἀλειτούργητη, 'σὰ χώρα κουρσεμένη.
- 25 Κι' ἀπὸ τὴ θλιψὶ τὴν πολλὴ ἔπεσε τοῦ θανάτου,
τὴν Εὐδοκιά 'πεθύμησε νὰ ἰδῆ 'ς τὴν ἀρρωστιά της.
'Σ οὐλα τὰ μνήματα ἔκλαιγε, καὶ 'ς ὅλα ἔμοιρολόγα,
'ς τοῦ Κωσταντίνου τὸ θαπτὸ ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.
— « Γιὰ σήκου, Κωσταντάκη μου, τὴν Εὐδοκιά μου θέλω·
- 30 τὸ Θιὸ μοῦ βάλεις ἐγγυτὴ καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους,
ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, νὰ 'πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης,
τὸ καλοκαίρι τρεῖς φοραὶς καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »
Τ'ἀνάθεμα τὸν ἔβγαλε μέσ' ἀπὸ τὸ κιβούρι.
'Ἡ πλάκα ἐγίνηκε ἄλογο, τὸ χῶμα ἐγίνη σέλλα,
- 35 τῶραιοξανθὰ του τὰ μαλλιά γινῆκαν σαλιβάρι,
κι' ὁ σκούληκας ἀπὸ τὴν γῆ ἐγίνη ὁ Κωσταντίνος.
Φτερνιὰ δίνει τοῦ μαύρου του, 'ς τὴν Εὐδοκιά προφτάνει.
'Ἐπῆγε καὶ τὴν εὗρηκε 'ς ἐννιά χοροὺς πιασμένη
ἐννιά χοροὶ χορεύανε, κι' ἀπὸ τ'ς ἐννιά κρατσοῦτον.
- 40 Κι' ἀπὸ μακριὰ τσῆ σαλαγᾶ, κι' ἀπὸ σιμὰ τσῆ λείει.
— « Προβάτῃσ', Εὐδοκοῦλά μου, 'ς τὴ μάννα μας νὰ 'πάμε.
— Ἀλλοίμονο, ἀδελφάκι μου, καὶ τί εἶνε τούτῃ ἡ ὥρα;

- ἂν ἦ χαρὰ ἔς τὸ σπίτι μας, νὰ βάλω τὰ χρυσά μου,
 κί' ἂν πίκρα εἶναι, ἀδελφάκι μου, νὰ ἔρθω, ὡς μ' ἤνυρε ἡ ὥρα.
- 45 — Ἔλα, Εὐδοκιά, ἔς τὸ σπίτι μας, ἔλα, ὅπως σ' ἤνυρε ἡ ὥρα. »
 Ἦ τὴ στράταν, ὅπου διάβαιναν, ἔς τὸ δρόμο, ὅπου ἴπαγαίναν,
 ἓνα πουλάκι ἀρχίνησε κελαϊδιστὰ νὰ λέγη·
 — « ὦ Θεὲ μεγαλοδύναμι, μεγάλο θᾶμμα κάνεις,
 νὰ περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους !
- 50 — Ἄκουσες, Κωσταντίνέ μου, τί λέγει τὸ πουλάκι ;
 Πῶς περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
 — Λωλὸ πουλί, κί' ἄς κηλαδᾷ, λωλὸ πουλί κί' ἄς λέη,
 λωλὸ πουλί, κί' ἄς χαιρέται μὲ τὸν κελαϊδισμό του ! »
 Πιλὸ παράξω ἐπήγανε, κί' ἄλλο πουλί τοὺς λέει.
- 55 — « Τί βλέπω τὸ βασιόμοιρο, τὸ παραπονεμένο !
 νὰ περβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους !
 — Ἄκουσες, Κωσταντάκη μου, τί λέγει τὸ πουλάκι ;
 — Πουλάκια εἶναι, κί' ἄς κελαδοῦν, πουλάκια εἶνε κί' ἄς λένε·
 — Φοβοῦμαί σε, ἀδερφάκι μου, καὶ λιθανιαῖς μυρίζεις.
- 60 — Ἐχτὲς βραδὺς ἐπήγαμε, πέρα ἔς τὸν Ἄη Γιάννη,
 κ' ἐθύμισέ μας ὁ παπᾶς μὲ τὸ πολὺ λιθάνι. »
 Καὶ παρεμπρὸς ἐπήγανε, κί' ἄλλο πουλί τοὺς λέει·
 — « ὦ Θεὲ μεγαλοδύναμι, μεγάλο θᾶμμα κάνεις,
 τέτοια πανώρηκα κορασῖὰ νὰ σύρνη ἀπεθαμένο ! »
- 65 Τᾶκουσε πάλι ἡ Εὐδοκιά κ' ἐρράισε ἡ καρδιά της.
 — « Ἄκουσες Κωσταντάκη μου, τί λέγει τὸ πουλάκι ;
 Ποῦ εἶν' τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά, τὸ πηγορὸ μουστάκι ;
 — Μεγάλη ἀρρώστια μ' εὔρηκε, καὶ μ' ἔρρηξε θανάτου,
 ἐφύγαν τὰ ξανθὰ μαλλιά, τὸ πηγορὸ μουστάκι.
- 70 Σύρε, Εὐδοκιά μου, σπίτι σου, τώρα σύρε ἀδερφή μου,
 τί ἐγὼ θὰ ἴπᾶω νὰ κοιμηθῶ, γιατί εἶμαι ἀγρυπνισμένος,
 κί' ἀπὸ τὴ στράτα τὴν πολλὴ εἶμαι ἀγανακτισμένος.
 — Ἔλα νὰ ἴπᾶμε, Κωσταντή, ἀντάμα εἰς τὸ σπίτι.
 — Ἐγὼ μυρίζω λιθανιαῖς καὶ δὲν ἴμπορῶ νὰ ἔρθω. »
- 75 Ἐκίνησε κ' ἐπήγαινε μονάχη της ἔς τὸ σπίτι·
 Ἦρίσκει τὸ σπίτι κλειδωτό, καὶ τὰ κλειδὰ σπασμένα,
 καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα κλειδομανταλισμένα.

- Σκύφτει φιλεῖ τὴν κλειδωνιά, καὶ δάκρυα τὴ γειμίζει,
καὶ πέρνει πέτρα ἀπὸ τὴν γῆ, 'ς τὰ κεραμίδια ῥήχνει.
- 80 Ὅσον τάκουσεν ἡ μάνα της, βογγᾷ κι' ἀναστενάζει.
— Ἄβγα, χτικιὸ ἀπ' τὴν πόρτα μου, χτικιὸ ἀπ' τὴ γειτονιά μου,
τὶ μένα μου ζεμάτισες τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου.
Ἐξάλειψές μου τοὺς ὕγιους, καὶ μ' ἔρμισσες τὸ σπίτι,
μόν' ἡ Εὐδοκιά μ' ἀπόμεινε πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
- 85 Ἀνάθεμα τὸν Κωσταντή, καὶ μυρσιανάθεμά το,
ὁποῦ μου τὴν ἐπάντρεψε τὴν Εὐδοκιά 'ς τὰ ξένα.
— Ἄνοιξε, μάνα μου ἀνοιξε, κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Εὐδοκιά σου.
— Ἄν ἦσαι χάρος (1) διάβαινε, κι' ἂν ἦσαι χάρος διάβα,
καυμένη ἡ Εὐδοκοῦλά μου λείπει μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
- 90 — Ἄνοιξε, μάνα μου ἀνοιξε, νὰ ἰδῆς τὴν Εὐδοκιά σου . . .
Καλῶς σ' εὐρῆκα, μάνα μου! — Καλό 'ς τὴν Εὐδοκιά μου!
Καὶ ποζὸν ἤρθες ἐδῶ νὰ ἰδῆς; νὰ ἰδῆς τὰ ἐννιά σου ἀδέρφια;
Τὰ ὄχτώ σου ἀδέρφια ἀπέθαναν, τὸν Κωσταντὴ ἰσκοτῶσαν.
— Τώρα, μάνα μὲ ἤφερον ὁ Κωσταντῆς 'ς τὸ σπίτι. »
- 95 Κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε μάνα καὶ θυγατέρα,
κ' ἐπέσανε κ' οἱ δυὸ μαζί 'ς τὴν γῆν ἀπεθαμέναις.
Κ' ἐπῆγαν καὶ ταῖς ἔθαψαν 'ς τὰ ραχμισμένο χῶμα.

ΙΑ'.

Κρήτη.

(Jeannarakí, Ἄσματα Κρητικά σ. 229-231 ἀρ. 293.)

- Μετὰ μάνα εἶχ' ἐννιά τσοὶ γιούς καὶ μετὰ τὴ θυγατέρα,
'ς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουγε, 'ς τὸ φέγγος τὴ χτενίζει,
'ς τὸ φεγγαράκι τάργυρὸ τήνε σουραδοπλέκει.
Κ' ἡ γειτονεὰ δὲν τό 'ξευρε πῶς εἶχε θυγατέρα
5 καὶ προξενεὰ τῇ μπέψανε ἀπὸ τὸ Σαλονίκι.
Οἱ ὄχτ' ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
(1) Παρὰ Μανούση γέρμας.

- « Δός τηνε, μάννα, δός τηνε τήν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα,
νᾶχω κ' ἐγὼ παρηγοριὰ ἔς τὰ ξένα νὰ γυρίσω.
- Κι' ἂν τύχη ὁ χρόνος βίσεχτος ποιός 'πᾶ νὰ τήνε φέρη;
- 10 — Δός τηνε, μάννα, δός τηνε τήν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα,
κι' ἂν τύχη ὁ χρόνος βίσεχτος ἐγὼ 'πᾶ νὰ τὴ φέρω.
— Δὲν τήνε δούδω, Κωσταντή, τήν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα,
κι' ἂν τύχη ὁ χρόνος βίσεχτος ποιός 'πᾶ νὰ μεῦ τὴ φέρη;
— Δός τηνε, μάννα, δός τηνε τήν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα
- 15 κι' ἂν τύχη ὁ χρόνος βίσεχτος ἐγὼ 'πᾶ νὰ τὴ φέρω. » —
Καὶ δούδει την ἢ μάνναν τση τήν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα.
Τυχαίνεις ὁ χρόνος βίσεχτος οἱ ἐννὶ ἀδερφοὶ 'ποθαίνουν.
Κ' εἰς τῶν ὀχτῶ τὰ μνήματα βιόλαις καὶ ματζιοράναις
κ' εἰς τοῦ καιμένου Κωσταντή στραταῖς καὶ μονοπάθια.
- 20 Κ' ἐπέρασε κ' ἢ μάνναν του κι' ἀναθεμάτισέν τον·
— « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντή, κ' ἐσέ καὶ τὸ καλό σου,
ἀπού μου τήν ἐξώριζες τήν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα. »
Καὶ πάλι ξαναπέρασε κι' ἀναθεμάτισέν τον·
— « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντή, κ' ἐσέ καὶ τὸ καλό σου,
- 25 ἀπού μου τήν ἐξώριζες τήν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα. »
Τὸ τόσο μυρνανάθεμα ὁ Κωσταντῆς βαρέθη.
Κάνει τὸ μνημάν τ' ἄλογο καὶ τὸ λαζάρι σέλλα
καὶ τὰ κισουροχάλικα σιάλαις καὶ χαλινάρια.
Παίξει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ ἔς τὸ Σαλονίκι φτάνει·
- 30 ἔβρισκει τήν κόρη ἔς τὸ χορὸ μὲ τρεῖς παπαδοπούλαις.
— « Καλῶς τονε τὸν Κωσταντῆ ποῦ φέρνει τὸ μαντάτο·
'Ἄν εἶνε θλιψὶ νὰ θλιφτῶ κι' ἂν εἶν' χαρὰ ν' ἀλλάξω,
κι' ἂν εἶνε γιὰ τὸ γάμο σου ὀλόχρουσα νὰ βάλω.
— Δὲν εἶνε θλιψὶ νὰ θλιφτῆς, μηδὲ χαρὰ ν' ἀλλάξῃς,
- 35 Μηδὲ καὶ γιὰ τὸ γάμο μου ὀλόχρουσα νὰ βάλῃς·
'Ἡ μάννα σου σ' ἐζήτηξε καὶ θέλει σε νὰ πάῃς. » —
'Ἀπού τὴ χέρα τήν ἀρπᾶ ἔς τὸ μαῦρο τήν καθίζει,
παίξει βιτσιὰ τ' ἀλόγουν του, ὅσαν τὸν ἀέρα 'πάει.
Καὶ ὄντεν ἐπερνούσανε κοντὰ ἔς τὸν αἰ Γιώργη
- 40 γροικᾶ ἢ κόρη μιὰ μιλιὰ παράξενη καὶ λείει·
— « Γιὰ ἰδὲ κοράσιον ὁμορφον τὸ σέρνει ὁ ἀποθαμένος! »

- α Γροικᾶς το, Κωσταντῖνο μου, τ' ἀηδόνι ἴντα λέει ;
 — Γροικῶ το, Ἀρετοῦσά μου, καὶ τὸ γνῶρίζω κιάλας·»
 Καὶ ὄντεν ἐπερνούσανε 'ς τὰ μνήματ' ἀποπάνω·
- 45 — α Κατές τῶρ', Ἀρετοῦσά μου, 'ς τὸ σπίτι μας νὰ 'πάης ;
 γιατί χρωστῶ τ' Ἀγιοῦ κερὶ, τοῦ μάκρους μου λαμπάδα.
 — Κατέχω, Κωσταντῖνό μου, 'ς τὸ σπίτι μας νὰ 'πάω.
 Μὰ γιάντα, ἀδερφάκι μου, μ' ἀφίνεις εἰς τὸ δρόμο ; » —
 Ἡ κόρη δὲν ἐπρόφταξε νὰ 'πῆ ἴναν ἄλλο λόγο,
- 50 κι' ὁ Κωσταντῆς ἐχάθηκε 'ς τὴ μέση τῶ μνημάτω.
 Παίρνει τὴν παραπόμεσι 'ς τὸ σπίτιν τση καὶ 'πάει,
 Ἔρισκει τσοὶ πόρτας σφαλιχταῖς καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα
 καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σφιχτὰ περατωμένα.
 Φωνιάζει τσῆ μαννούλας τση ὄγιά νὰ τῆς ἀνοιξῆ.
- 55 — α Ἄν εἰς' ἀέρας πῆγαινε κι' ἄν εἰς' ὁ Χάρος διάβα,
 ἄν εἰς' ὁ πριχοχάροντας δὲν ἔχω μπλιὸ παιδάκια,
 ὄξω τὴν Ἀρετοῦσά μου κ' εἶναι μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
 — Ἄνοιξε, μάννα μ', ἀνοιξε, μὰ ἡ γι' Ἀρετοῦσά σου 'μαι.
 — Ἄν εἰς' ἀέρας πῆγαινε κι' ἄν εἰς' ὁ Χάρος διάβα,
- 60 ἄν εἰς' ὁ πριχοχάροντας δὲν ἔχω μπλιὸ παιδάκια,
 ὄξω τὴν Ἀρετοῦσά μου κ' εἶναι μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
 — Ἄνοιξε, μάννα μ', ἀνοιξε, μὰ ἡ γι' Ἀρετοῦσά σου 'μαι.
 — Ἄν εἰς' ἀέρας πῆγαινε κι' ἄν εἰς' ὁ Χάρος διάβα,
 ἄν εἰς' ὁ πριχοχάροντας δὲν ἔχω μπλιὸ παιδάκια,
- 65 ὄξω τὴν Ἀρετοῦσά μου κ' εἶνε μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
 — Ἄνοιξε μάννα μ', ἀνοιξε, μὰ ἡ γι' Ἀρετοῦσα.
 — Δεῖξε τὸν ἀρραβῶνά σου ἀποῦ τῆ κλειδωνιάστρα,
 κι' ἄν εἰς' ἡ γι' Ἀρετοῦσά μου ἐγὼ θὰ σὲ γνωρίσω. » —
 Δεῖχνει τὸν ἀρραβῶνάν τση ἀπὸ τὴν κλειδωνιάστρα
- 70 κ' ἡ μάνναν τ'ς ὥστε νὰ τὸ ἰδῆ ἀνοιξ' εὐτύς τὴν πόρτα,
 κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε κ' εὐτύς ἐξεψυχῆσαν.

Οἱ στίχοι 31 - 36 ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τινων τρίς. Τὸ ἄσμα φάλλεται ἐν Κρήτῃ κατὰ τοὺς γάμους.

IB'.

Κρήτη.

([Ἐλπίδος Μελαίνης] Κρητικὴ μέλισσα. Ἐν Ἀθ. 1873 σ. 20-22.)

Μιά μάμμα μὲ τ' ἐννιά της γιούς, μὲ μιά της θυγατέρα,
 'ς τὰ σκοτεινά τὴν ἔλουε, 'ς τὸ φέγγος τὴ χτενίζει,
 καὶ 'ς τὰποξημερώματα τήνε σειραδοπλέκει.

Καὶ προξενιὸν τῆς μπέψανε ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη,

5 οἱ ὄχτ' ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.

— « Δός τηνε, μάμμα, δός τηνε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
 κι' ἂν τύχη θλιψί, γιὰ χαρὰ, ἐγὼ θὰ σοῦ τὴ φέρω. »

Ἔρχεται χρόνος βίσεχτος κ' οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ 'ποθαίνουν.

Κ' ἡ μάμμα συχνοπήγαινε 'ς τῶν γιῶν της τὰ μνημούρια,

10 κ' εἰς τῶν ὄχτῶ τὰ μνήματα φύτευσε κυπαρίσσια,
 κ' εἰς τοῦ καιμένου Κωσταντῆ στράταις καὶ μονοπάθια,
 γιὰτὶ αὐτὸς ἐξώρισε τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα.

Κι' ὁ Κωσταντῆς τὴν ἄκουσεν ἀπὸ τὸν Ἄδη μέσα.

— « Σιώπασε, μάμμα, σιώπασε! μὰ γὼ θὰ σοῦ τὴν φέρω. »

15 Κάνει τὸν Ἄδην ἄλογο, τὴν πλάκα κάνει σέλλα,
 τὰ 'πανωπλάκια τῶν πλακῶν σκάλαις καὶ χαλινάρια,
 παίζει βιτσιὰν τοῦ μαύρου του 'ς τὴ Σαλονίκη φτάνει,
 κ' εὐρίσκει τὴν καὶ χόρευε 'ς τὸν κάμπο ξεζωνάτην.

— Καλό 'ς τονε τὸν Κωσταντῆ, ἂν ἦν χαρὰ μεγάλη,

20 κι' ἂν ἦνε γιὰ τὸ γάμο του ὀλόχρυσά νὰ βάλῃ.

— Δὲν εἶναι θλιψί νὰ θλιφτῆς, μηδὲ χαρὰ νὰλλάξης,
 μηδὲ καὶ γιὰ τὸν γάμο μου ὀλόχρυσά νὰ βάλῃς. »

Κι' ἀπὸ τὸ χέρι τὴν ἀρπᾶ 'ς τὸ μαῦρο τὴν καθίζει.

— « Προπάτει δά, Ἀρετοῦσά μου, 'ς τὸ σπίτι μας νὰ 'πᾶμε. »

25 Ἐπὶ τὴ στράτα ποῦ 'πηγαίνασι πουλάκια κελαδοῦσαν.

— « Γιὰ δὲ κοράσιον ὁμορφον τὸ σύρνει ἀποθαμένος. »

— « Γρικᾶς το, Κωσταντῖνε μου, καὶ τὰ πουλιὰ ἴντα λέσι; »

— Προπάτει, Ἀρετοῦσά μου, πουλάκια 'ναι κι' ἄς λέσι·

προπάτει, Ἀρετοῦσά μου, 'ς τὸ σπίτι μας νὰ 'πᾶμεν,

30 καὶ μὴ των ἀφρουκάζεσαι, μὰ ψέμματα τὸ λέσι. »

(Ἐφθάσανε ἔς τὸν Ἄγιον Γιάννη.)

- « Κατέχεις δά, Ἄρετοῦσά μου, ἔς τὸ σπίτι μας νὰ πάγῃς ;
 — Ἄ δὲν ἀλλάξαν οἱ αὐλαῖς, κ' οἱ στράταις δὲ ῥημάξαν.
 — Χρωστῶ δά τ' ἁγίου κερὶ, χρωστῶ του καὶ λιβάνι,
 χρωστῶ καὶ τὴν ψυχουλά μου γιὰ νὰ τοῦ τῆνε ἴπαγω.

35 Προπάτει, Ἄρετοῦσά μου, μὰ ὀλοῖδixαις εἶναι. »

(Ἡ Ἄρετοῦσα κρούει τὴν θύραν τῆς μάννας τῆς.)

- « Ἄνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, κ' ἡ Ἄρετοῦσά σου ἴναι,
 — Ἐμένα ἡ Ἄρετοῦσά μου ἔς τὰ ξένα ἴν' παντρεμμένη.
 — Ἄνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε ! μὰ ἡ Ἄρετοῦσά σου ἴναι.
 Δὲ μοῦ πιστεύεις, μαννα μου ; ἡ Ἄρετοῦσά σου ἴμαι.
- 40 — Βγάλε τὴν ἀρραβωνά σου ἀπὸ τὴν κλειδαρίτσα,
 δείξέ μου σημαδάκι . . . »
 Κ' εὐτὺς ὡς εἶδ' ἡ μάννα τῆς τὸ χρυσὸ σημαδάκι,
 ἄνοιξ' ἀγκαλιαστήκανε καὶ πέσανε ὀμάδι.

ΙΓ'.

Ἐπτάνησος.

(Tommasèo, Canti popolari. Ven. 1842 τ. III σ. 347-348 μετ' ἐμμέτρου ἰταλ. μεταφράσεως. [Passow, Carm. pop. ἀρ. 518. — Ἀγγλ. μετάφρ. ἔμμετρ. ὑπὸ L. Garnett, Greek Folk-songs. σ. 126-128].)

- Τοῦ καλομάννας τὸ παιδί, τοῦ χήρας θυγατέρα,
 ποῦ προξενιὰ ἐφέρανε μέσα ὄχ τὴ Βαβυλῶνα,
 τὰ ἐφτὰ ἀδέρφια δὲ θέλουνε, κί ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
 — « Μάννα, ἄς τὴν παντρέψωμε τὴν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα.
- 5 — Καὶ ποῖος θὰ μοῦ τὴ φέρνῃ ἐδῶ τὴν Ἄρετὴ νὰ βλέπω ;
 — Ἐγὼ σ' τὴ φέρνω, μάννα μου, τὴν Ἄρετὴ νὰ βλέπῃς,
 τὸ καλοκαίρι τρεῖς φοραῖς καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »
 Κί ἀπότσι τὴν παντρέψανε τὴν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα,
 τὰ ἐφτὰ ἀδέρφια ἐπέθανανε, τὸν Κωσταντᾶ ἐσκοτώσαν,

- 10 κ' ἔμεινε ἡ μάννα θλιθερή, ὅταν καλαμιά 'ς τὸν κάμπο.
 Μέρα καὶ νύχτα ἔκλαιγε ἄπάνου ἀπὸ τὸ μνῆμα,
 καὶ μάλιστα 'ς τὸν Κωσταντᾶ ἔβγανε τὰ μαλλιά της.
 — « Ἀσήκω ἄπάνου, Κωσταντᾶ, νὰ 'πᾶ νὰ μοῦ τὴ φέρης,
 ὅπου μῶνιπενιάριζες, τὴν Ἀρετὴ νὰ φέρνης,
- 15 τὸ καλοκαίρι τρεῖς βολαῖς, καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »
 Ἀπὸ τὴν κλάψα τὴ πολλὴ ὁ Θεὸς τὴ συνακούει,
 κ' ἐγίν' ἡ πλάκα ἄλογο, τὸ χῶμα ἐγίνη σέλλα,
 καὶ τὸ σκουλίκι ὁ Κωσταντῆς νὰ 'πᾶ νὰ τήνε φέρη.
 — « Καλῶς σὲ ἤρρηκ', Ἀρετῆ. — Καλὸ 'ς τὸν Κωσταντᾶ μου.
- 20 — Ἔλα νὰ 'πᾶμε, Ἀρετῆ, νὰ 'πᾶμε εἰς τὸ σπίτι.
 — Γιὰ 'πὲς μου, ἂν ἦναι γιὰ καλὸ νὰ βάλω τάργυρά μου,
 γιὰ 'πὲς μου ἂν ἦναι γιὰ κακό, νὰ 'πᾶμε καθὼς εἶμαι.
 — Ἔλα νὰ 'πᾶμε, Ἀρετῆ, νὰ 'πᾶμε καθὼς εἶσαι. »
 Ὡς τὴ στράτα ὅπου 'παινανα, ἓνα πουλι ἐκελάζει.
- 25 — « Ὡ Θεὸς μεγαλοδύναμε, μεγάλο θᾶμμα κάνεις,
 νὰ προβατοῦνε οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους! »
 — « Ἄκουσ', ἄκουσε, Κωσταντᾶ, τί λέει τὸ πουλάκι.
 — Πουλάκ' εἶναι κι' ἄς κηλαδῆ, πουλάκ' εἶναι κι' ἄς λέη! »
 Ὡς τὴ στράτα ὅπου 'παινανε πάλι ἔματακηλάζει.
- 30 — « Ὡ Θεὸς μεγαλοδύναμε, μεγάλο θᾶμμα κάνεις,
 νὰ προβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους! »
 Κ' ἡ Ἀρετῆ τὸ ἄκουσε κ' ἐρράησ' ἡ καρδιά της.
 — « Ἄκουσ', ἄκουσε, Κωσταντᾶ, τί λέει τὸ πουλάκι.
 — Πουλάκ' εἶναι κι' ἄς κηλαδῆ, πουλάκ' εἶναι κι' ἄς λέη. »
- 35 Ὡς τὴν στράταν ὅπου 'παινανε τὴ χώρα ξαγναντεύουν.
 — « Πήαινε, πήαινε Ἀρετῆ, πήαινε εἰς τὸ σπίτι,
 κ' ἐγὼ νὰ 'πάω νὰ κοιμηθῶ, γιὰτ' εἶμαι ἀγρυπνιασμένος,
 κι' ἀπὸ τὴ στράτα τὴν πολλὴ εἶμαι ἀγανακτισμένος.
 — Ἔλα νὰ 'πᾶμε, Κωσταντᾶ, ἀντάμα εἰς τὸ σπίτι.
- 40 — Ἐγὼ μυρίζω λιθανιαὶς καὶ δὲν ἔμπορῶ νὰ ἔλθω. »
 'ς τὸ σπίτι της ἔτσι ἔσωσε, τὴ μάννα χαιρετάει.
 — Καλῶς σ' ἤρρηκα, μάννα μου! — Καλὸ 'ς τὴν Ἀρετῆ μου.
 Καὶ ποζόνε ἤλθες εἰδῶ νὰ ἰδῆς, νὰ ἰδῆς τὰ ὀχτώ σου ἀδέλφια ;
 Τὰ ἐφτὰ ἀδέλφια ἐπιθάνανε, τὸν Κωσταντᾶ ἐσκοτώσαν.

- 45 — Τώρα, μάννα, μὲ ἔφερε ὁ Κωσταντᾶς ἔς τὸ σπίτι. »
 Κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε μάννα καὶ θυγατέρα,
 κ' ἐμείνανε κ' οἱ δυὸ ξεραῖς, κ' οἱ δυὸ ἀπεθαμέναις.
 Κ' ἐπῆγαν καὶ τ' ἔχώσανε ἔς ἀραχνιασμένο χῶμα.

Στ. 14. μώνιπενιάριζες = μοὶ ὑπέσχεσο. Λέξις παρεφθαρμένη ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ῥήματος *m'impregno*.

Στ. 16-17. *Ἄλλως: Ἐσπίστηκε τὸ μνημά του, κ' ἐβγήκε Κώστας ὄξω.
 Φτάνει τὸ μνημά του, ἄλογο, τὸ σάβανό του σέλλα.
 ἦ Τὸ λάκκο του ἔφτιασε ἄλογο, τὸ σάβανό του σέλλα

ΙΑ'.

Ζάκυνθος.

(Tommaso, *Canti popolari*. V. 1842 τ. III σ. 347-350 μετ' ἐμμέτρου ἰταλικῆς μεταφράσεως. [Passow. ἀρ. 519].)

- Ἐψὲς ὀπώλιανόβρεχε ὁ Γιάννης ἐτραγούδα,
 κ' ὅλα τὰ δέντρα ἐμάρανε, κ' ὅλα ἔξερζωθῆκα.
 Ἐμάρανε καὶ μιὰ ξανθή, μιᾶς χήρας θυγατέρα,
 ποῦ ἦτανε δώδεκα χρονῶ καὶ ἦλιος δὲν τὴν εἶγδε·
 5 ἔς τὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, ἔς τὸ φέγγος τὴ χτενίζει,
 ἔς τᾶστρη καὶ ἔς τὸν ἀμερινό τ' ἔπλεγε ὀργυζῶν πλεξίδα.
 Μιὰ προξενιά τ' ἔστειλανε γιὰ νάν τινε ἴπαντρέψη.
 Οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε, κ' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
 — « Μάννα, κ' ἄς τὴν ἴπαντρέψωμε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα,
 10 γιὰτι ἔς τὰ ξένα περβατῶ, ἔς τὰ ξένα ἴπάω καὶ μένω.
 Κ' ἐγὼ σοῦ τάζω, μάννα μου, γιὰ νά σου τήνε φέρνω
 τὸ καλοκαίρι δυὸ φοραῖς καὶ τὸ χειμῶνα μία. »
 Μά ἴρταν οἱ χρόνοι δίσεφτοι, κ' οἱ μῆνες ὠργισμένοι,
 οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ ἐπεθάνανε τὸν Κωσταντᾶ ἐσκοτώσα.
 15 Ἡ μάννα τοὺς βαρεζὰ ἀρρωστεῖ, βαρεζὰ εἶναι ἀρρωστημένη,
 Τὴν Ἀρετὴ ἐπιθύμησε νὰ ἰδῆ ἔς τὴν ἀρρωστιά της.
 — « Ἀνάθεμά σε, Κωσταντᾶ, καὶ σὲ καὶ τὴ βουλή σου,
 πῶπάντρεψες τὴν Ἀρετὴ πολλὰ μακριὰ ἔς τὰ ξένα. »

- 20 Ὅλα τὰ μνήματά κλαιγε, καὶ ἔδλα μοιρολόγα,
 καὶ ἔς τοῦ καιμένου Κωσταντᾶ ἐτράβαε τὰ μαλλιά της.
 Τ' ἀνάθεμα τὸν ἔβγαλε μίς' ἀπὸ τὸ κιβούρι.
 Τὴν πλάκα κάνει γι' ἄλογο, τὸ χῶμα κάνει σέλλα,
 καὶ τὰ ξανθά του τὰ μαλλιά τὰ κάνει σαλιβάρι.
 Φτερνιά δίνει τοῦ μαύρου του, ἔς τὴν Ἀρετὴ ἀριβάρει.
 25 — « Πᾶμε, Ἀρετῆ, ἔς τὸ σπίτι μας, πᾶμε κάμει δουλεζά μας. »

ΙΕ'.

Στερεὰ Ἑλλάς.

(Α. Ἰατρίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠσμάτων. Ἀθ. 1859 σ. 87-88.)

- Χαρὰ ἔς τὴ μάνα τὴν καλὴ καὶ ἔς τὸν καλὸν πατέρα,
 ὅπ' ἔχει τοὺς ἐννιά ὕγρους, τὴν Ἀρετοῦλα δέκα.
 Ξένη συμπεθερεζά ῥχεταιὶ τὴν Ἀρετὴ νὰ πάρουν.
 Ὅλα τὰδέρφια δὲ στεργοῦν, κι' ὁ Κωσταντῆς τὸ στέργει.
 5 — « Μάννα μου, κι' ἄς τὴ δώσωμε τὴν Ἀρετὴ ἔς τὰ ξένα,
 ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πρᾶμματευτῆς, νᾶχω τὸ γύρισμα μου,
 νᾶχη καὶ τᾶλογό μ' ταγή, κι' ἀτός μου τὸ κονάκι.
 — Κώστα μ', ἴσ' ἔρθ' ὁ θάνατος, τὴν Ἀρετὴ δὲ γλέπω.
 — Μάννα μ', ἴσ' ἔρθ' ὁ θάνατος, ἴσ' ἄγω καὶ σοῦ τὴν φέρω. »
 10 Ἦρθε καιρὸς κακόμοιρος καὶ χρόνος ὠργισμένος,
 ὅλα τὰδέρφια ἴπεθαναν κι' ὁ Κωσταντῆς ἐχάθη.
 Κ' ἡ μάνα τους ποῦ κείτονταν τὸν Κώστα καταριέται.
 — « Τὴν πίσσα νᾶχη ὁ Κωσταντῆς ἔς τὸν ἄδῃ ὅπου κοιμᾶται,
 ἴπ' ἔκαμε τὴ συμπεθερεζά τὴν Ἀρετὴ νὰ δώσω. »
 15 Κι' ἀπὸ τὸ βαρυστέναγμα, κι' ἀπ' τὴ βαρεζά κατάρρα,
 ἐγένι' τὸ χῶμα ἄλογο καὶ τὰ σανίδια σέλλα,
 κι' αὐτὰ τὰ πλευροσάνιδα ἐγένιαν ὁ Κωστάκης.
 Σηκώθ', ἐκαβαλλίκεψε, ἔς τὴν ἀδερφή του ἴπάγει.
 — « Γεζά σου, χαρά, κύρ Ἀρετῆ! — Καλὸ ἔς τὸν Κωσταντῆ μου.
 20 — Ἐλα μαζί μου, ἀδερφή, ἔς τὴ μάνα μας νὰ πᾶμε.
 σὲ θέλει, σ' ἐπεθύμησε, μ' ἔστειλε νὰ σε πάρω. »
 Ὅ τὸ δρόμον ὅπου ἴπήγαιναν, ἔς τὸ δρόμο ποῦ διαβαίνουν,

- πουλάκι τοὺς ἀπάντησε 'ς τὴ ρίζα ἐνὸς δέντρου·
δὲν ὠμομαζε 'σάν τὰ πουλιά, δὲ λάλει 'σάν τὰ ἡδόνια,
- 25 μόν' ὠμιλοῦσε κ' ἔλεγεν, ἀνθρωπινὴ ὀμιλία.
— « Δὲν εἶνε κρίμα κί' ἁμαρτιά, παραξενὰ μεγάλη,
νὰ περπατῆ ὁ ζωντανὸς μὲ τοὺς ἀποθαμένους; »
Κ' ἡ Ἀρετὴ τὸν κύτταξε, γύρισε καὶ τοῦ λέει.
— « Πέ μ', ἀδερφέ μου Κωνσταντή, τί χωματιαῖς μυρίζεις;
- 30 — Προχτὲς τὰμπέλι ἔσκαφτα καὶ χωματιαῖς μυρίζω.
— Γιὰ 'πέ μου, ἀδερφοῦλη μου, τί λιθανιαῖς μυρίζεις;
— Ἐψὲς ἤμουν 'ς τὴν ἐκκλησιὰ καὶ λιθανιαῖς μυρίζω.
— Ἄμ' ὥρας ὥρας, Κωσταντή, μυρίζεις καὶ κηρίλαις.
— Ἐψὲς λαμπάδες ἔχυνα, μυρίζω καὶ κηρίλαις. »
- 35 Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντά, 'ς τὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
Βαρεῖα χτυπαῖ τάλόγου του κί' ἀπ' ἔμπροστά της χάθη.
Ἐκίνησε καὶ πήγαινε μονάχη της 'ς τὸ σπιτί.
Ἰάγει, ἔρισκει τὴ μάνα της, βαρεῖα γιὰ νάποθάνη·
καθὼς τὴν εἶδ' ἡ μάνα της, σφιχτὰ τὴν ἀγκαλιάζει.
- 40 — « Κόρη μ', ποῖός σ' ἔφερεν εἰδῶ, τόσο μακρι' ἀπ' τὰ ξένα;
— Μάνα μ', ὁ Κώστας μ' ἔφερε, μάνα μ', ὁ ἀδερφός μου,
κ' ἦρθ' εἰς τὴν ἄκρα τοῦ χωριοῦ καὶ δὲν τὸν ματαεῖδα.
— Κόρη μου, ὁ Κώστας 'πέθανεν, εἰδῶ καὶ πέντε μῆνες! »
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε καὶ ἡ ψυχὴ της ἔγῃκε.

ΙΓ'.

Πελοπόννησος.

(Λελέκου, Δημοτικὴ ἀνθολογία. Ἀθ. 1868 σ. 203-207.)

- Ποιὰ μάνα ἔχει ἐννιά γιούς καὶ τὴν Ἀρέτω δέκα;
Συμπεθερὸ πάει κ' ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ 'ς τὰ ξένα,
κ' ἡ γειτονιά δὲν τό ἤξερε, πῶς εἶχε θυγατέρα.
— « Νὰ τὴνε δώσουμε, μαννά, τὴν Ἀρετὴ 'ς τὰ ξένα,
- 5 ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πραγματευτὴς νὰ ἔχω τὸ γύρισμά μου.
— Κώστα μ', κί' ἂν ἔρθῃ θάνατος, ποῖός 'πάει νὰ τὴν φέρῃ;
— Μάνα μ', κί' ἂν ἔρθῃ θάνατος γὼ 'πάω καὶ τὴν φέρνω. »
Μά 'ρθε καιρὸς καὶ πέθανεν ὁ Κωσταντῖνος πρῶτα . . .

- Κε' ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ κλάμματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια,
 10 τὸ μνημ' ἀναταράχθηκε, κε' ὁ Κωσταντῖνος ἔβγηκε,
 καὶ τ' ἄρματά του φόρεσε, 'ς τὴν Ἀρετὴν παγαίνει. . .
 κε' ἀπ' τὸ χορὸ ἐκόπηκε, 'ς τὸ σπῖτι της παγαίνει.
 — « Κώστα μ', κε' ἂν ἦρθες γιὰ κακό, τὰ μαῦρα νὰ φορέσω.
- 15 — Ἀρέτω μ', ἦρθα γιὰ καλό, ἦρθα γιὰ νά σε πάρω. »
 Τὴ στράταν, ὅπου πάγαϊναν, τὴ στράτα ποῦ παγαίνουν,
 πουλάκι πῆγε κ' ἔκατσε 'ς τοῦ μαύρη τὰ καπούλια.
 Δὲν ἐκελάδιαι ἄν πουλί, μήτε ἄς χελιδόνι,
 μόν' ἐκελάδιαι κ' ἔλεγε ἀνθρωπινὴ κουθέντα.
- 20 — « Δὲν εἶναι κρίμα κε' ἄδικο, παράπονο μεγάλο,
 νὰ προβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀποθαμένους;
 — Κώστα μ', τί λείει τὸ πουλί, Κώστα μ', τί λείει τὰ χελιδόνι;
 — Πουλάκι εἶν' κε' ἄς κελαιδῆ, πουλάκ' εἶναι κε' ἄς λέη!
 — Κώστα μου, τὰ ματάκια σου πολὺ κοκκινισμένα.
- 25 — Τὴ στράταν ὅπου ἐρχόμουνα, ἐκεῖ γιομίσαν χοῦμας·
 Φύσαι ἀέρας καὶ βοριᾶς γιομίσαν τὰ σκουτιά μου. »
 Κινήσανε καὶ πῆγανε 'ς τῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.
 — « Ἄγντε, Ἀρέτω μ', 'ς τὸ καλὸ νὰφίσω τ'ἀρματά μου. »
 Τὸ μνημ' ἀναταράχθηκε κε' ὁ Κωσταντῆς ἐμπῆκε.
- 30 Σταυρὸ βαίνει τὰ χέρια της, 'ς τὴ μάννα της παγαίνει.
 — « Μὲ ποιὸν ἦρθες, Ἀρέτω μου, ποιὸς σέ ἤφερε, Ἀρέτω;
 — Ὁ Κωσταντῖνος μ' ἤφερε καὶ μὲ τὸν Κωσταντῖνο. »
 Ψιλὴ φωνίτσα ἔβαλε ἡ δόλιγα της ἡ μάννα.
 — « Ὁ Κωσταντῖνος πέθανε τώρα δώδεκα χρόνους! »

IZ'.

Ἦ λ ε / α.

(Πανδώρα. 1862 τ. ΙΓ' σ. 367-368.)

Καλότυχά εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοι κ' οἱ κάμποι
 καλότυχη κ' ἡ Ἀρετὴ, ποῦ τὴν παντρολογᾶνε·
 ὅπου εἶχε τοὺς ἐγγὰ ἀδερφοὺς, τὰ δεκαοχτὼ ἑαδέρφια·
 συμπεθεριὰ τῆς φέρνουνε τὴ μισὰ μεριὰ τὴν ἄλλη,
 δ κ' ἓνα καλὸ συμπεθεριὸ πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.

- Κάνεις δὲν ἀπεκρίθηκε ἀπὸ τοὺς ἐδικούς της,
παρὰ ὁ Κώστας μοναχὰ ἐκείνος ἀπεκρίθη·
— «Μαννοῦλα, νὰ τὴν δώσωμε τὴν Ἄρετὴ ἔς τὰ ξένα
ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πραγματευτῆς, ποῦ εἶμαι μπεζεριάνης,
10 γιὰ νὰ περνῶ νὰ τρώ' ψωμί νὰ τῶχω κι' ἀποκούμπι.
— Κώστα, ἂν μ' εὔρη θάνατος ποῖός πάει νὰ τὴν φέρῃ;
τὸ καλοκαίρι δὴ βολαῖς καὶ τὸ χειμῶνα πέντε;
— Μαννοῦλ', ἂν σ' εὔρη θάνατος ἐγὼ 'πᾶ καὶ τὴν φέρνω,
τὸ καλοκαίρι δὴ βολαῖς καὶ τὸν χειμῶνα πέντε.»
- 15 Ἦλθαν τὰ χρόνια δύστυχα κ' οἱ μῆνες ποντισμένοι
'πεθάναν καὶ οἱ ἐννιά ἀδερφοί, τὰ δεκαοχτῶ ἕξαδέρφια.
'Σ ὅλους τοὺς γιούς βάνει κερὶ ἔς ὅλους τοὺς γιούς λίβάνι,
τὸν Κώστα καταριότανε, βαρεῖα κατάρρα λείει·
— «Ὅλοι μου οἱ γιοὶ νὰ λειώσουνε, κι' ὁ Κώστας νὰ μὴ λειώσῃ
20 ὅπ' ἔδωκε τὴν Ἄρετὴ πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα.»
Πουλὰκι πέρνα τᾶκουσε, τοῦ Κώστα ἴπαιε τὸ λείει.
— «Κώστα ἡ μάννα σ' καταράει, βαρεῖα κατάρρα λείει.
'Ὅλοι μου οἱ γιοὶ νὰ λειώσουνε κι' ὁ Κώστας νὰ μὴ λειώσῃ
ὅπ' ἔδωκε τὴν Ἄρετὴ πολὺ μακριὰ ἔς τὰ ξένα.»
- 25 Κ' ἡ γῆ ἀναταράχτηκε κι' ὁ Κώστας ἐσηκώθη·
βάνει τὸ σάβαν' ἄλογο καὶ τὸ σανίδι σέλλα.
'Ἐκίνησε κ' ἐδιάηκε νὰ φέρῃ τὴν Ἄρετῶ.
'Σ τὴ στράτα ὅπ' ἐπάγαινε, ἔς τὴ στράτα ποῦ ἴπαγαινε
τὸ Θεὸ παρακαλιότανε, τὸ Θεὸ παρακαλιέται·
30 — «Θεὸ μου νὰ ἔβῶ τὴν Ἄρετὴ ἔς τὴ βρύσι νὰ λευκαίνῃ.»
Καθὼς περικαλιότανε ἐδιάει καὶ τὴν ἡῦρε.
'Ἀπὸ μακριὰ τὴν χαιρετᾶ κι' ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει·
— «Γιὰ σου, χαρὰ σου, Ἄρετῆ. — Καλὸ ἔστονε τὸν Κώστα.
— Ἄιντε, ἀδελφή, νὰ φύγωμε ἔς τὴ μάννα μας νὰ ἴπαμε.
35 Ἡ μάννα μας ψυχομαχάει βαρεῖα γιὰ νὰ ἴπεθάνῃ.»
'Ἐκίνησαν κ' ἐδιάκανε ἔς τῆς μάννας τοὺς τὸ σπῆτι.
— «Γεῖά σου, χαρὰ σου, μάννα μου. — Καλὸ ἔστην τὴν Ἄρετῶ.
— Ἄρετῶ μου ποῖός σ' ἔφερε, ποῖός θὰ σὲ ἴπῃ ἴπισω;
— Μάννα μ' ὁ Κώστας μ' ἔφερε, ἴκείνος μὲ πάει ἴπισω.»

Προϊθήκη

Ὁ κ. Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς, εισηγητῆς τῆς φιλολογικῆς ἐπιτροπείας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, κρίνων τὴν προκειμένην πραγματείαν ὑποβληθεῖσαν εἰς τὸν ζωγράφειον τοῦ συλλόγου ἀγῶνα, παρατηρεῖ τὰ ἐπόμενα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀδελφῶν, περὶ οὓ ἐν σ. 33 διαλαμβάνομεν.

« Ἡ περὶ τῶν τριῶν ὁμῶς τέκνων διαφωνία δὲν φαίνεται ἡμῖν τυχαία, διότι ἐν καππαδοικῇ (*Συνασδος*) παραλλαγῇ τοῦ δημῶδους ἄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, ἣν ἐγνώρισε φέτος τῷ Συλλόγῳ ὁ κ. Π. Καρολίδης, παρατηροῦμεν νῦν πρῶτον ὅτι ἡ μάνα ἦτο μήτηρ τριῶν ἀδελφῶν καὶ μιᾶς θυγατρὸς (ἀνωμόμου). Τὴν παραλλαγὴν ταύτην ἀγνοεῖ ἀκόμη ὁ κ. Πολίτης· ἐπειδὴ δὲ διαφέρει τῆς γενικῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, προθυμοποιούμεθα νὰ παράσχωμεν ὡδε συνοπτικὴν τινα ἀνάλυσιν τοῦ καππαδοικοῦ ἄσματος. Τὴν θυγατέρα ἀγύρειψαν κάτω μακρὰν ἔς τὰ ξένα», τὰ δύο τέκνα, δὲν ἤθελον νὰ τὴν στείλωσι, ἀλλ' ὁ τρίτος (ὁ Κωνσταντῖνος) πειθεῖ μὲν τὴν μητέρα, ἄνευ δὲ οὐδεμιᾶς αἰτιολογίας. Δὲν μαρτυρεῖ λοιπὸν τὸ καππαδοικὸν ἄσμα ὅτι ὁ υἱὸς ἦτο μακροταξειδιάρης. Μετὰ πάροδον δὲ πολλοῦ χρόνου, ἄγνωστον πῶς, τὰ μὲν δύο τέκνα τῆς ἀποθνήσκουσι, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐχάθη. Ἡ μήτηρ καταρωμένη ζητεῖ νὰ τὸν ἴδῃ. Ἐν τῇ κατάρτῃ τῆς (*να μὴ σὲ κόψῃ ἡ πλάκα. να μὴ σὲ φάγῃ τὸ χῶμα*) ἐπιπλήττει αὐτὸν ἀπόντα, διότι δούς τὴν κόρην τῆς κάτω μακρὰν ἔς τὰ ξένα, δὲν ἔχει νῦν αὐτὴν παροῦσαν ὅπως μετέχῃ τῆς χαρᾶς ἢ τῆς λύπης τῆς μητρὸς· προστίθησι δὲ ἡ δυστυχῆς μήτηρ

ἂν τύχη κι' ἀφιδάνατος, κανεὶς κοντά μ' οὐκ ἔνι.

ὁ Κωνσταντῖνος ἀκούει ἐν τῷ τάφῳ τὴν ἐπιπλήξιν, πολὺ τοῦ βαρροῦσε (κακοφάνη), κάμνει τὴν πλάκα τοῦ μνήματος ἄλογον, τὸ χῶμα χαλιτάρι, ἀφίνει τὸ μνήμά του παρακαταθήκην τῷ Θεῷ καὶ ἀπέρχεται ἔφιππος :

Ἄς πάγω κι' ἂν ποτ' ἔρχωμαι, τὸ μνήμα ἄς ἔνι ἰδικόν μου.

Εὖρε τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἔς τὸ χορὸν πιασμένην, ἀντιχαιρετῶνται ἀμ-

φότεροι, ὁ ἀδελφός προτρέπει τὴν ἀδελφὴν νὰ ἐνδυθῆ τὰ καλλίτερα τῆς φορέματα, αὕτη δὲ

ἐφόρεσε, καμάρωσεν ἐννεῶν καστρῶ ἀγιφόρι

καὶ ἵππευσεν ὀπισθεν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐφθασαν εἰς τὰ μυσστράτα καὶ αἱ χελιδόνες τοῦ κάμπου ἐλάλουν

κρίμα 'ναὶ ἐκεῖο τὸ κορηγεὸς τὸ χαμένον ὀπίσω

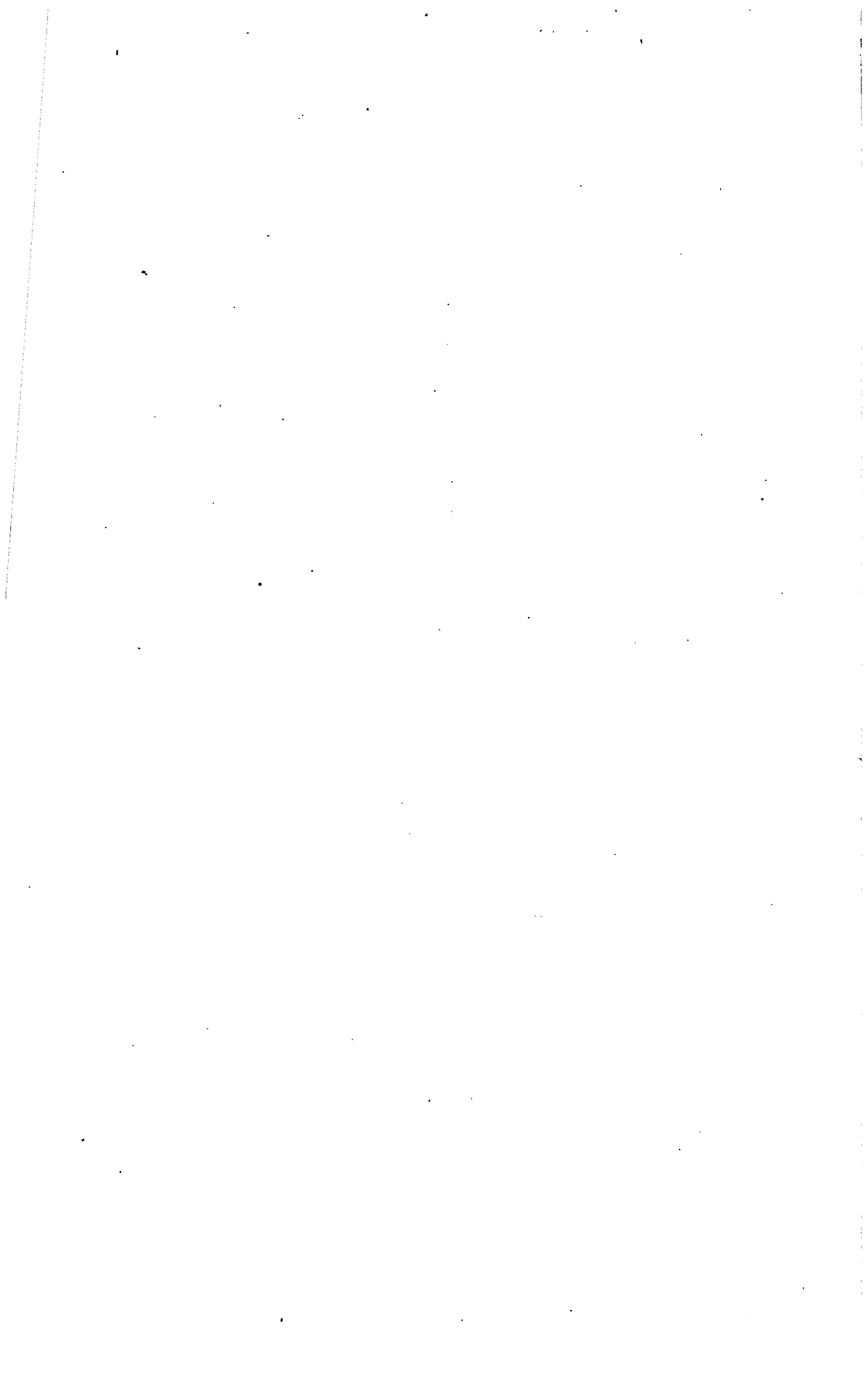
Ἡ ἀδελφὴ ζητεῖ ἀπλῶς τὴν ἐρμηνείαν τῆς λαλιᾶς, οὐδὲν ἀπαντᾷ ὁ ἀδελφός καὶ μετὰ μικρὸν πλησιάζουσι τὴν θύραν τῆς μητρικῆς οἰκίας, ὅτε ὁ ἀδελφός, προφάσει ἀπωλείας τοῦ δακτυλίου του, καταλείπει αὐτὴν ὑποσχόμενος νὰ ἐπανέλθῃ. Ἡ ἀδελφὴ, κατὰ σύστασιν τοῦ ἀδελφοῦ, κρούει τὴν θύραν μετὰ χαρᾶς καὶ φωνάζει τὴν μητέρα τῆς εἰδοποιούσα τὴν ἄφιξιν αὐτῆς καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ μήτηρ ἐνόμισεν ἑαυτὴν ὄνειρώττουσαν, ἀλλ' ἐν δευτέρᾳ φωνῆσει ἐρωτᾷ τὴν κόρην τίς μετέφερεν ἐκ τοῦ ξένου τόπου. Ἡ κόρη ὀνοματίζει τὸν ἀδελφόν, ἡ δὲ μήτηρ εἰδοποιεῖ τὸν θάνατόν του καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν κατάραν τῆς μεθ' ὃ λύεται τὸ δράμα.

α Ὅμοιολογούμενως τὸ ἄσμα τοῦτο συντομώτατον ὄν, διαφέρει κατὰ πολὺ τῶν ἄλλων γνωστῶν παραλλαγῶν. Ἐλλείπει δηλαδὴ παντελῶς τὸ ὄνομα τῆς κόρης, ἡ πρὸς τὴν μητέρα τοῦ ἀδελφοῦ ὑπόσχεσις, ἡ αἰτιολογία αὐτοῦ πρὸς ἀποστολὴν τῆς ἀδελφῆς εἰς τὰ ξένα, ἡ τῆς ἀδελφῆς ἐπίμονος κατανόησις τῆς τῶν χελιδόνων λαλιᾶς, κυρίως δὲ ὁ τῆς μητρὸς καὶ ὁ τῆς θυγατρὸς θάνατος, ὃν ἀπαντῶμεν ἐν τοῖς λοιποῖς ἄσμασιν καὶ ὃν ὁ κ. Πολίτης ἀνεξήγητον καὶ ἀδικαιολόγητον εὐρίσκει· διὸ καὶ ὑποτίθησι λίαν εὐφυῶς, ὅτι οὗτος εἶναι προσθήκη μεταγενεστέρα. Ἴσως λοιπὸν τὸ καππαδοκικὸν τοῦτο ἄσμα διασφίζει τὴν ἀρχαικωτέραν τοῦ μύθου παράδοσιν, ἀφοῦ μάλιστα γινώσκομεν ὅτι ὁ ἀκριτικὸς κύκλος πηγάζει ἐκ Καππαδοκίας. Διὸ συνιστῶμεν τὴν μελέτην τοῦ ἄσματος τούτου τῷ κ. Πολίτη, ὡς καὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἡμετέρας ὑπονοίας περὶ ὑπάρξεώς ποτε ἑτέρας διαφόρου τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους διασκευῆς, ἐξ ἧς μετεφράσθη τὸ ῥωσικὸν κατ' εὐθείαν ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ μεταδοθέντος τοῖς Ρώσσοις ἐκ Τραπεζοῦντος διὰ τῆς Κριμαίας (ἧτις, ὡς γνωστὸν, ἦν κτῆμα τῆς τραπεζουντίας αὐτοκρατορίας) καὶ ἐξ ἧς πηγάζουσι ἴσως πολλὰ δημῶδη ἄσματα ἀνα-

γόμενα εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον. Τὴν δὲ ὑπόνοιαν ἡμῶν ταύτην ὑποστηρίζουσι τὸ πρῶτον τὰ ἐν Καππαδοκίᾳ ᾄδόμενα πολυάριθμα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου δημοτικὰ ᾄσματα, διαφέροντα ἐνιαχοῦ σημαντικῶς τῶν σχετικῶν ᾄσμάτων ἄλλων χωρῶν, δεύτερον αἱ τοῦ ῥωσικοῦ ἔπους διαφωνίαι πρὸς τὸ ἑλληνικόν, καὶ τρίτον αἱ ἐν Πόντῳ περὶ Ἄκριτα παραδόσεις, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτοῦ ψαλλόμενα σχετικὰ ᾄσματα, ἅτινα θεωροῦμεν μεταγενεστέραν ἀνάπτυξιν τῶν καππαδοκικῶν (1). Τοῖς ποντικοῖς δὲ καὶ καππαδοκικοῖς ἀκριτικοῖς ᾄσμασι συγγενέουσι τὰ κυπριακὰ· διό, δὲν εἶνε ἴσως τολμηρὸν νὰ εἴπη τις ὅτι τὰ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ᾄδόμενα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου ᾄσματα βασίζονται ἐπὶ παραδόσεων ἐτέρας τάξεως, ἥτις ὅμως πηγάζει ἐκ τοῦ αὐτοῦ κύκλου ἐξ οὗ καὶ τὰ καππαδοκικά, καὶ τὰ κυπριακὰ καὶ τὰ ποντικά.»

(1) Ἡ ἀνέκδοτος ἔτι συλλογὴ τοῦ κ. Π. Καρολίδου περιέχει πολλὰ δημοτικὰ καππαδοκικά ᾄσματα ἀναγόμενα εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον.

Destunis, Gavriil Spondonovich

ὁ Κσανθίνης
Ο ΚΣΑΝΘΙΝΉ.

ГРЕЧЕСКАЯ ТРАПЕЗУНТСКАЯ БЫЛИНА

ВИЗАНТІЙСКОЙ ЭПОХИ.

Г. С. Дестунисъ.

ΤΟΥ ΞΑΝΘΙΝΟΥ.

Ἄσμα δημοτικὸν Τραπεζοῦντος τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς,

ἐκδοθέν, ῥωσιστὶ μεταφρασθὲν καὶ διερμηνευθὲν παρὰ

Γαβριὴλ Δεσάνη.

ПРИЛОЖЕНИЕ КЪ XXXIX-му ТОМУ ЗАПИСОКЪ ИМП. АКАДЕМІИ НАУКЪ.

№ 6.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ. 1881.

ПРОДАЕТСЯ У КОМИСІОНЕРОВЪ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

И. Глазунова, въ С. П. Б.

Эггерса и Комп., въ С. П. Б.

Н. Киммеля, въ Ригѣ.

Цѣна 15 коп.

Напечатано по распоряженію Императорской Академіи Наукъ.
С.-Петербургъ. Мартъ 1881 года.

Непремѣнный Секретарь, Академикъ *К. Веселовскій*.

ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

(Вас. Остр., 9 лин., № 12.)

ВСТУПЛЕНИЕ.

Издаваемая мною былина и по языку, и по образу изложения, и по содержанию, принадлежит средневѣковой народной Греческой словесности. При ея созданіи Греческій народъ руководился тѣмъ же, глубоко засѣвшимъ въ немъ, чувствомъ необходимости борьбы со своими исконными врагами — мусульманами, какое одушевляетъ и другіе памятники его народной эпикѣ въ эпоху Христіанскую. Въ этой былинѣ о Ксанѣинѣ такъ же какъ и въ былинахъ объ Андроникѣ, Акритѣ, Армурѣ, отразился отрывочно одинъ лишь какой нибудь краткій эпизодъ, выхваченный изъ цѣлаго ряда враждебныхъ столкновеній. Здѣсь, какъ и въ тѣхъ былинахъ, дѣйствіе происходитъ въ эпоху борьбы Грековъ съ Саракинами, предшествовавшей эпохѣ борьбы ихъ съ Турками.

Богатырь одной стороны, Ксанѣинъ, владѣтель того края, въ которомъ онъ живетъ, грозный и всѣми прославленный воитель, и сынъ его, Василій, ужъ одними именами своими обличаютъ свою принадлежность къ міру Греко-Христіанскому. Личныя имена мужскія Ξάνθος и Ξάνθιος, и женскія Ξανθή и Ξανθιον въ древнемъ мірѣ, имѣющія этимологическую связь съ словомъ ξανθός, русый, бѣлокурый, указываютъ на Греческое свое происхожденіе. Между Святыми находимъ опять Ксанѣія (9-го Марта). Имя Ξανθίνος, принадлежащее герою нашего раз-

сказа, мнѣ до сихъ поръ нигдѣ еще не встрѣчалось, кромѣ лишь той греческой былины, которая издана Ксанеопуломъ въ его *Φιλολογικός Συνέδημος*, и перепечатана въ Сборникѣ Пассова, откуда она мнѣ известна¹⁾. Имя Ксанеинъ, при всей его малоизвестности столько же Греческое, какъ и имя Василия, сына этого Ксанеина. Въ былинѣ оба они отнесены къ міру греко-христианскому, какъ видно изъ того соперничества съ Саракинами, которое выдвигается въ былинѣ на первый планъ. Къ ихъ же сторонѣ надо отнести и умыченную дѣвицу, находящуюся въ одной изъ ноздрей главнаго Саракина. Мы подошли къ важнѣйшему лицу другой стороны: это владѣтель многочисленныхъ замковъ, тотъ чей замокъ разрушенъ былъ когда-то Ксанеиномъ, и котораго отместки надъ сыномъ своимъ опасался Ксанеинъ, когда запрещалъ своему сыну идти въ чужія владѣнія. У этого могучаго Саракина, котораго имя не приведено, живутъ другіе Саракины подначальные, которые по убіеніи его Ксанеиномъ выпущены на волю. Тому-же сильному владѣтелю служить и Саракинъ-деревеньщина, что приставленъ надзирать за взятымъ въ плѣнъ Василиемъ, запряженнымъ въ одну телѣгу съ буйволомъ. Итакъ передъ нами два властелина, воплощающіе въ себѣ эпическое представленіе о двухъ отдѣльныхъ народностяхъ, одна съ другою враждующихъ. Въ рукахъ каждого изъ этихъ князей воля и неволя людей, ихъ жизнь и смерть. Ксанеинъ — такой же былевой витязь, какъ и Андроникъ, Акрита, Армуръ.

Лицъ, упомянутыхъ въ нашей былинѣ, не можемъ приурочить къ исторіи. Въ упомянутой выше былинѣ *Ὁ ἔμιρ Ἀλῆς* есть какой-то удалой Ксанеинъ, воюющій съ Турками; но есть ли между этими одноименными витязями какое либо, хотя бы былинное сродство, прослѣдить едва ли можно при такой скудости былиннаго запаса. Замѣтимъ, что обѣ былины съ именемъ Ксанеина

1) Passow, *Popularia carm.* N. CCCCLXXXII, *Ὁ ἔμιρ Ἀλῆς* (*Τραπεζους*), гдѣ ссылка на *Ξανθοπουλ. Φιλολογικός συνέδημος* 404. Δ., откуда эта былина заимствована Пассовомъ.

принадлежать Трапезунту. Желательно, чтобъ образованные люди Трапезунта, Керасунта и другихъ городовъ того края продолжали собирать, подобно Ксанөопулу и Иоаниду, остатки эпоса еще живущаго въ устахъ народа. При сравненіи многихъ былинь быть-можетъ и опредѣлилось бы нѣсколько историческихъ лицъ или эпическихъ типовъ. Для насъ названныя лица до сихъ поръ остаются эпическими богатырями.

Мѣсто дѣятельности ихъ по видимому не поименовано какимъ либо именемъ собственнымъ. Мѣдный токъ (*στὸ χαλκίνον στ' ἄλον*, стихъ 5) — это весьма обобщенное поприще для всякой борьбы между лицами съ мифическими очертаніями. Почти во всѣхъ тѣхъ изъ Греческихъ Хароновскихъ пѣсень, гдѣ изображенъ молодецъ борющійся съ Харономъ (Харомъ) — борьба эта совершается на мѣдномъ току. И въ нашей былииѣ, когда отецъ предостерегаетъ сына, чтобы тотъ не ходилъ къ мѣдному току, то этими словами какъ бы сказывается тоже, что не ходи въ то мѣсто, гдѣ тебѣ предстоитъ неминуемая смерть. Главное основаніе, почему не надо туда ходить, отецъ, правда, видитъ въ томъ, что когда-то онъ тамъ разрушилъ замокъ: а все же въ выраженіи отца «не ходи къ мѣдному току» заключается для сына, выросшаго въ народныхъ повѣрьяхъ, что-то зловѣщее, роковое.

«Горы-холмы солнца» *τῶ ἥλ' τὰ βουνά, τ' ὄρια* — другая мѣсто-описательная черта заслуживала бы особливаго вниманія знатковъ сравнительной литературы и мифологій. Симвулидъ, доставившій намъ текстъ разбираемой былины, написавъ ἥλ' черезъ малую йту, далъ намъ право принимать это существительное за солнце. О возможности такой формы родит. падежа для этого слова скажемъ ниже. Если допустить ея возможность, то остается вопросъ: какое отношеніе къ горамъ имѣетъ здѣсь солнце? Просто ли это какія либо горныя вершины, которыя солнечными лучами освѣщаются постоянно и дольше, чѣмъ мѣста низменныя и впалыя? Или это «солнцевы горы», горы солнца, какъ одной изъ силъ природы, силы, обратившейся въ мѣстное божество, и уцѣлѣвшей въ народномъ преданіи? Но вызывая этими во-

просами догадки людей болѣе свѣдущихъ, я считаю нужнымъ сблизить разбираемый здѣсь оборотъ съ другими двумя на него похожими, вычитанными мною въ Трапезунтскихъ же пѣсняхъ: одно у Иоаннида σ' σου Ἴηλιου τὰ παρχάρια²⁾, другое у Леграна ἐπὶ γέν καὶν ἐχόνεψεν καὶ στοῦ Ἴηλι τὸ κάστρον³⁾. Спрашивается, что это за слово, которое у обоихъ стоитъ въ род. падежѣ: оба пишутъ первый звукъ его большою буквою, указывая тѣмъ, что это имя собственное, а второй сверхъ того и переводитъ dans la forteresse de Hili? Допустивъ, что это имя собственное какой либо Понтской мѣстности, спрашиваемъ: откуда оно заимствовано отъ языческаго ли бога Ἴηλιος, которому въ глубокой древности могли тутъ поклоняться, или отъ ветхозавѣтнаго пророка, которому въ Христіанскія времена могла быть посвящена какая либо часовня? Отвѣты на эти вопросы будемъ ожидать отъ мѣстныхъ наблюдателей и изслѣдователей. Отложивъ попеченіе о дальнѣйшемъ анализѣ слова, употребленнаго во всѣхъ трехъ текстахъ въ формѣ род. падежа, коснемся другой трудности. Мы видимъ какое-то сходство между оборотомъ въ Симвулидовой былинѣ τὰ βουνὰ τ' ὄρια и оборотомъ въ Иоаннидовой τὰ παρχάρια. Пассовъ, вѣроятно съ голоса Ксаннопула, толкуетъ въ своемъ указателѣ: «παρχάρεο τὸ ital. parco, hortus 543, 3»⁴⁾. Иоаннидъ же въ своемъ указателѣ объясняетъ: «παρχάρ, τὸ καὶ ὁ παρχάρς λέξις οὐχὶ νεοσυνήθιστος, ὀροπέδιον, λειβάς, λέξις κατὰ τινὰς ἰνδικὴ εἰς σειρὰν ὀρέων»⁵⁾. Итакъ мы имѣемъ два другъ другу противорѣчивыя объясненія: съ одной стороны, «паркъ, садъ», съ другой «плоскогоріе, лощина»; эти объясненія притомъ слишкомъ общи и неточны. Къ сожалѣнію, если вѣрно замѣчаніе Иоаннида, что

2) Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζουντος καὶ τῆς περὶ ταυτην χωρας ὡς καὶ τὰ περὶ τῆς ενταυθα ελληρικῆς γλωσσης, ὑπὸ Σαβ. Ἰωαννιδου διδασκάλου τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηριου. Ἐν Κωνσταντινουπολει 1870. См. стр. 286, N. 18, стихъ 13.

3) Recueil de chansons populaires grecques publiées et traduites pour la première fois par Emile Legrand. Paris 1874. См. стр. 76—77, N. 49, стихъ 3.

4) Passow, Pop. sarm. . . въ Index verbor. s. παρχάρεο.

5) Ἰωανν. Ἱστορία... въ Λεξιλογία τῆς κατὰ Πόντον Ἑλληνικῆς διαλέκτου, въ словѣ Παρχάρ.

это слово теперь не въ употребленіи—*λέξις οὐχὶ νεοσυνήθιστος*—, то мало надежды узнать его точный смыслъ изъ живой рѣчи нынѣшнихъ Понтскихъ Грековъ. Быть-можетъ загадочный оборотъ, прослышанный въ цѣлой массѣ пѣсенъ, потеряетъ нѣкоторую долю своей загадочности, а мѣстныя условія бросятъ свѣтъ на весь вопросъ. Производствомъ же отъ италіянскаго или индѣйскаго ничего твердаго не добьемся. Итакъ и мѣстоописательная черта нашей былины, возбуждая вопросъ за вопросомъ, не даетъ пока возможности приковать дѣйствіе къ опредѣленной географической мѣстности.

Время, изображенное въ былинѣ о Ксанөинѣ, относится къ періоду частыхъ сношеній Византійскихъ Грековъ съ Саракинами. Однако жъ это не эпоха начальнаго появленія мусульманскихъ завоеваній. Мы видимъ Саракиновъ въ этой былинѣ осѣдлыми, поселившимися въ многочисленныхъ замкахъ. Не одними захватами чужой собственности занимаются они, но засѣвають поля и мелютъ хлѣбъ на мельницахъ. Саракины эти такъ ужъ присосѣдились къ Христіанамъ, что обоюдныя враждебныя ихъ столкновения стали дѣломъ часто повторяющимся и неизбѣжнымъ. Мало того: между двумя соперничающими сторонами есть и соотношенія миролюбивыя, взаимно-благосклонныя: такъ Ксанөинъ, этотъ эпическій представитель Греко-Христіанскаго міра, по убіеніи имъ главнаго князя Саракинскаго, выпускаетъ на волю подначальныхъ этому главному князю князьковъ, не простирая на нихъ своей мести.

Близко опредѣлить время образованія разбираемой былины по находящимся въ ней словамъ иностраннаго происхожденія — *κάστρον*, *χαντζάρι*, *ἀμνηρόντες*, по видимому тоже нельзя. *Κάστρον* есть Греческая передѣлка Латинскаго *castrum*; оно зашло въ Греч. языкъ почти одновременно съ образованіемъ Византійской имперіи и просуществовало въ немъ до сихъ поръ. Слово ханджаръ (ханджёръ) имѣется и въ Арабскомъ и въ Турецкомъ языкѣ, и по этому нельзя съ положительностію рѣшить, что въ былина заимствовала это слово отъ Турокъ. Форму *χαντζάρι*

т. е. через Русское ч, какъ пишетъ это слово Симвулидъ, чтобъ показать его выговоръ, Трапезунтскіе Греки «во всякомъ случаѣ взяли *не* у Арабовъ, такъ какъ звука *ч* въ Арабскомъ языкѣ нѣтъ, а есть только *дж*»⁶⁾. Это *ч*, по свойству Греческаго Понтскаго говора, замѣщаетъ обычныя Греческія τζ и τσ, какъ читатель можетъ убѣдиться въ этомъ изъ текста Ксанѳина на словахъ ὀμαλοῦχια (16), χαμελετία (см. стихи 25 и 31). Эта *ч* у Симвулида, мнѣ кажется, доказываетъ только, что такъ произносятся слово χαυτζάριν Понтскіе Греки—*нынѣ*. Какъ произносилось оно *въ ту пору*, когда слагалась былина неизвѣстно: по этому и нѣтъ данныхъ для отвѣта на вопросъ: изъ какого языка заимствовала это слово былина. Слова ἀμῆραδοντες и ἀμῆροντες очевидно производныя отъ «ἀμῆρας — эмиръ», слова Арабскаго; но этимъ производнымъ придана форма Греческихъ причастій съ значеніемъ существительныхъ въ родѣ ἄρχοντες. Итакъ ни Италіянскихъ, ни Турецкихъ словъ въ былинѣ нѣтъ: вотъ признакъ, служащій однимъ изъ основанийъ для приуроченія ея къ памятникамъ очень стариннымъ. Въ разбираемой былинѣ есть нѣсколько древнихъ реченій, либо вовсе не находящихся въ общеупотребительномъ нынѣшнемъ Греческомъ языкѣ, либо составляющихъ въ немъ рѣдкость; таковы: πάνδεινος (стихъ 1), ἄγωμε (ст. 4), λευρόν (5), βυκέντριν (12), ὀμάλια (16), ὄρια (20), хотύλα (25). Но на сколько могутъ они служить доказательствомъ въ пользу древности языка этой былины я не въ состояніи судить, по незнакомству съ нынѣшнимъ мѣстнымъ разговорнымъ языкомъ Понтійскихъ Грековъ. Такъ какъ въ этомъ послѣднемъ сохранилось много старинныхъ и даже древнихъ словъ, то не знакомый

6) Слова, поставленные нами здѣсь между кавычками принадлежатъ нашему арабисту барону В. Р. Розену, которому приношу за это свѣдѣніе глубокую благодарность (это отвѣтъ на мой вопросъ). «Въ нѣкоторыхъ новѣйшихъ бедуинскихъ нарѣчіяхъ, продолжаетъ Г. Розенъ, звукъ этотъ (т. е. ч) правда встрѣчается, но исключительно въ такихъ словахъ, гдѣ въ обыкновенномъ арабскомъ языкѣ стоитъ *к*, которое, какъ въ Славянскомъ и другихъ языкахъ смягчилось черезъ *е, і* въ *ч*».

съ нимъ, легко можетъ принять за исключительно старинное, такое слово, которое ежедневно слышится и понынѣ.

Итакъ будемъ довольствоваться покамѣстъ тѣмъ общимъ выводомъ, что какъ содержаніе нашей былины, такъ и языкъ ея не представляютъ никакихъ слѣдовъ ни Италіянскаго, ни Турецкаго вліянія. Мѣстныя же частности и эпическій тонъ ея подтверждаютъ древность ея происхожденія.

Я позволю себѣ представить нѣкоторыя мѣстныя формы, входящія въ составъ нашей былины.

1) Существительныя, прилагательныя и причастія страдательнаго залога, оканчивающіяся на *ος*, по мѣстному Понтскому говору, то сохраняютъ это окончаніе, то измѣняютъ его на *ον*. Такъ рядомъ со словами: *ἀνέφορος* (15), *κατέφορος* (15), *ζυγός* (16), *ἄρρωστος* (22), *βυθισμένος* (22) читаемъ здѣсь *ὁ Ξάνθινον*, *ὁ πάνδεινον*, *ὁ παντολαλεμένον* (1), *ὁ βούβαλον* (14). Вышеприведенная двойкая форма подтверждается слѣдующими примѣрами:

ὁ ἥλον (Ἰωανν. № 13, 16)⁷⁾ *ἥλιος* (тамъ же ст. 23).

ὁ κωνσαντίνον ὁ καλόν, *ὁ καλοκωνσαντίνος* (I. 23, 1).

ὁ ἀλεπόν (I. стран. 264 въ баснѣ 1.) *ὁ ἀλεπός* (тамъ же).

Іоаннидъ весьма опредѣлительно, хотя я и не знаю на столько же ли вѣрно, высказываетъ такое правило: «*Большую частью имен. падежъ 2-го склон. оканчивается на он, какъ-то ὁ Γεώργιον, ὁ Σταύρον*» (Ἰωανν. 261—2). Маврофридъ объ этомъ явленіи Трапезунтскаго говора подъ статією *ἐνικὴ ὀνομαστικὴ* не упоминаетъ⁸⁾. Такіе же двойкіе именительные на *он* вмѣсто *ος* находятъ у Леграна и у Пассова; но первый пишетъ вторую форму черезъ *он*⁹⁾, а второй то черезъ *он*, то черезъ *он*; наприм: *ὁ κόσ-*

7) При сокращенномъ Ἰωανν. или I. мы имѣемъ въ виду все тоже сочиненіе, котораго подробное заглавіе выписано нами въ прим. 2.

8) Μαυροφρίδου, Δοκίμιον ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, стран. 476—480.

9) Легранъ, въ Сборникѣ, приведенномъ нами въ пр. 3. — Трапезунтскихъ пѣсень у него здѣсь всѣхъ три, NN. 49—51

μος· οὐλων Pass. Pop. Carm. № 500, 6), ὁ Ξάνθινον № 482). Можно догадываться, что Пассовъ слѣдовалъ Ксантопулу, изъ котораго онъ заимствовалъ свой Трапезунтскій запасъ: но о правописаніи Ксантопула не можемъ утверждать положительно, такъ какъ не имѣемъ подъ рукою его сочиненія *Φιλολογικός συνέχθημος*¹⁰⁾.

2) Опущенія диффонга *ου* въ концѣ род. падежа словъ на *ος* былина представляетъ три случая, которые разберемъ каждый отдѣльно.

а. του λιθαρί? (стихъ 19). Сравни съ подобными явленіями у Иоаннида: του μοναστηρί? (стран. 270, въ пословицахъ подъ буквой τ), λιθαρί? μ (N. 7, 16), παλλίκαρι? (N. 17, 5), σ'ωφιδί? (271 = εἰς τοῦ ὀφιδίς), χαραβί? (N. 16, 2, 3, 5). Изъ всѣхъ приведенныхъ примѣровъ явствуетъ, что такой родит. произошелъ изъ полнѣйшаго του λιθαρίου, τῆ μοναστηρίσ и т. д., въ слѣдствіе того, что *ου* перестаетъ быть слышно, при чемъ удареніе остается на своемъ мѣстѣ. Иначе образуется эта род. форма, чѣмъ общепринятая въ Ново-Греческомъ просторѣчии, (не чуждая и Понтскому говору) при чемъ съ сохраненіемъ суффикса род. над. на него переносится удареніе; напр. τῆ λιθαριοῦ вмѣсто τῆ λιθαρίου. На основаніи вышеприведенныхъ примѣровъ въ стихѣ, что у Пассова (N. 543, 6)

Νὰ κεῖνταν ἡ ἀποκομιηθῆν στοῦ κλωνάρι? μ? τὸν ἴσκιον

нужно, я полагаю, измѣнить въ предпоследнемъ имени удареніе и читать κλωνάρι? μ?. Этому требуетъ какъ выше изложенное правило, такъ и размѣръ¹¹⁾. Быть-можетъ и Леграново Ἠλί въ стихѣ:

10) Pass. ср. у него стр. VII, N. 10 и пѣсни подъ NN. 198, 440, 481, 482, 486, 500, 505, 510, 527, 538, 552. Это все съ обозначеніемъ Трапезунта; Керасунтскія же за NN. 543 и 544 заимствованы Пассовомъ изъ Πανδώρα φυλλ. 194, 48.

11) Стихотвореніе, изъ котораго приведенъ этотъ стихъ, заимствовано Пассовымъ изъ Πανδ. φυλλ. 194, 48; а такъ какъ этого номера журнала у насъ нѣтъ подъ рукою, то мы не знаемъ на кого пенять за удареніе κλωνάρι?μ въ род. пад.

Ἐπῆγεν καὶν ἐκόνεψεν καὶ στοῦ Ἥλι το κάσρον,

лучше бы читать какъ 'Нлї', т. е. какъ усѣченное изъ 'Нλίου. Впрочемъ мы въ этомъ не увѣрены, по темнотѣ этого слова¹²⁾.

б. τοῦ ἥλ' (20). Надо думать — это род. падежъ отъ именит. ὁ ἥλον (Ἰωανν. N. 13, 16; пиши: ἥλον). Въ этой самой формѣ слово это вошло въ составъ прекраснаго словечка: ἡλοχόρασον, въ стихѣ:

σήμερον τ' ἡλοχόρασον δύο καρδίας ἔχει

= сегодня у солнца-дѣвицы два сердца (красавицу выдаютъ замужъ и сердце ея раздваивается между родителями и женихомъ, I. N. 27, ст. 15). Однакожъ въ Понтійскихъ же пѣсняхъ читаемъ: еще и ἡλιοῦ, и Ἥλιε, какъ род. падежи; но какого именительнаго? Первый родит. въ стихѣ:

καὶ στοῦ ἡλιοῦ τ' ἀπόκλοσμα ἐκρέμασα τὰ πόσια. Pass. 505, 13 (Ξ).

очевидно отъ имен. ἥλιος въ общенародной формѣ. Въ общепринятомъ разговорномъ удареніе доякое: ἡλιοῦ, какъ въ приведенномъ примѣрѣ, и ἥλιου. Эту послѣднюю форму видимъ и въ Трап. пѣснѣ у Иоан. σ' σ' Ἥλιου τὰ παρχάρια (N. 18, 13). Что же касается о Лиграновомъ Ἥλι см. выше стр. 4.

в. τὸν υἰόνατ (3 и 18), κύρνατ (7), ζυγόσατ (16), κοτύλανατ (25), ρωθούνινατ (26), κεφάλνατ (29) вмѣсто υἰὸν ἀτοῦ (αὐτοῦ, τῶ) и т. д. Подобные примѣры читаемъ и у другихъ: σπάδιαν ἀτς, σέρι ἀτς, τ' αἱμαν ἀт (I. 18, 3 и 6), μέγαλον ἔννοιαν τῶ σπανῆ ἀν' κ' εὔρεθῆ τὸ χτένι ἀт' (велика важность для плѣшака, коли не отгыщется его гребень, I. стран. 269, въ пословицахъ), καλάμ' ὄат' (Pass. N. 440, 10, = Эанθот. φιλολ. συνέχδ. 436). Въ ἀτοῦ происходитъ усѣченіе окончанія род. пад., когда это мѣстоименіе ставится послѣ имени для означенія принадлежности. Такимъ

12) См. наше прил. 3, выше.

образомъ съ исчезновеніемъ въ мѣстоименіи цѣлаго слога съ его удареніемъ, остается одно лишь удареніе имени, причемъ оба слова составляютъ какъ бы одно. Эту особенность Маврофридъ относитъ къ говору Керасунтскому¹³⁾. Но при нынѣшнемъ запасѣ печатнаго матеріала нельзя ограничивать ее однимъ Керасунтскимъ говоромъ.

3) τούς δύο (8). Δύς произошло изъ δύοуc посредствомъ выпаденія ου, безъ всякихъ другихъ перемѣнъ. Маврофридъ говоритъ: «ἐν δὲ τῇ τῶν Κερασουντίων καὶ ἄλλων Ποντικῶν διαλέκτῳ τὸ δύο κλίνεται κατὰ γένη καὶ πτώσεις ὡς· οἱ δύοι, τῶν δύοων, τοὺς δύοους· αἱ δύοαι, τὰ δύοα κ τ λ.»¹⁴⁾ т. е. въ говорѣ Керасунтцевъ и другихъ Понтійцевъ δύο измѣняется по родамъ и падежамъ, какъ-то» Однакожь изъ одной басни, приведенной Иоаннидомъ, мы видимъ что рядомъ съ τοὺς δύοους есть и τοὺς δυοὺς; примѣръ: αἰ' ἔλ' ἄς πάμε συγγνωμιάσκουμεc με δυοὺς νομάτc (нуже пойдемъ посоветоваться съ двумя особами (Ἰωανν. стр. 266, басня). — Стало быть это слово имѣеть у Понтійцевъ двойное удареніе, какъ и въ общепринятомъ: δύο и δυό. Но съжившееся δύοc, повторяемъ, произошло изъ δύοουc, а не изъ δυοὺc.

4) ἔχουσεν (7). Первое изъ сихъ словъ есть любопытный обломокъ древности. Иоаннидъ объясняетъ: ἔχι, не, пишется передъ согласною; а передъ гласною χ; на примѣръ: ἔχι θέλω, не хочу, χ' ἔρχουμαι, не приахожу «(=ἔχι, οὐχί, πρὸ συμφώνου, πρὸ φωνήεντος δὲ χ', οἶον· χί θέλω, χ' ἔρχουμαι)¹⁵⁾. Тоже наблюдение и у Маврофрида¹⁶⁾. Самъ же я представляю себѣ дѣло такъ, что изъ древняго οὐχί произошло ἔχι, а отъ ἔχι усѣчена гласная передъ гласною слѣдующаго слова, и вышло ἔχ'. Писать же слѣдуетъ этотъ послѣдній обломокъ между двумя апострофами, чтобъ показать,

13) Μαυροφρύδου, Δοκίμιον стр. 596—597.

14) Μαυροφρ. Δοκμ. 551.

15) Мы привели въ текстѣ мѣсто изъ Иоаннида исправивъ его, какъ мы думаемъ, по мысли автора; въ книгѣ же его напечатано ошибочно слѣд. образомъ: «ἔχι, οὐχί πρὸ συμφώνου καὶ πρὸ φωνήεντος, δὲ χ'; οἶον, χί θέλω χ' ἔρχουμαι.» См. въ его λεξ. подъ ἔχι.

16) Μαυροφр. 689.

что съ обѣихъ стороно урѣзанъ. Древнее же οὐκ встрѣтили мы только въ одной пѣснѣ; но пока это не подтверждено другими примѣрами, оно возбуждаетъ въ насъ сомнѣнiе. Есть у Иоан. одинъ стихъ, который напечатанъ слѣдующимъ образомъ:

— Οὐκ εἶπά σε, ναί κὺρ Πόρφυρα βαρέα μὴ καυχᾶσαι¹⁷⁾.

Легранъ, перепечатавшій все стихотворенiе о Порфирiи изъ Иоаннида, какъ онъ о томъ и самъ упоминаетъ, и приложившій свой переводъ, почувствовавъ, должно быть, всю противоразумѣрность этого стиха, выкинулъ изъ него ναί, и стихъ вышелъ мѣрный:

«οὐκ εἶπά σε, κὺρ Πόρφυρα, βαρέα μὴ καυχᾶσαι¹⁸⁾».

Но οὐκ остался и у Леграна. Если же съ одной стороны удержать необходимое здѣсь, крѣпкое ναί, а съ другой, устранить подозрительное οὐκ, замѣнивъ его Понтскою предгласною формою ἄ, то получится слѣдующiй стихъ:

ἄ εἶπά σε, ναί, κὺρ Πόρφυρα, βαρέα μὴ καυχᾶσαι,

«Не сказала ли я тебѣ, по истинѣ, сударь Порфиръ, больно не хвастай».

Вѣрна ли наша поправка укажутъ другiе.

5. φυγαδῆσμενЦα (27). Это слово сопоставимъ съ слѣдующими причастными страдательными формами жен. рода, находящимися у Иоаннида: βαρασμένησα (стран. 270, въ пословицахъ подъ τ), τιμεμένησα (N. 27, 6), διαβολεμένη(τ)σα (въ Указателѣ его). Спрашиваемъ: отъ чего у I. такое тройкое написанiе, и чрезъ одну сигму, и чрезъ двѣ и чрезъ тафъ съ сигмою (σ, σσ, τσ)?

17) Ἰωανν. стр. 289, въ кон.

18) Le exploits de Digénis Akritas épopée byzantine du dixième siècle publiée pour la première fois d'après le manuscrit unique de Trébizonde par C. Sathas et E. Legrand. Par. 1875. См. Introduction, p. CIII.

Отъ тройкаго ли произношенія сихъ словъ Понтскими Греками, или отъ колебанія Иоаннида въ изображеніи одного и того же звука? На это не могу дать опредѣленнаго отвѣта; выговоръ же, графически изображенный Симвулидомъ чрезъ *Ц*, считаю не подлежащимъ ни малѣйшему сомнѣнію¹⁹). Этотъ выговоръ между прочимъ подтверждается и приведеннымъ нами выше изъ Иоаннида словомъ *διαβολεμέν(τ)σα*. Зачѣмъ *τ* поставлено имъ въ скобки, онъ не объясняетъ: но то важно, что онъ слышалъ такой выговоръ. Это впрочемъ единственный примѣръ произношенія причастія страдательнаго въ прош. соверш. времени жен. р. во всемъ его словоуказателѣ, въ сборникѣ же его нѣтъ ни одного примѣра на *τσα*²⁰).

6) *ξάν* (34). Пассовъ даетъ такое объясненіе: «*Ξάν* trap. *πάλιν*, *rursus*; *rectius fortasse interpretaris: omnino, prorsus, compositum enim videtur ex praepositionibus ἐξ et ἀνά* 198, 10» (Pop. Carm. въ Index verb. подъ *Ξάν*). Въ стихѣ, на который дѣлается здѣсь ссылка Пассовъ, дѣйствительно значеніе этого слова *omnino, prorsus*. Дѣло идетъ о бумагѣ, на которой написано пророчество о паденіи Романіи: «*κανεῖς ἀπὸ παλ' κί' ἀναγνώθ', κανεῖς ξάν κί' ἀναγνώθει*». = Никто ее рѣшительно не читаетъ, никто вовсе не читаетъ». Здѣсь *παλ'* и *ξάν* употреблены не въ первоначальномъ ихъ смыслѣ «опять», «снова», а въ дальнѣйшемъ смыслѣ, которому по-Русски отчасти соотвѣтствуетъ: «опять же» «таки». Первоначальное значеніе слова *ξάν* находимъ дважды въ баснѣ о лисицѣ. Когда мужикъ принялъ притворившуюся лисицу за мертвую и вытащилъ ее изъ западни, то онъ *ῥῥῳωνεν ξάν τὴν παγίδα* т. е. «опять устраивалъ западню». Лисица убѣжала и повстрѣчала волка; другая опасность: *ξάν πῶς νὰ ποίη*²¹);

19) См. ниже о транскрипціи Симвулида.

20) Пассова (въ Pop. sag.), у Леграна. (въ Resueil) не попадаетъ ни одного случая окончанія упомянутыхъ причастій на *σα*, *σσα* или *τσα*. Очень возможно, что *λουγμένη* (Pass. N. 510, 23 = *Ξανθόπουλ. Φιλολογ. συνεδ. 328*) поется и *λουγμένσα* или *λουγμέντσα*.

21) *Ἰωανν. 264, 10*, переводить *πῶς νὰ κάμη*, при чемъ оставляетъ *ξάν* не переведеннымъ.

«опять какъ ей быть?» Въ томъ же первоначальномъ смыслѣ надо понимать и въ слѣдующемъ стихѣ:

να χτιίζω τὰ φτεροῦλα μου ξάν ἄμμον καὶ πῶς ἔσαν²²⁾.

Птица съ подломленными крыльями говорить о себѣ: нужно золото и серебро, «чтобъ поправить мои крылышки *опять* подобно тому, какъ они были». Такъ мы поняли это слово и въ послѣднемъ стихѣ Ксанθина. — Особенность ξάν въ Понтскомъ говорѣ заключается въ томъ, что оно въ предложеніи является отдѣльно какъ самостоятельное нарѣчіе, и притомъ въ усѣченномъ видѣ; между тѣмъ какъ въ общегреческомъ разговорномъ языкѣ оно является въ полной формѣ ξανα* не особо стоящимъ, а всегда соединеннымъ въ одно слово съ глаголомъ и поставленнымъ впереди его: ξαναγράφω, ξαναέρχομαι (все равно съ согласнаго ли, или съ гласнаго этотъ глаголъ начинается).

7) ἐντοχεν (30) = «поразилъ, ударилъ», какъ истолковано Иоаннидомъ въ Словоуказателѣ, и какъ можно судить и изъ слѣдующихъ двухъ мѣстъ:

καὶ ἔσυρεν τὴν σπάθην αὐτῆς, Σαρακενὸν ἐντῶχεν (I. N. 18, 5) =

«и вытатила свой мечъ, поразила Саракина» (Мѣрмика).

δίχα σπαθίν, δίχα κοντάρ, ἐγ' ἀτουνοῦς ἐντῶχα

(I. N. 22, 56, гдѣ дважды повторенное δίχα едва ли вѣрно) =

«безъ меча, безъ копія я ихъ убилъ»

который способъ писаніе вѣриѣ черезъ ο (Симв.) или черезъ ω (Иоан.), — объ этомъ судить не могу, потому что мнѣ не извѣстно происхожденіе этого слова.

Разобранныя здѣсь слова, я думаю, могутъ быть отнесены къ исключительно Понтскимъ; чего не смѣю съ одинакою увѣ-

22) Ἰωανν. N. 8, 10. Мы устранили запятую, которая въ этомъ текстѣ у Иоаннида стоитъ послѣ ξάν.

ренностию утверждать о ζευλία (стихъ 10), ζυγονιάτης (11), ὀμάλια, и ὀμαλούτσικα (16), βάβδιαν (29).

Симвулидъ желая какъ можно точнѣе воспроизвести мѣстный выговоръ Трапезунтскій, какъ тамошній уроженецъ, могъ это исполнить очень хорошо. Неоднократныя посѣщенія роднаго ему города, обновляли въ его памяти тѣ воспоминанія, которыя остались въ немъ съ дѣтства. Знакомый съ Русскимъ языкомъ въ слѣдствіе долгой его службы по врачебной части въ нашей гвардіи, онъ придумалъ выразить графически текстъ Ксанѳина и нѣкоторые другіе тексты не однѣми Греческими буквами, но и Русскими: послѣднія онъ пустилъ въ ходъ въ тѣхъ только случаяхъ, гдѣ Греческія буквы, по ихъ обычному произношенію, не могли передать мнѣ съ полною исправностию произношеніе его родичей, съ которымъ онъ желалъ меня познакомиться. Обращаю здѣсь вниманіе читателей на его приемы.

1) Я ставитъ Симвулидъ тамъ гдѣ альфѣ предшествуетъ краткій звукъ и; слѣдовательно вм. λαλιάν (2) χαλάζια (2), δάκρυα (2), ἐδιαρμένευεν (3), πανογύρια (4), κι' ἀγροίκισον (11), κι' ἄν (14), ὀμάλια (16), ὄρια (20), λιθάρια (9), κι' ἀπάν (21), φυγαδιάζ (32), φυγαδιασμέντσα (27),—онъ пишетъ λαλЯн, χαλάζЯи. т. д.

б) тамъ гдѣ альфа стоитъ послѣ ρ; вм. κάσρα (4), ἀμηνᾶδοντες (33), онъ пишетъ κάШтрЯ, ἀμηЯδοντες.

в) и слово Σαρακηνόν не знаю почему пишетъ онъ ΣαρακЯνόν (11 и 21).

2) Ш вм. χ пишетъ онъ въ словахъ εἶχεν (2 и 23), χέρινατ' (12), слѣдующимъ образомъ: εἶШен, Шέρινατ'. Это согласно съ правиломъ Иоанниды; «τὸ χ πρὸ τοῦ α, ο, ω καὶ τῶν διφθόγγων τῶν ἐχόντων ἀρχτικόν τὸ α ἢ τὸ ο, ὡς χ · πρὸ δὲ τῶν λοιπῶν φωνηέντων ὡς σ δασύ · σέρι=χέρι, σεμῶν=χεμῶν κ. τ. λ.» (Ιωαν. 261). Подъ σ δασύ Иоаннидъ разумѣетъ тутъ звукъ, который выражается въ Русскомъ чрезъ ш, во фр. чрезъ sh, въ нѣм. чрезъ sch. — Почему Симв. употребилъ ш въ словѣ κάστρον, т. е. тамъ гдѣ сигма передъ тафомъ, точно въ нѣмецкомъ Strom, объяснить не умѣю.

3) *Υ* пишеть онъ тамъ, гдѣ обычно пишутъ *τσ* или *τζ*, слѣдовательно: *χαν*Χάριν (12), *χαν*Χαρέας (14), *ὀμαλοῦ*Χιχα (16), *χαμελετί*Ча (25 и 31).

4) *Ц* въ словѣ *φυγαδ*ЯομένЦα (27).
(см. выше).

Считая авторитетъ Симвулида важнымъ, я рѣшился напечатать писанную его рукою народную былинку съ соблюденіемъ его правописанія безъ малѣйшагѡ измѣненія; а въ тѣхъ случаяхъ, когда съ нимъ расходился, отмѣтилъ свои замѣчанія подѣ текстомъ.

4-го Іюня 1880 г.

Гавріиль Дестунисъ.

The following table shows the results of the survey conducted in the year 1957-1958. The data is presented in a tabular format, detailing the various aspects of the study. The table is organized into columns representing different categories and rows representing specific data points. The information is presented in a clear and concise manner, allowing for easy comparison and analysis of the results.

Category	Sub-category	Value
Group A	Item 1	12.5
	Item 2	15.2
	Item 3	18.7
	Item 4	21.3
Group B	Item 1	10.8
	Item 2	13.4
	Item 3	16.9
	Item 4	19.5
Group C	Item 1	9.2
	Item 2	11.7
	Item 3	14.3
	Item 4	17.8
Group D	Item 1	8.5
	Item 2	10.9
	Item 3	13.6
	Item 4	16.1

The data indicates that there is a general upward trend in the values across all groups, with Group A showing the highest values and Group D showing the lowest. The specific items within each group also show a consistent increase in value from Item 1 to Item 4.

О КСАНΘΙΝῆ.

ТЕКСТЪ, ПЕРЕВОДЪ И КОММЕНТАРІЙ.

Τοῦ Εἰσόδου.

(Ἐξεδόθη ἀπαραλλάκτως κατὰ τὸ κείμενον τὸ ἰδιοχείρως παρὰ τοῦ Γ. Δ. Συμβουλίδου καταγεγραμμένον.)

Ὁ Εἰσόδου ὁ πάνδεινον κ'ὸ παντολαλεμένον,
ποῦ εἶσεν τὴν βροντὴν λαλῆν καὶ τὰ χαλάζῃ δάκρυ,
καθέτον κ'ἔδῃρμένευσεν τὸν υἱόνατ τὸν Βασίλην.
«Στόλα τὰ κάστρῃ ἄγωμε, στόλα τὰ πανογύρῃ,

1) Объ имени лица см. во Вступлении стр. 1. — Объ именит. падежахъ на он вм. ос Вступл. ст. 7. — Этотъ первый стихъ, представляющій сперва имя лица, а потомъ его эпитеты, сходенъ съ первыми же стихами слѣдующихъ былинъ:

ὁ Κωνσταντίνου ὁ καλόν, ὁ καλο—Κωνσταντίνος (Γ. Ν. 23)

ἡ Μέρμουκα, ἡ Μέρμουκα, ἡ ἰλιωμαγεμεύνη (Γ. Ν. 18, читай *Ἰλιω-
μαγευμένη*)

ὁ Κωνσταντίνος ὁ μικρός κ' ὁ μικροπαντρεμμένος (Ζαμπ. . . Pass. N. 458).

ἡ Εὐγενῆλ' ἡ εὐμορφη (ин. ὤμ.) κ' ἡ μικροπαντρεμμένη (Евѣмпіи Амарантосъ N. XI¹) Ζαμπ; ст. 715²) Pass. NN. 414, 415).

2) εἶσεν = εἶχεν см. Вступл. стр. 14—λαλῆν, χαλάζῃ, δάκρυ Вступл. стр. 14.— Говоръ у Ксанѳина—громъ; у архонта же Іоанна, героя другой Понтской былины, былъ такой мечъ, отъ говора котораго колебался замокъ:

κ'ἄς τὴν λαλιὰν τῆς σπάδης ἀτ' ἐσειέτην ὁ κάστρον (Γ. Ν. 17, 12: читай τὸ κ.).

1) Амарантосъ или розы возрожденной Эллады, Георг. Эвѣмпіоса, Санктп. 1843.

2) Ζαμπελίου, Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος, Κέρκυρα, 1852.

О КСАНΘИНѢ.

(Издано буквально по тексту, написанному рукою Г. Д. Симвулида.)

КсанθинѢ, пристрашный, всюду прославленный, чей говоръ — громъ, чьи слезы — градъ, сидѣль и наставляль сына своего Василия: «Ко прочимъ къ замкамъ пойдѣмъ, на прочія-то на тор-

3. *καθέτον*. Удареніе перешло на другой слогъ по условіямъ размѣра. Такъ измѣнено удареніе еще и въ слѣдующихъ словахъ нашей былинны: *κασρόν* (стихъ 6), *όντάν* (13), *χορή* (27), *χαλάν* (31). Слово *καθέτον* имѣеть это удареніе вмѣсто *κάθετο* и въ пѣсняхъ не Понтскихъ; наприм.:

χ' ηῦρηχάν τον πῆ καθέτον (Legrand Rec. 1874, N. 126, 51).

Объ удареніи въ *ἀπόσεχ* (13), и *ἀποσεχ* (14) см. при сихъ стихахъ. — *ἐδῆρῆμένευεν* = *ἐδιαρμένευε. τὸν υἱόνατ.* см. Вступ. стр. 14 и 9. — *τὸν Βασίλην* пиш. *С.*, по моему *Βασίλιν*, либо изъ *Βασίλιον*.

4) *στόλα τά*, пишн *ς τ' ὄλα τά т. е. εἰς τὰ ὀ. τ.* Ср. *χι ἀτὸ κατέβεν* (камень) *χι' εὔρέμε στ' οὔλα τὰ πόνια πάνω* (Pass. 552,4=Ξ). Но есть въ Понт. же говорѣ и другое построеніе безъ перваго члена: *πάγν' ὄλον τὸν ποταμόν* (Pass. 481, 1=Ξ; =I. N. 4, 1). 'Ὀλον можетъ быть и вовсе безъ члена: *ἐναν ἔν καὶ στόλα μπαιν'* (I. стран. 274, 10 снизу; читай *ς' ὄλα*): это Транезунтская загадка о вѣтрѣ: «онъ одинъ, а во все входитъ». — *κάШтрЯ* Вступ. стр. 14. — *πανογύρЯ* (?) = *πανογύρια* (?): опискою ли тутъ это слово вмѣсто *πανηγύρια*, или есть въ самомъ дѣлѣ мѣстное слово, которое такъ звучитъ? и если есть, то произошло ли оно отъ *πανηγύρι*, или это совершенно другое слово, составленное изъ 'πάνω (ἐπάνω) и γῦρος (γῦρα, γυρίζω)? (какъ бы «круженіе, хожденіе по верхамъ») сравни въ Словоуказателѣ Іоаннида

- 5 ἀκεῖ στό χάλκινον στ' ἄλόν και στό λευρόν τ' ἀπίδιν,
 ἐκεῖ καὶ Шτρὸν ἐχάλασα, Βασίλ, ἐκεῖ μὴ πάγης.»
 Ἄτος τὸν κύρνат ἔχουσεν, κ' ἄτος ἐκεῖ ἐπῆγεν.
 ἔκει μὲ τ' ἀγροβέβαλον τοὺς δὺς ζευγάρ ἐποίκαν.
 ἀτὸν ζευγάρ ἐποίκανε και κββαλεῖ λιθάριЯ.
 10 ἐποίκαν χάλκινον ζυγόν και σιδηρᾶ ζευλία,
 ΣαρακЯνὸν κ' Ἄγροίκιστον ἐποίκαν ζυγονЯ' τήν.

подъ К: «Кσωγύρ, τό, = ἐξωγύριον, ὁ ἐπὶ τῆς μανδροθύρας ἐξώσης, σοφᾶς» = «балконъ, диванъ, находящійся у двери овчарни». — Ἄγωμε; ср.: ἄγωμ', ἀδελφῆ μ' ἄγωμεν σὴν καλλορριζικίαν (I. N. 15, 6; вмѣсто σὴν читай : 'ς σὴν или 'ς τήν).

5) ἀκεῖ, а въ слѣд. стихѣ ἐκεῖ. Сравни: ἀκεῖ πέραν ὀμάλια ἔν', πᾶμ' ἐκεῖ και δίγωσε (Pass. 481, 7 = Ξανθοπ. φ. σ. 436); эта пѣсня тоже Трапезунтская, и въ ней тоже двойко, какъ въ стихѣ 7, такъ и въ 19. — στό, пиши 'ς τό; ἄλόν, пиши: ἄλῶν'. Сравни:

και ἄρ' ἔλα ἄς παλαίβωμε σ'σο χάλκενον τ' ἄλῶνιν (I. 14, 19.):
 тоже Трап. пѣсня, гдѣ Харонъ вызываетъ Акриту бороться на смерть на мѣдномъ току. Вступл. стр. 3. —

6) Βασίλ въ зват. пад.: изъ Βασίλιε — Βασίλι, а изъ этого Βασίλ': держимся апострофа вообще для облегченія читателя.

7) τὸν κύρνат Вступл. стр. 9. — ἔχουσεν Вступ. стр. 10.

8) ἀγροβέβαλον. Сравни Ἰωανν. Λεξ.: «ἀγρόκατα και ἀγρόκατος και ἀγροκάτῃδον, — ὁ ἄγριος αἴλωρος» (= дикая кошка, д. котъ, д. катенокъ). Но тутъ въ былинѣ отгѣвекъ ивой: ἀγρόκατα (въ общемъ языкѣ: ἀγριόκατα и ἀγριόγατα) есть собственно дикая или одичлая кошка; со словомъ же ἀγροβέβαλον соединяется здѣсь понятие не дикаго или одичлага буйвола, а полеваго, сельскаго, домашняго, въ данномъ случаѣ тяглаго, ломоваго, если можно такъ выразиться о буйволѣ. Въ составъ входитъ ἀγρός, а не ἄγριος. — τοὺς δὺς Вступ. стр. 9. — ζευγάρ = ζευγάριον (отъ ζευγος), ζευγάρин, ζευγári, ζευγάρ'. У Иоаннида въ Λεξ.: «ζαγάρ, τό, ζευγος» безъ сомнѣнiя напечатано ошибочно, въ чемъ удостовѣряетъ во-первыхъ самая нелѣпость формы, во-вторыхъ мѣсто, удѣленное авторомъ этому слову между ζερβός и ζευλίν; прямое

жища; а туда на мѣдный токѣ, да къ гладкой группѣ, . . . тамъ крѣпость разрушилъ я, . . . туда, Василій, не ходи!» А онѣ батюшки своего не послушаль, онѣ туда-то и пойдѣ: тамъ съ буйволомъ полевымъ — обоихъ запрягли въ пару; запрягли въ пару и возить каменя. Наладили ярмо мѣдное, ошейникъ желѣзный, Саракина деревенщину приставили погонщи-

указаніе на то, что Іоаннидѣ написалъ ζευγάρ. Сравни подобныя формы: πιδάρ (I. стран. 268, въ пословицахъ подѣ ε), λιθάρ (I. λεξ.), ἀπανω-θύρ (I. λ.), μονασήρ' (I. N. 2, 4). Русскіе очень сходно усѣкали постоянно имена на αριον и ηριον: тропарь, орарь, стихарь, стихирарь, монастырь, параномарь.

9) λιθάρη = λιθάρια Вступл. стр. 14.

10) ζευλία. Сравни: «ζευλίν, τό, ζεύγλη, τὸ μέρος τοῦ ζυγοῦ, ὅπου ἐμβαίνει ὁ τοῦ βοῦς λαϊμός» (I. λεξ.) = «то мѣсто въ ярмѣ, куда входитъ шея вола». Скарлатъ же Византий даетъ два перевода: «ζεύγλη, ἡ, collier de bœufs; echangeure du joug = ошейникъ воловій, выемка въ ярмѣ» (Λεξικόν Ἑλληνικόν καὶ Γαλλικόν . . . ὑπὸ Σκαρλάτου Δ. Βυζαντίου. . . Ἀθήνησιν, 1846)¹⁾. Вся упряжь металлическая для прочности: въ другой Трапез. пѣснѣ пастухъ, чтобѣ отыскать своихъ овецъ долженъ обойти весь свѣтъ, и для этого «сдѣлалъ онѣ себѣ желѣзную палицу и мѣдную обувь» = «ἐποίησεν σιδηρὸν ραβδὸν καὶ χάλκινα τσαρβῆα (Pass. 505, 7, = Ξανθοπ. Φιλολ. συνεχ. 428).

11) О выговорѣ и написаніи см. Вступ. стр. 14. — ζυγονιάτην = ζυγονιάτην. Это слово находится и у Ксанеопула, какъ видно изъ Pass. 440, 3, въ пѣснѣ объ Акритѣ:

πῶλιν ἔρθεν κ' ἐκόνεψεν στοῦ ζυγονιάτ' τὴν ἄκραν.

Но въ той же пѣснѣ объ Акритѣ, въ сохранившемся у меня отрывкѣ, писанномъ рукою Симвулида, читаемъ вторую часть стиха въ такомъ видѣ:

1) Не имѣя подѣ рукою 2-го изданія 1856, пользуюсь первымъ.

- ἔδωκανε στὸ Πέρινατ χανΨάριν καὶ βουκέντριν.
 ὄντάν ἀπόσεχ ὁ Βασίλις, θὰ τρώγ' τὰ βηκεντρέας.
 κ' ἴην ἀπόσεχ ὁ βούβαλον, θὰ τρώγ' τὰ χανΨαρέας.
 15 ἀνέφορος κατέφορος, πάντα Βασίλης ἔμπρου'
 στ' ὁμάλη στ' ὁμαλούΨικα ἰσάΨ καὶ ὁ ζυγόσατ.
 ὁ Ξάνθινον ὁ πάνθεινον κι' ὁ παντολαλεμένον.
 ἐξέβεν κεν ἐράεψεν τὸν υἰόνατ τὸν Βασίλην

... . τοῦ ζυγονῆ τὴν ἄκραν

Недослышалъ ли С., что тутъ два τ: ζυγονιάτ' τὴν, или τοῦ ζυγονῆ
 есть род. пад. отъ какого либо имени ζυγονιάς*, какъ τοῦ φαγά, τῆ
 κτεναῖ отъ ὁ φαγάς, ὁ κτενάς?

12) στὸ Πέρινατ, и χанΨάριν Вступ. βηκέντρин, сравни: καρφώ-
 νει τὸ βηκέντρин ἀτ'. (Pass. 440, 10=Ξανθοπ. Φιλολ. συνεχδ. 436).

13) ὄντάν см. къ стиху 3. Такой переходъ ударенія въ этомъ словѣ
 видимъ и въ другихъ говорахъ; такъ размѣръ обусловилъ такое же уда-
 реніе и въ слѣдующей эпирской пословицѣ: ὄντá' πρεπε δὲν ἔβρεχε,
 καὶ τὸν μάι χιόνιζε (Μαυροφριδῆ, стр. 656)¹⁾—«когда надо было, не
 было дождя, а въ маѣ снѣгъ поль.» — ἀπόσεχ, а въ слѣд. стихѣ ἀπο-
 сέχ: думаю, что въ первомъ случаѣ это проходящее время, а во второмъ
 настоящее, чѣмъ и обусловлена главнымъ образомъ разность ударенія;
 въ обоихъ случаяхъ нуженъ бы апострофъ.—Βασίλις: Βασίλιος, Βασίλις,
 — λς. — ὁ βούβαλον Вступ. стр. 7. — τὰ βηκεντρέας и въ слѣд. стихѣ
 τὰ χанΨαρέας: такое смѣшеніе родовъ есть особенность Понтийскихъ
 говоровъ. сравни: σ'τ' ἀψηλασέας (I. N. 2, 28), σ' ὅλα τὰ πολιτείας
 (I. 13, 18), τὰ πόρτας σιδερένια (I. 26, 27), με τὸ βαρὺν τὴν σπά-
 θην (I. 20, 26). — θὰ τρώγ'. Такъ какъ тутъ описаны двѣ случай-
 ности, нѣчто условное, то я полагаю, что это не будущее θὰ τρώγει,
 а условное θὰ ἔτρωγε, и въ такомъ случаѣ вѣрнѣе писать θὰ τρωγ'.

15) ἀνέφορος κατέφορος. Такъ же пишется первое изъ этихъ словъ
 и у Пасс. 527, 6 (Ξανθ. Φ. σ. 401. β.): ἐγάπη στὸν ἀνέφορον βα-
 ρὺν φορτίον ἔνι. А Іоанниδῆ въ лѣξ. колеблется; см. κατὰίφορος καὶ

1) Полное заглав. см. въ пр. 8 Вступл.

комъ, дали ему въ руку кинжалъ и бодецъ. Какъ попритомится Василій, поугостятъ бодцомъ, какъ попритомится буйволъ, поугостятъ кинжаломъ; въ гору ли, съ горы ли, все Василій впереди; какъ по ровному, по ровнехонькому рядышкомъ и ярмо. Ксанѳинъ престрашный, всюду прославленный, вышелъ и искалъ сына своего Василя у разсѣлинъ камня, у сердцевины де-

κατήφορος, ὁ, ὁ τόπος κατωφέρης; и тамъ же: κατεβαίνω, καταβαίνω. Не сохранилась ли тутъ древняя форма предлоговъ ἀνάι, καταί, какъ въ παιδαίνω сохранился древній предлогъ ἀπαί? — Βασίλης, пишн Βασίλις. — ἔμπρв д. б. Понтское; ср. ἔμπρв καί ὀπίσω (I. 22, 15), ἀπ' ἔμπρв (I. 15, 37 и 22, 50).

16) στ' ὀμάλι = 'ς τὰ ὀμάλια. Сравни: ὄθεν πάει ἡ φωλέα μὲν ὀμάλια καί λειβάδια (I. 9, 8); τ' ὀμάλια Τῆρκς ἐγόμεωσεν καί τὰ βηνὰ λεβέντες (Legrand, N. 51, 2). Въ един. ч. ὀμάλιον (Pass. 543, 1=Ξ) и ὀμάλ (I. въ λεξ.).—επισικός суффиксъ уменьшит. формы въ общемъ языкѣ для прилагательныхъ; здѣсь же особенно интересно сохраненіе этой формы несмотря на то, что прилаг. получило значеніе существительнаго, какъ въ нашемъ переводѣ по-Русски. — ἰσάζ' καί ὁ ζυγόσατ: выше сказано, что на неровныхъ мѣстахъ Василій постоянно впереди буйвола, теперь говорится, что только на ровномъ мѣстѣ ярмо его ровняется, т. е. прежде оно шло косо, однимъ концомъ впередъ, а теперь параллельно съ передкомъ телги. Такъ ли поняли мы?

18) ἐξέβεν. Ср. ἐξέβεν καί 'χαυκέθεν (I. 22, 10). — χεν ἐράεψε составляли сперва для меня камень преткновенія, переводились наугадъ, по связи представленій. По сличеніи съ слѣдующими примѣрами утверждаюсь въ мысли, что χεν значить и: ἔρθανε χεν ἐντόχανε σπαδία.... χτυπῆνε μωσανέας ἐχτόχεν χεν ὁ Ξάνθινον (Pass. 482, 17—18 = Ξανθοπ. Φ. σ. 404. Δ.). Тоже, по видимому, слово Легранъ пишетъ καί и понимаетъ его тоже какъ и: ἐπῆγεν καί и ἐχόνεψεν καί στοῦ 'Ηλι τὸ χάσρον = mais il alla à la forteresse de Hili et s'y arrêta (Legrand, Rec. 1874, N. 49). Любезному вниманію Россійскаго генеральнаго консула въ Трапезунтѣ Николая Васильевича Тимофеева я обязанъ разъясненіемъ этихъ словъ на мѣстѣ: καί и значить дѣйствительно καί

20 στοῦ λιθαρί τὰ σκάσματα, στοῦ ξύλῳ τὰ καρδίας,
 στοῦ ποταμοῦ τὰ κλώσματα, στοῦ ἤλ' τὰ βρνά, τ' ὄρЯ.
 Σαρακινὸν ἀπήντησεν κ' Ἰπὰν στὸ σταυροδρόμιν.
 ἐκείτονε καὶ ἄρβωσος στὸν ὕπνον βυθισμένος.
 εἶπεν καὶ στὸ κεφάλινατ ἐξῆντα πέντε κάШтрЯ:
 25 ἐξῆντα πέντε κάШтрЯ 'σάν, σαράντα δύο χωρία.
 ὀπίσω στήν κοτύλινατ χαμελετίЧа κλώσхν.

=и, а ἐράεψε значить то же, что и «ἐζήτησε» то есть, «поискалъ», отъ ἐραέβω.

19) στοῦ λιθαρί=ς τοῦ λιθαρί' см. Вступ.

τὰ καρδίας, сравни τὰ βυκεντρέας, τὰ χαντσαρέας въ стихахъ 13 и 14.

20) στῶ ποταμῷ τὰ κλώσματα. Какъ объяснить это переносное выражение? ниже κλώσхω (25) отнесено къ мельницамъ. А здѣсь ому-та ли это, водовороты, въ рѣкѣ, или извилины ея? Сравни стихъ другої Трапезунтской пѣсни: καὶ εἰς τοῦ ἡλιῶ τ' ἀπόκλωσμα (пиши: ἀπόκλωσμα ἐκρέμασα τὰ πόσια (Pass. 505, 13 = Ξανθ. Φιλ. σ. 428) т. е. на закатѣ (?) солнца развѣсилъ я шкуры (волкъ говорить о шкурахъ пожранныхъ имъ овецъ). κλώсхω значить то же, что обыкновенное κλώθω =пряду; отсюда выражениа στῶ ποταμῷ τὰ κλώσματα, χαμελετίτζια κλώсхν, στῶ ἡλιῶ τ' ἀπόκλωσμα, дословно: пряжа рѣки, мельницы прядутъ, какъ отпряло солнце (свою нить), что у насъ не говорится; за то у насъ «лошадь ушами прядетъ.» Вѣрно ли по этому перевелъ Лепранъ слѣдующій стихъ одной Трапезунтской пѣсни: καὶ εἰς τὰ κλώθουγυρίσματα τὰ ἐλύγαν τὰ χεμπία της=et dans ses allées et venues son corsage se deboutonna? мнѣ кажется надо бы перевести: при поворотахъ (дѣвушки), когда она крутилась, кружилась (рубя враговъ на все стороны) порвались у ней пуговицы. — στοῦ ἤλ' Вступ. τ' ὄрЯ=τὰ ὄρια Вступ.

21) Σαρακινὸν, а въ стихѣ 11 Σαρακινὸν, обыкновенно же пишутъ Σαρακηνόν. — ἀπήντησεν пишеть Симвулидъ, скорѣе по привычкѣ такъ писать это слово, чѣмъ по его выговору у Трапезунтцевъ; Ιωαννιδъ же высказавшій правило, что η у нихъ произносится, какъ ε, пишеть обыкновенно ἀπέντεσεν (-σαν) (I. 2, 32; 12, 1; 17, 13; такъ же и у Pass. 505, 9 = Ξανθόπελ. Φιλολ. συνεχδ. 428). Обращаемъ

рева, на омутѣ рѣки, на холмахъ — на горахъ солнечныхъ. Саракина повстрѣчалъ онъ на верху, на перекресткѣ; тамъ находился онъ, да и больной, въ сонъ погруженный; имѣлъ на головѣ своей шестьдесятъ пять зѣмокъ; шестьдесятъ пять было зѣмокъ, сорокъ двѣ деревни; на затылкѣ у него мельницы вертятся; какъ въ одной-то ноздрѣ его конь въ стойлѣ стоять, а въ

еще вниманіе читателя на эту послѣднюю ссылку по двумъ причинамъ. Тамъ читается цѣлый стихъ, построенный сходно съ разбираемымъ:

μόνον λύχον ἐπέντεσεν ἀπάν' εἰς τὸ σαυροδρόμιν.

Сія сходно построенные два стиха имѣютъ между собою еще одну аналогію: говоримъ о той опасности, на которую наталкивается герой на перекресткѣ: въ Ксанѳинѣ — встрѣча съ грознымъ Саракиномъ, а въ Пас. 505 (ὁ ἔρωσ τῶν ποιμένων) — встрѣча пастуха съ волкомъ. На перекресткахъ, по повѣртіямъ разныхъ народовъ, обыкновенно собирается нечистая сила въ разныхъ видахъ.

22) ἐκεῖτονε. Какъ понимать это: ἐκεῖ 'τονε т. е. ἐκεῖ ἦτονε (что могло бы быть написано и ἐκ' ἦτονε) = тамъ онъ былъ. Трудно допустить, чтобъ ἐκεῖτονε произошло изъ ἔκειτο = онъ лежалъ (или какъ обыкновенно говорятъ въ просторѣчїи: ἐκεῖτ'εταν).

23) εἰΨεν, κάΨτρα Вступ. — κεφάλινат Вступ.

24) κάΨτρα 'σάν=κάσρα ἦσαν.

25) κοτύλανат. — Иоаннидъ въ Словоуказателѣ объясняетъ: «κοτύλα, ἢ=κοτύλη, ἀυχήν.» Но судя по этой былинѣ κοτύλα значить: тыль, затылокъ, загривокъ т. е. та часть головы, которая по древнему называлась ἀυχήν, а по новому общему σβέρκος и σνίχι, и вовсе не соответствуетъ ни одному изъ древнихъ значеній слова κοτύλη. Отмѣтимъ здѣсь форму на α.—χαμελετίЧа Вступл. Отмѣтимъ поговорку Трапезунтскую: σὴν (т. е. 'ς τήν) χαμελέτεν ἔμεινα τὰ γένεια μ' αἰλευρῶθεν (I. стр. 269 въ пословицахъ на Σ)=«побывалъ я на мельницѣ, борода въ мукѣ», въ родѣ: «съ кѣмъ поведешься, того и наберешься». — κλώσхвн: у Симв. въ рукописи κλώσхουν по опискѣ. Въ Словоук. Иоаннида: «κλώσχω, τὸ μέσον κλώσхμαι=ἐπιτρέφω, ἐπανακάμπτω, κλώθω = ἄλλον ἐπαναφέρω· σρέφω νῆμα.» Но въ стихѣ 25 нашей былинны κλώσхвн имѣтъ, кажется, значеніе непереходное, почему и пе-

στὸ ἕναν τὸ ῥωθούνινат ἄλογον σταλισμένον,
 καὶ στ' ἄλλο τὸ ῥωθούνινат κορὴ φυγαδῆσμένЦα.
 Ὁ Ξάνθινον ὁ πάνδεινον κι' ὁ παντολαλεμένον
 τὴν ῥάβδῆν ἐκατέβασεν ἀπάνω στὸ κεφάλινат.
 30 ἔντόκεν καὶ ἐχάλασεν τ' ἐξηνταπέντε κάШтрЯ.
 χαλάν' καὶ τὰ χωρίατв καὶ τὰ χαμελετίЧа.
 ἀποσαλίζ' καὶ τ' ἄλογον καὶ φυγαδῆ'ζ τὴν κόρην
 ἔβγατε ἄμηνЯ'δοντες κ' ἄμῆροντες παιδία,
 ἄδὰ κάШтрЯ ἐχάλασα καὶ ξάν θ' ἀπορρίζωνω.

реведено нами: «вертятся». Ни въ древнемъ, ни въ новомъ языкѣ, такое употребленіе мѣѢ не извѣстно (ср. τὰ κλώσματα въ стихѣ 20). Не ужели надо допустить, что эти мельницы «прядутъ шелкъ» или «ленъ»?

26) τὸ ῥωθούνινат два раза въ рукописи по опискѣ нечаянно черезъ омикронъ. Въ Словоуказ. Иоаннида есть Трап.: τὸ ῥωθόν; въ общеупотребительномъ просторѣчїи τὸ ῥωθῶνι (древ. ῥώθων, ὅ). — ἄλογον σταλισμένον. Ср. въ стихѣ 32 ἀποσαλίζει τ' ἄλογον. Изъ сихъ выраженїи видно во 1-хъ, что слово σαλίζω у Трапезунтцевъ употребляется о лошади, во 2-хъ какъ глаголь переходный, въ 3-хъ, что изъ него составляется сложное ἀποσαλίζω. Въ любопытномъ и рѣдкомъ словарѣ Скарлата Византия 1835 г. слову σαλίζω приписанъ такой очень тѣсный смыслъ: (ἀναπαύομαι τὸ μεσημέρι εἰς τὸν ἴσκιον, κυρ. διὰ τὰ πρόβατα) ῥ. ἀμ. (т. е. глаголь непереходный). Μεσημβριάζω: se reposer pendant les chaleurs de l'été (il ne se dit que pour les moutons)». Σкар. Δ. τοῦ Βυζαντίου, Λεξικ. τῆς καθ' ἡμᾶς διαλέκτв. . . Αθην. 1835. — Вѣроятно и Скарлатъ В. имѣлъ въ виду одинъ лишь какой нибудь мѣстный говоръ, а не всеобщее употребленіе. Примѣръ былинны и примѣръ словаря Скарлата В. наводятъ на мысль, что глаголь σαλίζω въ историческомъ развитїи языка долженъ представлять многостороннее значеніе. Если припомнимъ рядъ словъ въ разныхъ языкахъ одного корня съ нимъ, то убѣдимся, что и въ другихъ языкахъ сїи слова имѣютъ много значенїи. Наприм. stabulum (estable, étable, σαῦλος), stalla, stalle, Stall, стойло и т. д.

27) κορὴ см. Вступл. Въ стихѣ 32 удареніе обычное κόρην. — φυγαδῆσμένЦа см. Вступл.

29) τὴν ῥάβδῆν (=τὴν ῥάβδιαν удареніе здѣсь по той же, ка-

другую ноздрю дѣвица умычена. Ксанөинъ пристрашный, всюду прославленный, палицу спустилъ ему на голову; разрушилъ тѣ шестьдесятъ пять замковъ, раззорилъ деревни его и мельницы, коня—то изъ стойла выгналъ, а дѣвицу выпустилъ: «Выходите вы амирскія дѣти, здѣсь я замки разрушилъ, и опять буду съ корнемъ вырывать.»

жется, аналогіи, какъ и τὴν χάρδιαν въ слѣдующемъ стихѣ одной Трап. пѣни: «σὶτ' ἀναγνώθ', σὶτ' ἀνακλαίγ', σὶτ' ἀνακρήγ' τὴν χάρδιαν» (Pass. 198, 13 = Ξανδοп. Φιλολ. συν. 401) и σπάδιαν въ слѣдующемъ стихѣ другой Трап. пѣни: ἐπαῖρεν καὶ τὴ σπάδιαν ἀτὸ εἰς τὸ δεξιὸν τὸ 'σέρι ἀτς (I. 18, 3).

30) ἐντόκεν см. Вступл.

31) χαλάν' т. е. проходящее (imperfectum), χάλανε (=ἐχάλανε) съ утѣченіемъ конечнаго звука ε и съ переносомъ ударенія въ угоду размѣра и напѣва.

32) ἀποσαλίζ' см. σαλισμένον въ ст. 26. — φυγαδῆζ=φυγαδιάζει въ смыслѣ φυγαδεύει обращаетъ въ бѣгство.

33) ἀμηρῆ'δοντες κ' Яμήροντες παιδία см. Вступл. Какое взаимное соотношеніе между этими двумя сходными словами и зачѣмъ тутъ παιδία, для насъ неясно. Дѣти ли убитаго амира (эмира), или его родя я или его пажы, отпущены, какъ не виновные въ его тиранніи?

34) ἀδὰ въ Словоуказ. Іоаннида объяснено какъ общеупотребительное ἐδὼ то есть: и здѣсь, и сюда. Сравни:

ἀδὰ γάμος 'χι' γίνεται, νυφίτσα 'χι' σολῆται (I. 12, 18)

= «здѣсь (въ аду) свадьбы не бываетъ, невѣсты не убираютъ»; или:

ἀνοῖζ', ἀνοῖζον, Ῥεδιανή, ἐγὼ Ῥθ' ἀδὰ μαθῆτριά»

= «отвори дверь, отвори, Рудіана, я пришла сюда ученицей» (I. 3, 15).

34) ξάν см. Вступл. стр. 12—13.

4-го Іюня 1880 г. СПб.

Гавріиль Дестунисъ.

